

Република Сербия
Министерство просвещения и спорта

ВОДИТЕЛЬ ЗА НАСТАВНИКОХ
„ГРАЖДАНСКЕ ВОСПИТАНС“,
за 2. класу штредней школы

Београд, 2002.

**Водитель за наставнікох пририхтали и адаптовали за наставну програму
гражданске воспитанє:**

Уводну часц:

Вучкович Шахович, др Невена

Деянович Весна

Пешич, Проф. др Миряна

Попадич, Проф. др Драган

Роботні:

Деянович Весна

Пешич, Проф. др Миряна

Радулович, мр Лидия

ЗМІСТ

УВОДНА ЧАСЦ

Упутство за применюване Водителя за наставнікох
О гражданским воспитаню
Наставна програма за першу и другу класу
Людски права и права дзеца
Пристап у роботных
Евалуация

РОБОТНІ

ОСНОВНИ ПОНЯЦА

Потреби и права
Права и правила у учальні І
Права и закони
Медзинародни документи о зашити правох
Права и вредносци

ФАЙТИ ПРАВОХ И ОДНОШЕНЯ МЕДЗИ ПРАВАМИ

Файти правох
Одношеня медзи правами
Зраженє правох
Дзецински и людски права

ПРАВА И ОДВИЧАТЕЛЬНОСЦИ

Одвичательносци одроснутих І и ІІ
Одвичательносци дзецох и младих

ПОТУПІЙОВАНЄ И ЗАЩИТА ПРАВОХ

Потупйованє правох дзеца
Защита правох дзеца

ПЛАНОВАНЄ И ВИВОДЗЕНЄ АКЦИЙОХ НА ХАСЕН ПРАВОХ

Спатранє пременкох
Партиципация у школи І и ІІ
Вибор проблемох І
Вибор проблемох ІІ
Як ришиц проблем І и ІІ
Виробок плану акції І и ІІ
Анализа можлівих ефектох акції
Приказ и анализа планох акції
Анализа и евалуация

УВОДНА ЧАСЦ

УПУТСТВО ЗА ПРИМЕНЬОВАНЄ ВОДИТЕЛЯ ЗА НАСТАВНІКОХ

Структура Водителя за наставнікох

Водитель твори два основни целосци: **Уводну часц** и **Роботні**

Уводна часц накратко обрабя штири теми важни не лем за непоштредну реализацию годзинох/роботных, але и за спатранє наставней програми як целосци. Перше поглаве, „О гражданским воспитаню,, дава основни информации о змисту и можливих приступох гу образованию за демократию и гражданске дружтво и наставному предмету гражданске воспитанє. Потим начишлена урядова програма и план за обидва предмети: гражданске воспитанє 1, за першу класу и гражданске воспитанє 2, за другу класу штредней школи. У другим поглавю „Людски права и права дзеца,, дати основни информации наставнікови о проблематики людских правох, зоз окремним огляднуцом на права дзеца.

Поглаве „Роботньови приступ,, на концизни способ обединює найважнейши характеристики самей методи роботи на хторей ше засновує тот наставни предмет. У поглавю „Евалуация,, ше бешедує не лем о значеню провадження, опису и применюваню евалуації, але винєшени и конкретни, практични упутства за їх реализацию. Поглаве „Людски права и права дзеца,, дава необхідни информации и теорійну подлогу за виводженє часци програми у хторей ше обрабя змисти вязани за обласц правох дзеца.

Другу часц (Роботні) представляю детальни упутства – сценария за реализацию каждой наставней єдинки, т.є. години. Шицки роботні маю стандартну и препознатліву структуру цо олегчує планованє и виводженє настави, а творя ю:

- назва роботні;
- цель и задатки;
- список материялу за роботу на години (то можу буц, напр. папери, фломастери, хамери и под., але и материяли хтори непоштредно вязани за одредзену роботу и хтори додатно приложени и окреме означени);
- список прилогах хтори школяре доставаю на концу години як резиме, ключни порученя лебо, дакеди, додатни информации вязани за тему. У даєдних роботных предвидзени прилоги и за наставнікох як додатне жридли спознаньох о одредзеним, за роботу вязаним змисту;
- опис активносцох – детальни опис поступкох (крочайох) з часу на час проваджених зоз надпомнуцами и (лебо) коментарями зоз хторима ше наставнікови окреме обраца увагу на важносц даєдних фазох, одлукох, заключеньох и подобне.

Кажди сценарий провадза прикладніки материялу за роботу на години и прилогах. Поєдинечни години дати зоз шлебоднейшу структуру (так же би их наставніци могли плановац у форми роботных, преподаваньох лебо розгваркох) лебо творя задатки за вежбанє и приказ самостойней роботи школяра.

Практични упутства

Пририхтованя за годину

Пред каждую годину наставнік ма пририхтац шицок необходни материял за роботу на години так як написане у самим сценарию. Количество и файта материялу завиша од самой работні, числа школярох, односно числа малих групох, и прето важне водзиц рахунку о тим же би ше не губело динамику роботи лебо трацело час на додатне обезпечованє лебо гледанє импровизованих ришеньох.

Просторна и часова организация

З оглядом на природу самой методи роботи, необхідне же би ше у учальні/просторі дзе ше отримує годину, могло премесцац столи и карсцелі. Исто так ше муши предвидзиц и шлебодну поверхносц на муре/школскей табли дзе ше з часу на час (зависно од вимогах работні) заквачи папери/постери настали як резултат роботи на години.

Шицки наставни єдинки прилагодзени гу тирваню єдней школскей години. Наставнік ма шлебоду организовац наставу и у форми двох скапчаних годинах, цо генералне, а при поєдинєчних тематских целосцох окреме препоручливе (насампредз у остатнім блоку „Школа як заєдніца,,).

Виводзенє работні

Кажди сценарий понука детальни и прецизни опис поступкох (крочайох) хтори треба шлідзиц.

Векшина инструктороох за наставніка понукнута описово, а дзепоедни упутства визначени зоз кавичками. Тото зробене у шицких гевтих ситуацийох дзе оцєнене же окреме важне не дошлебодзиц можлівосц случайного випущованя важних хвилькох у поєдинєчних упутствах, уводних инструктороох лебо заключеньох.

Дзепоедни работні ше закончую зоз препоручєнями за дальшу роботу. Вони маю функцию стимулованя школярох на дальше и глібше занїманє зоз одредзенима темами, цо представя и даяку файту евалуації. Наставнік ма шлебоду сам одлучиц (зависно од заинтересованосци школярох, але и часу хтори ма на розполаганю) чи будзе иницировац їх реализацию.

Прилагодзованє/скрацованє програми

При виводзеню поєдинєчних работньох ше не препоручує вихабянє предвидзених крочайох, бо з тим мож барз нарушиц успишносц витворйованя цильох не лєм поєдинєчней работні, але и програмней (под)целосци. У ситуацийох кед наставнік оцєні же не будзе мац досц часу за финализацию шицких предвидзених крочайох, мож дзепоедни, найчастейше закончуюци вимоги (окреме тоти хтори ше одноша на роботу у малих групох) преформуловац до (заєдніцкого) домашнього задатку. У таких случаях необхідне на початку шлідуюцей години обезпечиц час за звити групох же би ше на одвитуюци способ заокружело целосц.

Кед наставнік у ситуації же є примушени скрацовац лебо прилагодзовац програму, найлєпше кед ше о тим будзе консултовац зоз авторами програми.

О ГРАЖДАНСКИМ ВОСПИТАНІЮ

Французки писатель и социолог Шарл Монтеске ище на початку 18. века написал: „Добре створиц демократію за народ. Але єст цошка ище лепше и важнейше: виховац народ за демократію.., И наисце, живот у демократским гражданским дружтве дава людзом вельо предности, права и шлебоди хтори им живот у авторитарних, недемократских режимах и диктатурах одніма. Але, нет велького хасну од тих можлівосцох кед граждане не знаю вихасновац шицки предности хтори им таки дружтвени порядок понука, лебо кед су не порихтани захициц демократски порядок и шлебоду теди кед су загрожени.

Кед бешедуєме о гражданох, гражданским дружтве и гражданским воспитанію, под словом „граждан“ думаєме на статус хтори ма кажди тот хто жиє у демократскей держави. Шицки ми, цо жиєме у Републики Сербії, граждане Сербії. И у Уставе Сербії, такой у першим члену ше гвари же Република Сербия „демократска держава шицких гражданох хтори у ней жию“, и же наша держава „заснована на шлебодох и правах чловека и гражданина“. Наш статус гражданина ше окреме наглашує зоз членом 13: „Граждане єднаки у правах и длужносцох и маю єднаку защиту пред державними и другима органами без огляду на расу, пол, народзєне, язык, националну припадносц, виросповіданє, политичне лебо друге прешвечєнє, образованє, социалне походзєнє, маєтни стан лебо друге свойство“.

Спрам того, кед повеме же зме граждане, значи же жиєме у держави у хторей шицки маю єднаки права без огляду на класну лебо националну припадносц, пол лебо даяки други розлики, а таке дружтво ше вола гражданске дружтво.

Гражданске воспитанє глібоко укорєненє у идеї Европи после Другей шветовой войны. Найважнейши пременки хтори ше збули у Европи од початку остатней децениї 20. века принесли нови и зложени спокуси, як у уж уведзєних, так и у нових демократийох. Док ше жеми Заходней Европи зочую зоз пошвидшанима економскими, дружтвенима и политичними пременками, жеми Централней и Восточней Европи жадаю консолидовац свойо новоустановєни политични и економски порядки, превозисц нашілїдство прешлосци, розвиц нову политичну культуру и до своїх гражданох усадзиц идеї демократії, людских правах и панованє законох.

Гражданске воспитанє, чий циль створиц одвичательних и информованих гражданох, у нешкайшим чаше ше широко запровадзує у цалей Европи. Попри того же дава гражданам знанє и фаховосц потребну за активну учасц у демократским гражданским дружтве, гражданске воспитанє розвива свідомосц о важносци активного участвованя у процесох приношеня одлукох и їх одвичательносци за будучносц гражданского дружтва.

Принципи ефикасносци гражданского образования облапая:

- Толкованє функционованя демократії и демократских институцийох;
- Похопйованє панованя законох и людских правах хтори ше одражую у медзинародних конвенцийох и других спорозумєньох;
- Моцнєнє партиципаторних способносцох хтори школяром даваю можлівосц занімац ше зоз проблемами у дружтве;

- Широке хаснованє интерактивних методох настави и учєня унапрямого на школярох; и
- Моцнєнє култури демократії и мира у школи и у шицких аспектох дружтва.

Же би то то посцигнул, процес гражданского образования ма три димензии:

- Когнитивну димензию (прилапйованє идейох, концепцийох, системох)
- Социялну димензию (способносц же би ше демократию запровадзело у рижних формах и у шицких обласцох и фазох живота – у дзєцинстве, младосци и у узрєтих рокох, у школи, на фаховим обучованю, на високих студийох, на роботним месце и у добродзєчних здружєньох)
- Афективну димензию – препознаванє и прилапйованє демократских вредносцох.

Важни елемент гражданского воспитания то образование за людски права. Циль образования за людски права то моцнєнє индивидуалней и групней свидомосци о универзалносци, недзєлївосци и неоцудзеносци людских правох и шлєбодох и помаганє гражданам спротивиц ше нєєднакосцом заснованим на полу, етнїчним походзєню, языку, вири, дружтвеним статусу, лебо на других дискриминаторних прикметох. Прето воно облапя нє лєм познаванє фактох о людских правох уключуюци ту и познаванє медзинародних и региональных инструмєнтох, але и познаванє поступкох и знаньох за унапредзєнє и защиту людских правох на локальным, национальным и медзинародним уровню. Накратко, можеме бєшєдовац о трох димензийох настави и учєня о людских правох:

- здобуванє знаня о людских правох
- здобуванє становискох и знаньох за унапредзєнє и защиту людских правох.

Гражданске воспитанє ше у нєшкайшим чашє широко запровадзує у Европи як у формальним образованю як окремини школьски предмет лебо предмет хори преплєта цали наставни план, так и у неформальных програмах. Постої широка лєпєза елементох формального наставного плану и програми за гражданске воспитанє у Европи. Прєвладую шлїдуюци модели:

- Гражданске воспитанє ше учи у рамикох окремого предмета (Албания, Горватска, Лєтония, Румуния, Словацка...)
- Гражданске воспитанє ше учи през интегрирвани програми лебо теми заступени у вєцєй наставних планах и програмах (Финска, Мадярска, Ирска, Португалия, Шведска, Швайцарска...)
- Формальни наставни план и програма за гражданске воспитанє уключує комбинацию двох методох, през окремини предмети плус интегрирвани програми и змист хори заступени у вєцєй наставних планах и програмах (Австрия, Болгарска, Французка, Нємєцка, Грєчєска, Италия, Шпания, Украина...)

Там дзє ше роби о окреминим предмету, тот предмет ше стрєта под розличними мєнами. Спомнїмє лєм даядни: гражданске воспитанє (анг. *civic education*), гражданска проблематика, дружтвени схопносци, людски права и гражданске образование, дружтвени студий, чловєк и дружтво, итд. Варирую и возрости на хторих ше така настава одвива: дагдзє ше настава гражданского воспитания одвива у штредней школи, а дагдзє облапя и даядни класи основней школи.

Наставни план гражданского воспитанє за І класу штредней школи, хтори прилапени и применєни як факультативни предмет у цєку 2001/2. року, вишлїдзєл з найвєкшєй

часци зоз програми „Учальня добрей дзеки“ (Група МОСТ, Београд) и „Як можеме ведно“ (Югославянски центр за права дзека, Београд). Попри того, у його твореню хасновани и спознаня самих авторох/авторкох хтори непоштречно вишли зоз искусствох у їх потерашнім применюваню. Обидва програми настали пред даскельома роками як одвит на потреби нашого соціо-културалного, дружтвеного и историйного контексту. Применювани су у школах, установох, але и як состояйна часц активносцох дзепоедних невладових организацийох, клубох, дзединских и младежских кампох. Резултати евалуацийох тих програмох, уключуюци не лем змист и методу, але и поштредни и непоштредни ефекти хтори спричинели, опредзелели нас у прешвеченю же при крейрованю нового наставного факултативного предмета, треба же бизме на найлепши можліви способ вихасновали праве тоти уж постояци „домашні“ искусства.

Школского 2002/3. року предмет гражданске воспитанє уведзени як виборни предмет у I класи штредней школи, а сама програма розробена у двох наставних предметох: гражданске воспитанє 1, за першу класу штредней школи и гражданске воспитанє 2, за другу класу штредней школи.

Програма гражданского воспитания 1 ше заніма зоз питаннями природи и способу регулованя одношеньох у групи/заєдніци, становисками хтори маме гу другим людзом и групом, способами виражованя власного думаня и контактованя зоз другима людзми и окреме обучує за ненасилне комуниковање и технїки миролюбивого ришованя зраженьох. Програма гражданского воспитания 2 упознава школярох зоз проблематику людских правох и правох дзека и пририхтує их и порушує на почитованє и защиту як своїх так и правох других.

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ГРАЖДАНСКЕ ВОСПИТАНЄ 1

Перша класа штредней школи

(1 година тижньово, 35 години рочне)

Циль и задатки

Общи циль предмета же би школяре штредніх школах здобули спознаня, развили способносци и схопносци и прилапели вредносци хтори предпоставки за целосни розвой особи и за компетентни, одвичательни и ангажовани живот у сучасним гражданским дружтве у духу почитованя людских правох и основних шлебодох, мира, толеранції, равноправносци полох, розуменя и приятельства медзи народами, етнічними, националними и вирскими групами.

Задатки настави предмета:

- розвивац при школярох самопочитованє, чувствованє особного и групного идентитету;
- розвивац при школярох способносц розуменя розликох медзи людзми и порихтаносц тоти розлики почитовац и прилапйовац;

- розвиває при школярах комунікаційні спроможності, хтори необхідні за співробітництвом справовань і конструктивне рішення зражень: аргументоване виношенє власного думаня, активне слуханє, догварянє;
- розвиває при школярах спроможність критичного розсудованя і одвигательного одлучованя і дійствованя;
- же би школяре розумели природу і можліві причини зражень і були мотивовані на співробітництво і миролюбиве рішення зражень;
- же би школяре розумели природу і спосіб запровадзованя дружтвених, етичних і правних нормох і правилох і їх важносць за заєдніцки живот;
- же би школяре научили техніки групней роботи і групного одлучованя;
- же би зоз вибором змістох і вкупним способом роботи у рамкох того предмета почитовали і практиковали основні демократські вреносці і порушали їх прилапйованє.

ЗМІСТИ ПРОГРАМИ

Увод: Медзисобне упознаванє, упознаванє школярох зоз програму і способом роботи.

1. Я, ми і други (6)

Тота тематска цалосць облапя питання становискох хтори маме гу себе і другим людзом і групом, особного і групного ідентитету, розвиванє самопочитованя і розуменя і прилапйованя других.

- Особні ідентитет. Правяци „особні герб,, лебо зоз медзисобним поровнованьом, школяре змоцнюю самопочитованє, лепше ше упознаваю і стимулюю же би препознали і ценели свої позитивні прикмети.
- Одкриванє і прилапйованє розликох. През активносці поровнаня по розличних критеріюмох школяром ше оможлівлює же би упознали себе і других, одкрили і прилапели постояци подобносці і розлики, як і же би спатрели зложеносць і медзисобні преклопйованя власних і групних ідентитетох.
- Групна припадносць. През виробок і поровнанє „фамелійних стеблех,, лебо фамелійних албумох і дискусію о розличних групах/здруженьох гу хторим школяре припадаю, школярох ше уводзи до проблематики особного і групного ідентитету і їх медзисобних одношеньох.
- Стереотипи і предрозсуди. На основі опису власней і цудзей групи одкрива ше і анализує тенденції єдноставного зазерковйованя і фаворизованя власней групи, як і неоправданого негативного зазерковйованя цудзих групох.
- Толеранція і дискримінація. Зоз бависком по улогох ше демонструє же предрозсуди і стереотипи хтори маме гу дзепоедним групом людзох єдна зоз причинох дискримінационного справованя і же толеранція не вше позитивна.

Задатки за вежбанє: Школяре находза приклади стереотипох, предрозсудох і дискримінационного справованя у школи, учебніцкей і другей літератури, преси, на ТВ і радію і приказую їх на годзинох.

2. Комунікація у групі (8)

Тота тематска целосц ше заніма зоз способами виражованя и самопочитованя думаньох и комуникацію зоз другима: окреме поступками и схопносцями ненасилней комуникації.

- **Реагованє зоз сигурносцу до себе.** Школяром ше предпочує важносц заступаня власних потребох и правох на ясни и неагресивни способ. У малих групах школяре випробовую таки способ реагованя зоз сигурносцу до себе у даскелїх каждодньових ситуаційох.
- **Гласи.** През задаток серийней репродукції, дзе ше єдну інформацію ланєчно преноши од єдного гу другому школярови, демонструє ше способи викривйованя порученьох, т.є. шущанє у комуникації и наглашує важносц добрей комуникації за медзисобне розуменє.
- **Неслуханє.** Робяци по парох школяре преходза през искусство слабой комуникації спричинєней зоз неслуханьом, спатраю причини хтори можу стац у основи неслуханя, а потим бешедує о прикладах доброго и слабого спорозумйованя зоз власного искусства.
- **Активне слуханє.** Школяре ше упознаваю зоз розличними технїками активного слуханя як способами на хтори ше може zlepшац взаємну комуникацію и тоти технїки випробовую у кратших симуляційох.
- **Необвинююци порученя.** Школяром ше демонструє ефекти обвинюючих и необвинюючих порученьох и важносц заступаня власних потребох и правох на ясни и неагресивни способ, а потим ше модел обвинюючих порученьох увежбує през применёванє на ситуації зоз власного живота.
- **Виразованє думаньох.** Предлужуюци почати диялог спротивених думаньох на прикладах ситуаційох зоз фамелийного и школского живота, школяре здобуваю знаня о праву на шлебодне виразованє и вежбаю свойо думанє обгрунтовац.
- **Водзенє дебати и диялога (2 години).** Понеже ше спротивя характеристики диялогах и дебати през розлични комуникаційни модели, школяре ше упознаваю зоз узвичаєну процедуру пририхтованя за дебат у и виводза дебат у на дасдну тему вязану за комуникацію у їх присустве.

3. Одношеня у групи/заєдніци (20)

Тота тематска целосц ше заніма зоз проблематику двох основних типох одношеньох у людских групах и заєдніцох; сотрудніцтво, и зраженями, односно розвиваньом способносцох, схопносцох и виградзованьом спознаньох и становискох хтори водза гу витворйованю солидарносци, заєдніцтва, розуменя, сотрудніцтва и мира медзи поєдинцями, групами и заєдніцями людзох, з єдного боку и зменшованю насилства, заобиходзеню и ненасилному ришованю зраженьох и непорозуменьох медзи людзми, з другого боку.

Сотрудніцтво и заєдніцтво (5)

- **Сотрудніцтво.** На прикладах групного рисованя и анализи того цо любя робиц, школяре обачую особни и дружтвени причини за сотрудніцтво и заєдніцтво и розпатраю предпоставки за витворйованє сотрудніцтва.
- **Групна робота.** На задатих прикладах и на основи искусства у роботы на предходних годзинох, школяре ше упознаваю зоз прикметами тимскей роботы и анализує улоги хтори мали у групней роботы.

- **Групне одлучованє.** Школяре ше упознаваю зоз розличними способами приношеня одлукох у групи и анализую їх предности и недотатки.
- **Учасц младих: „Драбинка партиципаций”.** Школяре ше упознаваю зоз розличними можливими ступнями учасци дзецох у акцийох лебо активностох (од „квазиучасци” до дзединского самостойного вибору и виводзенья акцийох), анализую фактори од хторих завиши можливи ступень активней партиципаций и значенє хторе вона ма за розвой особи и витворйованє правох.
- **Робиц ведно.** На прикладзе симуляций едней школскей ситуаций школяре ше вежбаю у сотрудничким справованю, толеранций и пребераню одвичательности.

Ришованє зраженьох (8)

- **Динамика и резултати зраженьох.** Вежба у хторей школяре преходза през искусство конфликтох треба же би похасновала як подлога за розгварку о улоги предпоставки и очекованю у ситуаций зраженья, динамики конфликта и його можливих резултатох.
- **Стили поступаня у конфликтох.** Понеже достаню кратши опис возросно прилагодзеной ситуаций конфликта, школяре у малих групах розпатраю можливи поступки бокох у конфликту и дискутую од чого завиши як ше будзе поступац у конфликту.
- **Спатранє проблемох зоз розличних углох.** Школяром ше предочує приклади розличних конфликтних ситуацийох, а їх задаток през заберанє позицийох каждой зоз бокох у конфликту и задумованє їх потребох спатраю як випатра конфликт видзени зоз розличних перспективох.
- **Находзенє ришеньох.** Анализуючи конфликты предочени у приповедкох школяре ше вежбаю у находзеню интегративних ришеньох, у хторих нет побидничох и поражених, але ше шицким боком у конфликту удава задоволїц свойо потреби.
- **Посцигованє догварки.** През симуляцию конфликта медзи двома групами од школярох ше гледа зоз прегварянями посцигнуц догварку хаснуюци скорей здобути знаня и схопности.
- **Пребач.** Читаючи приповедки и бавяци по улогох школяре уча же ше зоз даванюм и прилапйованюм пребаченья може заобисц же би непорозуменья преросли до зраженьох.
- **Поштредованє.** Школяре ше упознаваю зоз основними идеями, цильом и поступком поштредованя у зраженьох и непорозуменьох и випробовую здобути знаня у едней ситуаций симулованей звади медзи товаришами.

Насилство и мир (6)

- **Насилство у нашом околїску.** През розгварку и анализу и роздзельованє позбераних прикладах (зоз преси, ТВ емисийох, филмох) школяре обачую розлични факти насилства (як тоти видливи так и прикрити), здобуваю свидомосц же насилство постої у шицких сферах дружтва и же у свидомосци векшини постоя стереотипи о тим хто насилнички.

- **Парняцке насилство.** През анализу розличних ситуацийох школяре розвиваю чувствительносц за препознаване насилства медзи парняками, чувство власней одвичательносци и порихтаносц помогнуц жертви насилства.
- **Насилство у школи.** През анализу типових случайох зоз каждодньового живота у школи (вербална агресия школярох, зневажованє школярох...) школяре спознаваю же вони можу буц: и жертви насилства и насилніки, але и борци против насилства у школи.
- **Посцигованє мира.** На основі анализи думаньох науковцох о насилстве и людскей природі („Севильска виява,,), думки о мире филозофов зоз розличних културох и приказох подобох даєдних добитнікох Нобеловой награди за мир, школяре преглібую свойо розуменє мира и предпоставки за чуванє и посцигованє мира.

Закончуюца годзина: **Цо ношим зоз собу.** Розгварка о искуствох и евалуация настави цалого предмета: школяре сами оцєнюю хтори по тєраз здобути знаня и схопносци хасновити и мож их хасновац и звонка учальнї.

ГРАЖДАНСКЕ ВОСПИТАНЄ 2

Друга класа штредней школи

(1 годзина тижньово, 35 годзини рочнє)

Циль и задатки:

Общи циль предмета же би школяре штреднїх школах здобули спознаня, розвили способносци и схопносци и прилапели вредносци як предпоставки за цалосни розвой особи и за компетентни, одвичательни и ангажовани живот у сучасним гражданским дружтве у духу почитованя людских правох и основних шлебодох, мира, толеранції, равноправносци медзи полами, розумєня и приятельства медзи народами, етнічними, националними и вирскими групами.

Задатки настави предмета то:

- же би школяре розумели природу и способ запровадзованя дружтвених, етичних и правних нормох и правилох и їх важносц за заєдніцки живот;
- же би ше школярох уведло до розумєня поняца правох и упознало их зоз Конвенцию о правах дзеца и других медзинародних документох хтори ше занїмаю зоз людскими правами;
- же би школяре научели фйти правох и розумели одношеня медзи правами и взаємносц правох и одвичательносцох;
- же би ше при школярох розвило чувствительносц за потупйованє правох, порихтаносц защициц власни и права других и же би научели технїки закладаня за витворйованє правох дзеца;
- же би ше школярох стимуловало и оспособело за активну партиципацию у живоце школи;
- же би школяре научели технїки групней роботи и групного одлучованя;
- же би ше при школярох розвило способносц критичного розсудзованя и одвичательного одлучованя и дїйствованя;

- же би ше школяре обучели за ефикасне планованє заєдніцких акційох и проєктох;
- же би зоз вибором змистох и вкупним способом роботи у рамикох того предмета почитовали и пракриковали основни демократски вредносци и порушали їх прилапйованє.

ЗМИСТИ ПРОГРАМИ

Уводна годзина. Упознаванє зоз змистом предмета и способом роботи.

Права и одвичательносци (16)

Тота тематска целосц уводзи школярох до познаваня и розуменя проблематики правох и одвичательносцох и розвива способносци, становиска и поступки хтори водза гу зашити и витворйованю правох.

1. Основни поняца (5)
 - **Потреби и права.** През розликованє базичних людских потребох од жаданьох школярох ше уводзи до поняца правох.
 - **Права и правила у учальні.** През дефинованє правох, длужносцох и правилох за роботу у учальні, школяре маю увид до їх медзисобней повязаносци и розвиваю чувство „власносци,, на демократски догварених правилох.
 - **Права и закони.** На основи виробку догварки зоз задатима елементами, школяре ше упознаваю зоз сущносцу контрактного одношеня як согласносци дзекох и потребу законского регулованя правох и обовязкох.
 - **Медзинародни документи о зашити правох: Универзална декларация о людских правох и Конвенция о правох дзеца...** Школяре ше упознаваю зоз исторіятом наставаня, природу и змистом медзинародних документох хтори ше одноша на людски права и права дзеца.
 - **Права и вредносци.** На основи ситуациї правеня вибору, гиєрархії и поровнаня понукнутих вредносцох, школяре здобуваю увид до вязи медзи правом и вредносцу и упознаваю ше зоз универзално прилапенима вредносцами хтори у фундаменту людских правох.
2. Файти правох и одношеня медзи правами (5)
 - **Файти правох.** Зоз роздзельованьом карточкох на хторих написани дзепоедни права дзеца до задатих категорійох, школяре ше упознаваю зоз змистом Конвенції и файтами правох.
 - **Одношеня медзи правами.** Школяре ше упознаваю зоз основними принципами Конвенції и уводза до преглїбеншей анализи и розуменя медзисобней повязаносци и недзелївосци правох.
 - **Зраженє правох.** На прикладзе закончованя започатих стрипох школяре здобуваю увид же зражени права можу буц жридли конфликтох и же за витворйованє правох треба найсц конструктивни рїшеня.
 - **Дзєцински и людски права.** Анализа Универзалней декларациї/категорія людских правох и поровнанє зоз правами дзеца.

Задатки за вежбанє: **Познанє Конвенції и заступеносц права преси.** Школяре випитую познати особи (родзини, приятельох, других школярох) о тим кельо

познаю Конвенцію и вигледую чи и на яки способ тематика правох заступена у дньовой и младежской преси и на годзини приказую результати своїх випитованьох.

3. Права и одвичательности (4)

– **Одвичательности одроснутих 1. и 2.** Розпатраюци улоги и обовязки родичох и наставнікох у витворйованню поєдинечних правох школяре здобуваю увид до одношеня медзи правами и одвичательностями. У предлуженю роботи на тей теми школяре ше упознаваю зоз державними и медзинародними обовязками у обласци витворйованя и зашити правох дзеца.

– **Одвичательности дзецох.** През активносц упарйованя правох и обовязкох дзеца школяре розвиваю свідомосц о власней одвичательности за витворйованє своїх и почитованє цудзих правох.

Задатки за вежбанє: **Права и правила у учальні 2.** На основи здобутих знаньох и увидох школяре знова розпатраю, дополнюю и прерабляю „правила у учальні,, хтори виробели на першей годзини зоз тоту тему.

4. Потупйованє и зашита правох (2)

– **Потупйованє правох дзеца.** Зоз анализу задатих приповедкох школярох ше стимулує же би препознали и розвили чувствительносц за ситуації потупйованя правох дзеца.

– **Зашита правох дзеца.** Рушаюци од задатих конкретних ситуацийох потупйованя дзепоедних правох, школяре находза и розпатраю способи дійствованя у таких ситуациях и упознаваю ше зоз службами и організаціями од хторих можу гледац помоц у зашити/одбрани своїх правох.

Планованє и виводженє акційох на хасен правох (16)

Тота тематска целосц пририхтує и стимулує школярох на активне участвованє у живоце школи и заєдніци и оможлівлює систематизацию и практичне применьованє наученого у тим предмету. Школяре идентификую проблеми вязани за дзедински права у школи и штредку, правя план акції зоз хтору би тоти проблеми могли ришовац и виводзиц у школи лебо локалним штредку:

– **Спатранє пременкох.** Розпатраюци розлични можліви цеки будучности, школяре анализую од чого завиша будуци збуканя, яку улогу ма кажди поєдинец у наиходзацих дружтвених збуканьох, освідомую власну одвичательносц и превипитую порихтаносц ангажовац ше у ришованню проблемох дзецох и младих.

– **Партиципация у школи 1. и 2.** Школяре розпатраю и дискутую о розличних сферах школского живота и роботи у хторих **думаю** же би требали участвовац и гевти у хторих **су порихтани** активно участвовац и дзеліц одвичательносц.

– **Вибор проблемох 1. и 2.** Робяци у менших групах, школяре перше идентификую проблеми младих/школярох у своїм штредку (школи лебо заєдніци) а потим их анализую зоз становискох правох хтори потупени. На основи приказу групних предлогах и дискусії, вибера ше тоти проблеми за дальшу роботу, на чиім ришованню школяре реално можу дацо зробиц.

- **Як ришиц проблем 1 и 2.** Школяре ше упознаваю зоз розличнима файтами акційох на хасен защиты и витворйованя правох, розпатраю и правя вибор типу акції хтора би могла найсц ришенє проблемох идентификованих у предходней активносци.
- **Виробок плана акції 1. и 2.** З помоцу писаней инструкции о тим цо би требал облапяц добри план, школяре правя групни плани за свойо акції.
- **Анализа можлївих ефектох акції.** Школяре розпатраю можлїви ефекти планованих акційох на розлични групи людзох и зоз новима увидами дорабяю свойо плани акційох.
- **Приказ и анализа групних роботох.** Групи приказую свойо плани и у аргументованей дискусії заєдніцки преценюю реалносц и витворлївосц планох. Источашнє ше освидомюю яка їх улога у акції и, анализуючи плани акційох, повторюю спознания проблематики предмета гражданске воспитанє **I** и **II**. Потим вибераю акцию лебо акції хтори буду виводзиц и догваряю ше о дальшим виводзеню акції.
- **Планованє и виводзенє акції – акция по виборе школярох.** Тоту часц програми школяре виводза независно од розпорядку годзинох и виходзаци зоз учальні. Рушаючи од анализи акційох, школяре дорабяю свойо плани акційох и виводза акцию на хасен дзєцинских правох у школи лебо штредку лебо планую нови акції. Наставнік учаснік як часц тиму и-лебо консультант.

Анализа и евалуация. Закончуюца анализа акційох/планох и резимованє и евалуация настави цалого предмета.

ЛЮДСКИ ПРАВА И ПРАВА ДЗЕЦКА

Людски права¹

Людски права насампредз права природного, моралного походзеня, цо значи же постоя независно од того чи их держава у хторей человек жиє признала и предписала. Їх ше єднак припознава шицким людским существом, без огляду на їх походженє, пол, виросповеданє лебо даєдну другу припадносц лебо прикмету. У идеалней ситуациї, людски права припознати зоз законами и другима правними актами, а їх витворйованє ше одвива у правно установених рамикох держави.

Кед би лєм од держави, односно єй органах, завишело хтори людски права буду припознати, вец би ше о правих людских правах анї не могло бешедовац. Прето обовязка почитованя людских правах виходзи за каждую державу зоз нукашнього права, але и зоз медзинародного права хторе над державу. Нешка вещей анї єдна держава не може тверdziц же людски права виключно у єй компетентносци, та же их може припознац, не припознац лебо потупйовац. Даєдни людски права хтори припознати зоз медзинародними догварками, як, наприклад, право на живот, право на шлебодне виражованє, право на праведне судженє, обовязую аж и держави хтори не ратификовали тоти догварки.

Найвекше число людских правах унапрямене гу держави и по тим ше розликую од других правах моралного походзеня. Держава ма обовязку стримовац ше од потупйованя людских правах, зопрец и карац потупйованє правах, як и створиц условия за їх хаснованє.

Значи, же би ше лепше розумело цо людски права, требало би надпомнуц же не кажде право основне, найважнейше людске право. Насампредз, постоя обективни и субективни права. Обективни права то група правилох хтори приноши законодавец, на националним лебо медзинародним уровню и то рижни закони, уредби, одлуки лебо даєдни медзинародни конвенциї. Субективни права маю субекти права, односно физични и правни особи. Наш язык не розликує тоти поняца, але, наприклад, обективни права на англійским языку лань, а субективни ригхтс.

Субективни права ше засновую на нормах обективних правах и можу буц розлични од держави до держави (наприклад, рижни права хтори виходза зоз малженства, зоз власніцтва маєтку, зоз статусу итд.). Тоти права ше не одноша єднак на шицких людзох. Походза од законодавца єдней держави и завиша од його волї. У цивилизованей держави не дошлебодзене самовольно манипуловац зоз субективними правами, цо значи, почитує ше начало правней сигурносци.

Не шицки субективни права людски права. Людски права тоти субективни права хтори человек не длужни держави и єй волї, але их ма уж зоз тим же є человек.

¹ О людских правах найлепше читац у учебніку: Димитриєвич, Воїн; Паунович, Милан; Дерич, Владимир: Людски права, Београдски Центер за людски права, Београд, 1997. Тот учебнік ше хасновало як идейну основу за писанє того тексту.

Людски права маю моралне походженє, значи, „моцнейши су,, од волї держави, окреме у ситуациях кед ше постоючи закони потупює, не применює лебо их анї нет. Нешка, дзекуючи розвою медзинародного и националних правох постої каталог людских правох, цо ше исто так одноши и на права дзецка. Значи, знаме же право на живот лебо право на здружованє лебо виражованє думаня людски права; аж и кед так не утверджене зоз домашнім законом, людске право постої, а держава хтора го своему громадянину не припознава, може зношиц пошлїдки.

На остатку, не шицко цо красне, жадане, правилне и правдиве саме по себе право. Єдно то дацо припознац як вредносц гу хторей ше треба намагац, а друге твердзиц же ше ма право на тоту вредносц. Постоя жадани и ценени добра и вредносци гу хторим ше людзе намагаю, але ше не шме спаднуц до замки неможливосци розликованя жаданьох од правох, та ше намагац гу гиперинфляції людских правох (право на туризем, право на одход до фризера, итд.). На тот способ ше доприноши обезвредзованю постоющей системи людских правох и загрожує авторитет тей системи.

Розвой людских правох

Людски права у другей половки XX вика дожили висши ступень розвою и подполне медзинародне припознанє. Нажаль, у велїх державах ше ище вше систематично потупює и людски и права дзецка.

Звичайно ше як перши важни документ у вязи зоз людскима правами спомина Велька повеля о шлєбодох (**Magna Carta Libertatum**) зоз 1215. року. Тот документ важни, бо зоз нїм єден штредньовиковни монарх, король Джон, припознава одредзени привилегії нїзшим од себе. Важни є, бо гамує корольову власц у одношеню на окремени категорії жительствова. Медзитим, то не документ о людских правах, бо не гарантує права шицким, без розлики. Подобне и зоз *Душановим законом* зоз 1349. року, у хторим огранїчена абсолютна моц владара, зоз намиру же би ше владало праведно. Таки огранїченя не уключую припознаванє правох шицким людзом независно од сувереней волї владара. Познейше, англійски *Закон о правах* (Билл оф Ригхтс) зоз 1689. року представя напредованє бо запровадзує уставну монархию и преноши власц на парламент. Заш лєм, зоз тим документом ше не припознава права шицким поданїком.

Перши акти зоз хторима припознати людски права у сучасним смислу то америцка Декларация независносци зоз 1776. и французка Декларация правох чловека и громадянина зоз 1789. року.

Першираз людски права унесені до уставу єдней держави 1791. року, кед прилапени амандмани на Устав ЗАД.

У децениях хтори шлїдзели, велї держави преходзели през подобни процес дозревания у поглядзе людских правох. Почало и заключованє медзинародних догваркох, зоз хторима ше шицело поєдинєчнї права поєдинєчнїх категорийох

людзох (роботніки, насамперед) а и снованє медзинародних організаційох хтори прилапйовали медзинародни документи о людских правах.

Аж после Другей шветовой войны, после нелюдского ликвидованя и обезправйованя людзох у нацистичних и фашистичних державох, водзених зоз причинами гуманосци, держави прокламую як свой основни цель (член 1. Повелі Зєдинєних нацийох) унапредзованє и стимулованє людских правах.

Перши окреми медзинародни документ о людских правах – Универзална декларация о людских правах, прилапела Генерална скупштина Зєдинєних нацийох 1948. року.

– Универзална декларация о людских правах

Тот медзинародни документ преглашує як свой цель: „Общи идеал хтори би требали посцигнуц шицки народи и шицки нації,,. Гоч, патраци формално, правно необовязуючого характеру, тот документ основа за велі познейше прилапени конвенції зоз хторима ше ушорює питаня зашити людских правах. Универзална декларация о людских правах, як ю даєдни авторе волаю, перши общи каталог людских правах у историйі, у хторим прокламовани и дефиновани змисти людских правах и шлебодох за шицких людзох на швецє, без дискриминації.

– Пакти о людских правах

Виробок тей медзинародней догварки тирвал скоро дваецц роки: 1996. року прилапени Медзинародни пакт о економских, социалних и културних правах и Медзинародни пакт о гражданских и политичних правах, перши два медзинародни догварки хтори обовязую держави хтори их ратификую и облапяю широки список людских правах. Ведно зоз Универзалну декларацию о людских правах тоти документи ше волаю Повеля о людских правах. Людски права дефиновани у пактох похасновали як основа за розрабянє других медзинародних догваркох о людских правах и уплївовала на розвой пракси у тей обласци, ширцом по швецє.

– Други медзинародни документ о людских правах

За людски права важни конвенції Медзинародней організації роботи, хтори ше занімаю зоз правами вязанима за роботу, потим Конвенция о елиминації шицких формох дискриминації гу женом, Конвенция против гнобєня и шицких других нечловєчних и понїжуючих поступкох лебо караньох, Конвенция о елиминації шицких формох расней дискриминації, Европска конвенция за зашити людских правах и основних шлебодох, Конвенция Унесцо против дискриминації у образованю, Конвенция о правах дзецка и велі други.

И попри числених постоящих медзинародних догваркох и националних законах, розвой людских правах не закончени. Точнєйше, слово о динамичним зявєню хторе вязанє за розвой цивилизації. Прето ше зявюю и буду ше зявйовац (додавац гу постоящому каталогу) нови людски права. Важне надпомнуц же нови людски права не можу и не треба же би утарговали уж припознати права. У вязи зоз тим треба надпомнуц же єдни людски права не треба розвивац на рахунок других ані их класц до гиєрархийного одношеня. Людски права неєдзелїви.

Права дзецка ²

Зоз Конвенцию о правах дзецка и другима медзинародними документами о людских правах нормативно оформени права дзецка и универзално су прилапени. Права дзецка прилапени и у державох и идеалне кед су подполно и прецизно дефиновани у нукашнім праве державох. И попри тим, у теорії але и у пракси теза же дзеци маю права и далей наиходзи на процивни реакції. Єдни думаю же то радикални поцаг напредок, а други побиваю права дзецка. Тоти други свойо побиванє засновую на премиси же припознаване правох дзецку спрчинї зраженє интересох, насампредз у рамикох фамелії. Кед же би ше прилапело таку аргументацию кед у питаню права дзецка, могло би ше твердиц и же припознаване людских правох спрчинює зраження интересох.

Зоз пременку похопйованя дзединства, меня ше и одношенє гу дзецку, односно уводзи ше поняце правох дзецка. Донєдавна, аж и кед ше бешедовало о дзецку, тема вше була положена до контексту фамелії и зоз зашитїцких позиційох. Дзецко, зоз становиска людских правох, було захицене у рамикох постоящих системох права и пракси, як на нукашнім, так и на медзинародним плане. Гоч ище пред сто роками обачене и указало ше же дзецко треба захициц зоз окременима предписаннями, уключуюци и медзинародни конвенції, дух прилапених нормох отримовало похопене о дзецку як слабому, нємощному и неузретоу людскому существу, хторому потребна окремна защита и пестованє, цо лєм одроснути можу обезпечиц на таки способ яки вони думаю же найлєпши.

Аж после Другей шветовой войны ше почина формовац идею о видвойованю окремних правох дзецка и пременки становиска у одношеню на самих ношительох тих правох. Зоз Конвенцию о правах дзецка прилапену 1989. року установени каталог правох, а ей змист одражує праве тоти похопйованя по хторих дзецко ношитель правох, та вец и ношитель вимогах. Дзецко уходзи до центру шицких збуваньох хтори ше одноша на ньго и у нїх участвує активно, виражуюци свойо думанє. Право дзецка же би виражело свойо думанє ше установює як єден з найважнейших принципох у обласци правох дзецка, а обовязки же би ше виражене думанє вислухало и прилапело, видзвигує ше зоз уровня добрей волї до норми медзинародного права.

Уж зме видзели же права дзецка ище релативно нєдавно, углавним постояли у сфери моралу, на уровню у хторим ше предпоставя любов, повага, старанє и унапрямованє дзецка. Медзитим, окрем у шлїдох, чежко вериц же би ше пред дваець роками могло найсц даяке теорийне упорище за припознаване правох дзецку у тим смислу як их нєшка похопюєме. Припознац дзецку право же би дало на суд власних родичох пре малтретованє або занєдзбованє, право здружиц ше пре витворйованє даякого цилю, право явно виражовац свойо думанє лебо право знац хто його родичи, було безсмысловє. Тото ше окреме одноши на право дзецка участвовац у утвердзованю свойого найлєпшого интересу. Благодан и защита були основи на хторих ше формовало думку о правах дзецка и зоз хторих ше длуго не могло крочиц далєй. Заш лєм, руша ше з места и у шветлє наведзених теорийох,

твори ще вигідне тло за ступанє на сцену позитивистичней фази у обласци правох дзеца, оподобеней у прилапйованю Конвенції о правох дзеца.

Вимоги хтори вишлїдзовали зоз природного права, нашли упорище у либерално орієнтованих теоріях, чийо представніки були, насампредз, психологи. Свойо похопєнє же дзецом треба припознац права, засновали на вигледованю розвойних можлівосцох дзеца и на категоризації характеристикох свойствених дзецку, односно одроснутой особи. Результати тих роздумованьох принесли пременку становиска у одношеню на дзецко як людске сущєство хторе ма право на єднакосц, насампредз, а же тото право може витвориц зоз активним участвованьом у живоце. Значи, на дзецко ше вещей не патри як на пасивне сущєство, як на обєкт зашити, алє на особу хтора може мац автономію, у зависносци од розвойних можлівосцох.

Оштри одвит на таки похопйованя пришол, насампредз, як пошлїдок страху од можлівей загроженосци у фамелійней сфери. Каждє ополноважованє дзеца будзи страх од нарушования авторитету одроснутой особи, а насампредз родичох. Медзитим, чи не так почал и процес припознавання правох женом? Страх патер фаміліас-а и страх дружтва од пременкох у рамикох фамелії бул препреченє за припознаванє правох женом на єднакосц. Економска еманципация женох, хтора вельо допринєсла дзвиганю гласу на хасєн їх правох вигідно дійствовала и на похопйованє о правох дзеца.

Зоз постояцима нормами о правох дзеца ше держави обовязую запровадзовац одредби тей медзинародней догварки часто попри обичайох и моралу дружтва. Циль Конвенції, насампредз, мянєц менталитет у одношеню на прилапйованє дзеца як єднакого людского сущєства. Уж пре тото за чудованє факт же 191 (од 193) державох ратифіковала Конвенцію о правох дзеца. Чи су наисце порихтани обезпечиц витворйованє правох дзеца лебо не похопєли же ше опрез нїх кладзе першенствену вимогу не дошлєбодзиц дискримінацію дзеца як людского сущєства и як припадніка групи „незакончених„ людзох.

Гоч людске право (право дзеца) не подроумює аналогу обовязку ношителя, воно може церпиц огранічєня. Применьованє людских правох нїяк не абсолютне, бо би у противним значєло їх правну и фактичну негацию. Як людски права, так и шицки права дзеца не абсолютни алє под одредзенима условиями могу буц огранічени лебо утаргнути. Наприклад, право дзеца на мирне зазберованє и здружованє може буц ограніченє зоз потребу держави же би отримала явни порядок и мир.

Конвенция о правох дзеца

Конвенция о правох дзеца (Конвенция), як уж скорей наглашенє, прилапєна под зашиту Зєдинєних нацийох 1989. року. Єй прилапйованє резултат длугокого процесу, хтори почал пол вика пред тим як предлог за составянє того медзинародного инструмента о правох дзеца урядово поднєшєни 1979. року. Тот процес засновани на коинциденції розвою становискох у одношеню на дзеци и дзецинство и поступней консолидації медзинародного права людских правох.

Конвенция представля важни досяг у поглядзе розвою и моцнення медзинародного права у обласци правох дзеца. У тим документу на єдним месце облапени шицки людски права хтори ше припознава даєдней окремой групи, цо новосц у медзинародним праву хторе ше твори под защиту ЗН. Дзекуюци тому, Конвенция постала найважнейша медзинародна догварка о правох дзеца, а шицки други медзинародни догварки о людских правах, чийо поєдинєчни одредби пошвєцєни правом дзеца, представляю субсидиярну подпорку. Аж и кед ше, дзекуюци лепшим надпатраючим механїзмом, защиту гледа волаючи ше на догварку як цо Пакт о гражданских и политичних правах лебо Европска конвенция о людских правах, на одредби Конвенції ше поволує и Европски суд за людски права и Европску Комисию за людски права лебо аж и Комитет за людски права. З єдним словом, Конвенция постала найвисши авторитет у обласци медзинародного права дзеца.

У велїх стварох Конвенция медзинародна догварка хтора ма иншаки „живот“, од других медзинародних конвенцийох о людских правах:

- У тим документу ше, насампредз, по перши раз утвердзує универзално прилапену дефиницию рижних основних правох дзеца.
- Потим, Конвенция догварка о людских правах зоз найвєкшим числом ратификацийох. До 1. януара 1999. року, 191. влада ратификовала Конвенцию, єдна (ЗАД) ю лєм подписала, а лєм єдна (Сомалия) анї не ратификовала анї не подписала.³
- Конвенция перши медзинародни документ у обласци людских правах хтори у подполносци облапя главни традицийни групи людских правох: економски, социални, културни, политични и граждански.
- Конвенция инвентивни документ прето же припознава нови и провокативни людски права, як, наприклад, право дзеца на шлєбодне виражованє о шицких питаньох хтори ше одноша на дзецо, лебо, право дзеца жертви гоч якеї форми малтретованя, злохаснованя лебо експлоатациї на физичне и психичне окрипенє и реинтеграцию.
- Конвенция перша медзинародна догварка о людских правах хтора имплицитно припознава улогу нєвладових организацийох у поступку витворйованя правох дзеца.
- На остатку, Конвенция можлїви инструмент за дїйствованє у обласци правох дзеца. И на медзинародним и на националним плане, тота догварка представля рамик за унапредзованє и витворйованє правох дзеца.

Конвенция подзелена на преамбулу и три часци. Преамбула указує на основни принципи Зєдинєних нацийох и окреми одредби одредзєних, релевантних инструментох о людских правах. Вона потвердзує же дзецом, пре їх

³ Статус других главних догваркох у обласци людских правах (заклучно зоз 1996. роком) шлїдуюци: Пакт о гражданских и политичних правах – 134 ратификації, Пакт о економских, социалних и културних правах – 134, Конвенция о елиминації шицких формох расней дискриминації – 147, Конвенция против гнобєня и других нєлюдских, нєгуманих и понїжующих карох и поступкох – 98, Конвенция о елиминації шицких формох дискриминації гу жєном – 153.

чувствительность, потребна окрема защита и старанье, а у тим визначае примарну улогу фамелиї. У преамбули ше реафирмуе необходимость правней и другой защиты дзеца, пред и после народзенья, важность почитованья культурных вредностей заедници зоз хторей походи и витална улога мединародного сотрудничества у защиты правох дзеца.

Перша часть Конвенции облапя каталог правох хтори ше припознава дзецку, але и даскельо одредби зоз хторима ше учащником у догварки наклада поднимане щических мирох за витворйованье правох зоз Конвенции и почитованье наивысших стандардох у той области, як на минародным, так и на национальным уровне.

Друга часть облапя одредби зоз хторима ше далее разбира обязанности учащников догварки и ушорюе снованье и роботу окремого надпартующего цела – Комитета за права дзеца.

Одредби зоз третьей части Конвенции регулюю питання подписования, ратификации, приступания, ступания на мочь, кладзенья резервов, вименкох, отказования и депонования той минародней догварки.

Обязки державох

Права у Конвенции представляю вещей од каталога правох; вони одражене обязанностей хтори держави порихтани поднят у отношении на дзеци. Порихтаносць ше выражуе зоз актом подписования, а подниманье обязанностей зоз ратификацию. Зоз универсальну ратификацию (скоро) щические держави швета превжали обязанку же права припознати

Обязки подписников догварки предписани и зоз окрему одредбу Конвенции (член 4) зоз хтору ше наклада же би держави подняли „щические потребни законодавни, административни и други мيري за витворйованье правох припознатих,, у той минародней догварки.

Союзная Република Югославия 1991. року ратификовала Конвенцию о правох дзеца, зоз чим тот минародна догварка постала состояйна часть нашего правового порядка. Зоз тим ше наша держава обязала же уградзи до законодавства и будзе почитоваць щические права дзеца хтори облапени у Конвенции.

Улоги у витворйованью правох дзеца у даедней держави (та и у нашей) маю:

- компетентни министерства зоз своїма службами и правосудни органи
- окреми министерства лебо державни агенции за дзеци (у нас ише нет)
- школы и други места у хторих дзеци препровадзую досць вельо часу (доми, шпитали)
- невладово организации
- вирски заедници
- средства явного информования
- комерциальни сектор

– поєдинці

Держава і її органи мають обов'язку оможливити Конвенції але іно так і широкі ми можемо допринести те би діти уживали права на найкращим можливим рівні.

ПРИСТУП У РОБОТНОХ

Факти робітних

Слово *робітні* по правилу асоціація за даючи продукційну робітні чий ціль творення конкретного, матеріального продукту. То, медзитим, слово о робітних хтори мають свої продукти (плакати, рисунки, схеми, листини, заключення), але хтори лем у служби самого процесу і способу роботи і представляють ключні результати за самих школярів.

Робітні ще меджи собою розликують по своїм змісту, цілю і візросту хторому су наменені, і з тим у складзе ще їх може класифікувати. Найчастіше і найясніше ділення робітних по групах окінчує ще у відношенні на їх ціль. Як і кожда класифікація, і тоді хтору вам представимо, лем приблизно, але віримо те одражує сутність і на найкращі можливі способи нас вводить до предмету нашої роботи.

Розликуємо два основні групи робітних:

1. Креативні робітні – чий основний ціль стимулювання і розвивання дивергентного мислення і вираження (стимулювання несподіваного, швидкоплинного і особливого фарбованого погляду рішення). То, наприклад, драматичні, поетичні, подоби і інші робітні.
2. Едукативні робітні – чий основний ціль здобування знання у широкому сенсі слова. У рамках цієї групи розликуємо:
 - Превентивні робітні – хтори „психологічні“, у правому значенні слова, унапрямені на розвиток особи, ідентичності, і под., а ціль їм примарна превенція. Спадають до групи едукативних робітних прето те їм ціль і здобування цінних знань і відомостей (співвідношення о собі, інших і под.);
 - Когнітивні робітні – чий ціль здобування конкретних знань і сповідоностей, а іно так і стимулювання цінних когнітивних процесів (планування, стратегія навчання, розсудкування і под.).

Цінні автори до підгрупи едукативних робітних учасниками і робітні чий ціль розвивання цінних соціальних сповідоностей (розв'язування конфліктів, управління зом групу), а хтори комбінують характеристики превентивних і когнітивних робітних.

Без огляду на тоді кельо і як ще робітні меджи собою розликують, вони заш лем мають і цінні свої цінні характеристики (принципи, структуру, форму роботи).

Препоручливе число учасників одної робітні руша ще меджи 15 і 25.

Роботня як форма учения

З оглядом на того же цель едукативней роботні здобуванє даякого спознання, ясне же ше ту роби о учению. У зависносци од конкретного цилю, односно сценария, у роботных мож комбиновац розлични форми учения.

Ведно зоз активну методу (хтора подрозумює менталну и моторичну активносц школярох под час роботи), у роботных ше применює и методу искусственного учения. Кед бешедуєме о тей файти учения, не думаєме лем на запровадзованє вязох медзи причинами и пошлїдками, але и на оформйованє власного дожица (искуства) у шветле даєдного нового змисту. Тото оформйованє власного искуства ше окончує през черанку зоз другима учасніками и водутельом групи, так же бешедуєме и о компаративним учению. У роботных ше стретаме и зоз ученьом по моделу, бо учасніки маю нагоду провадзиц других учаснікох (але и водителя) у розличних ситуацийох и улогах, а на таки способ ше твори добру предпоставку за коригованє власного справованя. Активносци у роботных найчастейше представляю и ришованє даєдного проблему (без огляду чи є когнитивни, емоционални лебо социялни), при чим ше комбинує конвергентне (учене жаданого ришення) и дивергентне учене (стимулованє гледаня розличних способох – драгох сцигованя гу ришення).

Єдна роботня, хтору творя даскельо активносци (уводна, централна и закончуюца), звичайно тирва єдну и пол до два годзини. У тей програми роботні адаптовани так же би ше могли одвивац у рамикох єдней школскей годзини.

Основни принципи поступку у роботні

Каждая роботня ма барз ясно и напредок дефиновани план – сценарий, од чийого квалитету у велькей мири завиши єй успех.

Сущносц сценария творя структуровани активносци хтори наставаю як результат конкретней вимоги цо ю уводзи водитель роботні, а обєдинени су коло єдней теми. Єдну структуровану активносц найчастейше формуєм вещей конкретни вимоги хтори ше медзисобно обєдинюєм.

Наприклад, после кратшого вводного викладаня хторе отвера тему, учасніком ше представя вимогу: „теперь ше подзелїце до менших групах по тройо,.. Кед ше учасніки подзелїли до групах, водитель каждой групи дає напредок порихтани текст и виноши вимогу: „прочитайце осторожно текст, роздумайце и поприповедайте о цо вещей ришеньох зоз хторима бисце могли ришиц тоту ситуацию,.. Учасніком ше сообщує час хтори предвидзени за того, по вашим думаню, шлїдзи нова вимога: „виберце єдно ришення хторе по вашим думаню найлєпше и представник групи хторого вибереце, представи го другим учасніком,.. После предвидзеного часу шлїдзи черанка и дискусия.

Меней лебо вещей так (лебо подобно) структуровани активносци творя сценарий єдней роботні.

Добри сценарий стимулює кооперацію, а не змагання і дискримінацію.

Кожда робота проходить і через дещо основні фази:

а) Спричинювання і оформлення власного дожиття – це у контексті когнітивних робіт значить проживання нового змісту через власне мистецтво.

Наприклад, „попробуйте ще здогадатися до чого ситуаційою куди вам особливе було важливе чи ваше мислення було вислухано,„. Значить, зовсім вимогу непомітно спричинює дожиття хтось оформлює через слова, при чому можемо хаснувати і дещо інші символічні форми (малюнок, рух);

б) Черанка – сліди після оформлення, і має функцію збагачення власного мистецтва, а може ще однією по парі, у меншій групі або у колу (всієї групи).

Наприклад, „виглядає тоді незалежно членом своєї групи,„

в) Обробка – то остання фаза у хтось ще вичерпана і збагачена мистецтво перетворює до спогнання. Улога водія то окреме важливе, бо він смислово пов'язує щось до чого сталося під час роботи, згущує, пообщиє і „вертає, тоді учасником (звільняючи простір за їх коментар).

Техніки у робіт

Зовсім сценаріями робіт треба вше точно визначити хтось форми групної роботи, т.е. техніки передбачені.

Найчастіше застосовані техніки

Черанка у всієї групи основна форма роботи звідси починає і закінчує ще кожна робота. Без огляду хтось форму черанки ще застосовує у всієї групи, по правилу водія на кінці сумує розгортку.

Найчастіше ще застосовують наступні форми:

- Розгортка у колу – структурована черанка у хтось учасники бесідувати разом, так як передбачає;
- Групова дискусія – менш структурована черанка у хтось барз важливе забезпечити чи би було включене до всіх число учасників, чи би є інші інших слухали і чи би ще не скручувало звідси основної теми;
- Мислення – найкреативніша форма черанки у хтось учасники швидко асоціювати на задану тему. Водія стимулює на виношенні до чого ідейою хтось призначає на панно або таблицю без селекції і вивчення. То динамічна і часто барз гласна техніка хтось по правилу, як передбачені час чекає, результати звідси вше оригінальними і новими змістами. Остання фаза організація і обробка того що вироблено.

1. Найкраще хаснувати „відкриті,„ питання (як? чи?) хтось розвивають комунікацію;
2. Вше треба бути свідомі своєї реакції на мислення учасників і забезпечити чи би щось різні мистецтва були єднак прилаплені („У шере,„ „Добре,„);
3. Треба стимулювати нові ідеї і інакше мислення („Чи дахто має інакше мислення?,, „Чи дахто ще дає додати?,,).

Симултана індивідуална активносц – после конкретней вимоги, хтора може буц унапрямена на нукашне ангажоване (здогадоване, роздумоване о дачим и под.), лебо на видліве (рух лебо творене нового продукта, напр. рисунок), шицки учасніки ангажовани, але кажди за себе.

Совит

- Одшмеліц пасивних и незаинтересованих членох!
- Визначиц же у роботні нет вреднованя точних и погришних рішеньох!

Робота по парох лебо менших групах – найчастейши способ на хтори ше організує черанку у роботні. Дакеди потрібне, а дакеди не, же би ше члени малей групи медзисобно добре познали, цо будзе завишиц од змисту самей активносци.

Совит

- Водзиц рахунку же би групи под час роботи не заваждали єдна другей!
- Найоптимальнейшу роботу ше забезпечує кед мала група ма трох-пайцох членох!

Бавене по улогах – техніка хтора оможлівлює спатранє ситуації зоз другей перспективи. Учасніки „бавя“, розлични улоги и ситуації и на таки способ прилапоую нови схопносци.

Совит

- Ситуації хтори представляю предмет бавеня треба же би були реални и смислово за учаснікох, бо теди їх ефект лепши!

Уводни и закончуюци бависка – мож их хасновац независно од самей програми роботных, цо ше окреме одноши на закончуюци бависка. Зоз німа ше заокружує динамику групи и не муша тематски буц вязани за цель роботні. Уводни бависка „отвераю“, змист, односно уводза до збукваня хторе предмет роботні.

Совит

- При виборе бавискох водзиц рахунку о возросту учаснікох!
- Гоч тото не предвидзене у сценарію, даєдно бависко мож увесц кед оцєніме же ше зменшала концентрация и заинтересованосц учаснікох. У таких ситуаційох, бависка „будза“, и дзвигаю розположенє.

Правила у роботных

У каждой групней роботи важни правила, бо забезпечую стабилносц. Характеристика правилох у роботні же вони не неперемєнливи, але исто так, и кед ше их у поради зоз членами групи увєдзє, муши ше их почитовац.

Правила ше уводзи на початку роботи групи и вони поставаю правила за шицких членох. Водитель и учасніки ше поволюю на ніх вше кед ше их потупи.

Окрем основних правилох зоз хторима водитель упознава учаснікох, мож увесц и додатни правила, у зависносци од цильох и змисту каждой конкретней роботні.

1. Шицки учасніки, нет припатрачоx, гоч кажде ма право затримац за себе даєдно свойо дожице (правило – „далей,,);
2. Шицки учасніки маю єднаки можлівосци буц вислухани, а покля єден учаснік бешедує, други му не завадзаю;
3. Кажде думанє драгоцине, без огляду кельо ше розликує од других. Важне лєм же би було поведзене на способ хтори не увредзує других;
4. На початку роботні учасніки шедза у вельким кругу лебо у менших групах, цо предусловіє їх равноправносци. Шицки ше обрацаю гу шицким и шицки ше видза.

ЕВАЛУАЦИЯ

Уводзене єдней новей програми/наставного предмету, методи лебо способу роботи до постоющей системи образования (школи) вше порушує вецей питання на хтори аж поважно и систематично виведзени евалуацийни вигледования можу дац сигурни, довірлїви одвити. Таки питання, наприклад: чи лєм уводзене нових предметох добра стратегия за посцигване жаданого цилю (наприклад, моцненє воспитней функції школи, задовольованє потребох школярох и под.) – евалуация стратегії; потим, чи сама понукнута програма „добра,,; достаточно розробена, применлїва у пракси... – евалуация програми як моделу и чи ше зоз применьованьом тей програми у пракси наисце посцигує жадани цилю – евалуация пракси лебо евалуация применьованя програми.

Задаток наставнікох хтори виводза єден таки, нови предмет, не же би одвитовали на шицки тоти питання, гоч их и вони сами себе поставяю. За того треба плановац и окончиц єдно длуготирвацє и систематичне вигледованє. Улога тих хтори непоштрєдно участвую у пракси, насампредз наставніка але и школярох, у такой систематичней евалуації необходима и драгоцина. Провадзене, опис и евалуацию применьованя програми мору окончовац лєм тоти хтори тоту програму виводза. Без познаваня витвореной програми (кажда, гоч як розробена програма у пракси незаобиходно церпи даяки вименки и прилагодзованя), не можеме знац цо принесло утвєрдзени ефекти.

Наставніки исто так маю непоштрєдни увид до ефектох хтори програма ма на школярох, але и на нїх самих, и то як тоти хтори плановани зоз цилями програми, так и тоти неплановани та аж и нежадани ефекти.

Попри того цо дава необходни материял за евалуацию цалей програми гражданского воспитания, евалуация применьованя програми може буц хасновита и за самих наставнікох: же би им помогла у виводзеню настави але и же би им дала можлівосц за власни фахови розвой и усовершованє.

Наменка того поглавля стимуловац наставнікох же би евалуировали наставу того предмета и же би им помогло у планованю и виводзеню тей евалуації.

Евалуация роботных и их эффектов

Зок детальним анализованьом виведзених роботных, наприклад, годни зме установиц:

- у хторей мири ше роботні одвивали на очековани способ – ЕВАЛУАЦИЯ ПРОЦЕСОХ, и
- яки їх ефекти у поровнаню зок поставенима циями – ЕВАЛУАЦИЯ ЕФЕКТОХ.

Без огляду кельо маме искуства у организоваю и водзеню роботных, евалуация необходима. Вона окреме хасновита за тих водителюх хтори на початку своєї „кариєри у роботных,, без огляду чи бешедуєме о провадзеню самого цеку одвиваня роботні лебо о ей ефектах.

Як поведзене у предходним тексту, каждая роботня ма напредок обдумани и дефиновани сценарий. То, медзитим, не значи же вон не подложни вименком, кед же ше укаже як не досц добри. З другого боку, и даєдни преверени добри роботні не муша спричиніц єднак добри ефекти при розличних школярох.

Евалуация процесох

Основни циль евалуації процесох (дескриптивна евалуация) же би описала сам процес виводзєня активносцох, як и же би го поровнала зок предвидзеним планом. Водитель роботні, значи, провадзи цо ше наисце збува, односно цо привело до ефектах, без огляду чи вони добри чи не.

Окрем того же сами зазберую податки о процесу виводзєня активносцох, єдну часц податкох водителє доставаю и од самих школярох.

Найлепши способ зазберованя податкох после каждой роботні писац призначки (опать прилог – дньовнік роботи водителя). Тото може випатрац як додатне и непотребне обтерхованє, але кед ше призначованє запровадзи як стаємне звикнуце, будзе хасновите жридо информацииох. Аж и тоти податки (як, наприклад, число учаснікох у роботні) хтори нам у тей хвильки випатраю неважни, лебо предпоставяме же их познейше запамєтаме и познейше призначимо, не треба вихабиц. На цо треба обрациц повагу:

- Евиденция о учаснікох. Окрем того же призначуєме число учаснікох и їх активносц, треба же бизме обрацели повагу и на того хто ше предумє. На таки способ дознаме хто баржей лебо менєй заинтересовани за таки способ роботи, односно, за змисти зок хторима ше занїмаме.
- Одступанє од предвидзєней програми, односно сценария роботні – гоч як ше нам видзи же план роботні барз добри (аж и кед є пред тим тестовани и установени як таки), на практичним уровню ше може случиц же ше зявля почежкосци. Наприклад, предвидзєни час за окончованє даєдней активносци

не бул достаточни, вимоги поставени школяром були преобсяжни и подобне. Таки податки добра основа за корекції хтори унешемо до нашей роботи.

- Реакції учаснікох на поєдинечни активносци – релативно легко видлїви справованя хтори одражую заінтересованосц лебо незаінтересованосц за дзепоедни предмети. Кед установиме, наприклад, же активносц учаснікох зменшана, же ше верца и не сконцентровани су, то то треба признаци. Окрем вистатосци хтору спричинює преамбициозна програма, то то може буц и пошлїдок змисту хтори не досц мотивує учаснікох.
- Атмосфера у групі – часто барз добри указатель (не)успішносци даєдней роботні.

Попри провадзєня, евалуация процесу ше засновує и на податкох достатих од самих учаснікох. Окрем найєдноставнейшей можлївосци же би дали вербалну оцєну предходней роботні (гоч усно, през розгварку лебо писмено, одвитуючи на упитнік) препоручує ше и даєдни други форми хтори облапая и характеристики бависка. Таки технїки барз стимулативни, и окрем того же нам даваю хасновити податки, позитивно уплїваю и на розположенє учаснікох и общу атмосферу у групі. Наприклад, од учаснікох мож вимагац же би зоз одредзєними символами (рисунками) давали свою оцєну и же би то усно обгрунтовали; на вельким паперу мож нарисовац линию на хторей учасніки ступнюю свойо задовольство зоз даєдну активносцу и подобне.

Евалуация ефектох

Циль каждой роботні, часци програми лебо цалєй програми предмета гражданске воспитанє, у крайней линії, же би ше при школярох посцигло поставени цилї. Чи тоти цилї витворени, можеме знац аж после виводзєня роботніох („дїйствованя програми„), на основи випитованя пременкох при школярох и їх поровнованьом зоз циями. Утвердзованє пременкох (у знаню, способносцох, становискох школярох) ані кус не легки задаток. Вон перше предпоставя же маме зняти початни стан (пред тим як применєна програма и виведзєна роботня) и стан на концу (односно после дїйствованя програми/виводзєня роботні), же бизме могли „померац„ пременку. Шлїдуюца вимога же бизме мали даяки сигурни способ за випитованє школярох и утвердзованє пременкох. Аж и кед у питаню знаня, таки довірлїви, сигурни инструменти (тести знаня) наставніком не вше на розполаганю, а часто и чежко, кед же аж и неможлїве, направиц обєктивни мерни инструменти типу тестох. Конєчно, окремни проблем предствя приписованє утвердзєних пременкох лебо їх одсуства, на дїйствованє програми. Утвердзєни ефекти (пременки) можу буц резултат дїйствованя даєдних других факторох так исто як и одсуство випитаних ефектох у одредзєней хвильки не муши значиц же ше вони познєйше не зявля.

Шицки тоти почежкосци, медзитим, не знача же ше од евалуаций ефектох дзепоедних роботнєох, односно од провадзєня, описованя и прецєньованя ефектох вкупней настави того предмета треба оддумац. Обєктивне утвердзованє (меранє)

ефектах може бути предмет вивчення, фахової евалуації програми, хтору ще виводзи у форми окремого вивчення, але і попри того вивчення ефектах хтори даваю наставники і самі школяре, і попри того же су вивчення не такі довірливі і об'єктивні, вони барз драгоцінні за доставанє подолнейшей слики. Наставниково вивчення ефектах буду тельо хасновитши і вреднейши кельо су дати описно, зок конкретними прикладами, а не як глобальні оціни (наприклад, „школяре постали толерантнейши,“ глобальна оціна хтора не гутори вельо, за розлику од опису пряминок справованя у конкретних ситуаціях: „школяре на години тепер рідше протаргую єди інших, порихтани су вислухац до кінца того хтори бешедує,...“).

Єдин способ вивчення ефектах роботні зазберованє виявах школярех о тим які ефекти вони самі обачую, односно чи за них того искусство було хасновите, чи дац нове дознали, як того на них впливало итд. Таки вияви указатель пряминок хтори порівнуємо зок критеріями які виводзимо зок цілей роботні.

Окрем групней розгварки на кінці, хтори сам по себе може представляц самостійну закінчуючу роботню, можемо хасновац і упитники (опать прилог – приклади евалуаційних технік). Упитник може представляц і увод до розгварки. На таки способ водитель достава вельо релевантні податки, а самі учасники маю можливість виражити свої думанє і так заокружити свою активну улогу у роботні як методу у хторей нет припатрачох.

Прилог: ДНЬОВНІК РОБОТИ НАСТАВНІКА

Назва роботи

Присутність школярів

Цілі проведення роботи (з окремим оглядом на відхилення від передбаченого сценарія: скорочення/пропонування активностей; видалення/додавання активностей і т.д.)

Характеристичні реакції школярів (не/зацікавленість, висловлення, коментарі у відношенні до специфічної активності і т.д.)

Загальна атмосфера (настрій, комунікація учень-учень і вчитель-учень)

Інше (спостереження, коментарі)

Прилог:

ПРИКЛАДИ ЕВАЛУЦІЙНИХ ТЕХНІКОХ

Перши приклад

Атмосфера була Теми були Способ роботи бул
--

Други приклад

Найбаржей ше ми пачело:
Найхасновитше було:
Дзечне бим пременел/ла:
Ище бим жадал/ла научиц:

Треци приклад

ПРОЦЕДУРА: <ol style="list-style-type: none">1. гледац од школяра най папер А4 зогне на 4 еднаки часци;2. у трох часцох треба же би нарисовали позитивни чувства вязани за роботню/блок/програму, а у штвартей часци треба най буду представени негативни чувства;3. поєдинечне толкованє рисункох (до кругу);4. символична елиминация негативних чувствох – гледац од школярох най штварту часц паперу подру и руца на заедніцку громадку у штред круга.

РОБОТНІ

ОСНОВНИ ПОНЯЦА

Роботня: ПОТРЕБИ И ПРАВА

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні помогнуц школяром же би розликовали потреби од жаданьох и же би их уведли до поняца права.

ЗАДАТКИ:

- обачованє розликох медзи потребами, жаданнями и правами;
- здобуванє увиду же права вязани за базични потреби;
- здобуванє знаня о тим же права того цо кажде ма право мац лебо робиц;

Материял за роботу:

- комплет карточки „Вимоги,, и ножнічки за каждую групу.

Прилог:

- „Цо то права,, за каждого школяра.
-

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Перши крочай:

Школяре подзелєни до менших групох. Наставнік дава уводну инструкцию:

„Група родичох и младих ше зишла же би поприповедала о постоянних програмах и активносцох наменених дзецом и младим. Заклучели же тоти програми не досц добри. Прето одлучели направиц єдинствену лістину вимогах зоз идею же би ю доручели влади їх жеми. Тота група родичох и младих дума же би влада требала водзиц рахунку о тим же би їх вимоги були задоволені вше кед ше планує даяки акції, проекти лебо програми за дзеци и младих. Влада формовала окремну експертну групу хтора би требала розпатриц тоту лістину вимогах и дац фахове думанє.,,

Каждая група достава прикладнік карточки „Вимоги,, зоз толкованьом же вони тераз у улоги експертней групи и же за початок маю осторожно пречитац материял.

Други крочай:

Кед школяре пречитали карточки, наставнік дава нову инструкцию:

„Рушає од того же ви, як члени експертней групи думає же цалком оправдане водзиц рахунку о вимогах родичох и младих, але же лістина хтору вони направили барз обсяжна, т.є. же не шицки вимоги под'єднак оправдани. Прето треба елиминовац 6 ставки хтори по вашим думаню не неабходне вжац до огляду.,,

Елиминовани ставки школяре видвоюю до окремого шора хтори ясно видвоєни од других карточкох.

Треци крочай:

Наставнік уводзи нову инструкцию:

„Влада прилапела ваше думанє як членох експертней групи и нову, згуснуту лістину хтору предкладає. Влада ма намиру гледац од министерства, локалней заєдніци, рижних установох и институцийох же би при креїрованю програми за дзеци и младих мали на розуме тоти вимоги. Медзитим, реално очековац же не

годні буц выполнені шццкі условия зоз лістини, та Влада вимагала од експертней групи най понукне ище єдну кратшу лістину.,,

Школяре маю задаток видвоїц ище 6 ставки до окремого, нового шора. На таки способ ше формує конєчну лістину зоз 12 минималними вимогами хтори треба задоволиц и два окреми шори ставкох елиминованих у першим и другим кругу.

Штварти крочай:

Представніки групох сообщую цо елиминували у першим, а цо у другим кругу. Водитель призначує одвити групох.

Пияти крочай:

Дискусия:

- Хтори ствари (карточки сце легчейше елиминували? Прецо?
- Хтори круг елиминації бул чежши? Прецо?
- Як бисце наволали ствари хтори сце легчейше одруцели? А як тоти хтори сце чежше одруцели? (Надпомнуце за наставніка – кед школяром чежко меновац лебо ше у їх одвитох не зявя поняца потребох и жаданьох, наставнік их унапрямує у тим напярме.)
- Яка розлика медзи потребами и жаданнями? Хтори карточки представляю потреби, а хтори жаданя?
- Чи ше потреби и жаданя розликую при рижних людзох? Чи ше розликую при дзецох и при одроснутих? Прецо?
- Чи єст розлики медзи потребами и правами? Хтори карточки представляю потреби, а хтори права?

Надпомнуце:

Помогнуц школяром дойсц до заключеня же ше „права засновую на потребах и же ше их може дефиновац як тото цо праведне и правилне же би każde мал лебо же би могол робиц. Даєдни права ше одноша на шлебоду же бизме дацо робели, а даєдни на шлебоду од даякого загрозованя.,,

На концу роботні кажди школяр достава прикладнік прилогу „Цо то права.,,

Материял за роботу:

Карточки: ВИМОГИ

бонбони	вода за пице
телевизор	ролери
безплатна здравствена защита	можлівосц виражиц власне думанє
здрава пожива	дзецинска хижа
образованє	компютер
чисти воздух	лєтованє на морю
защита од дискриминації	сигурне закрице над главу
облєчиво по найновшей моди	защита од насилства и малтретованя
защита од дроги	власни кишенкови пенєж
вокмен	бавиліща

Прилог:
ЦО ТО ПРАВА?

Людзе могу жадаць розлучны ствары. Витворйовань іх жаданьох може буць хасновіце за іх развой, може ім прынесць задовольство. Але, істо так, воно вообщь не мушы уплывоваць на іх развой, не мушы му памагаць, лебо му може аж правіць чкоді.

За розліку од того, людзе могу буць свідомі лебо не свідомі свойх патрэбах, але задовольвань тых патрэбах неабходнае же б і могл і жыць і развіваць шь.

Права аблапяю найасновнейшы людскі патрэбы. То тото цо патрэбнае же б і кождь могл маць лебо робіць же б і могл жыць і развіваць шь як чловець.

Патрэбы могу буць матэрыяльнай прыроды (напрыклад, не мож жыць без едзенья), лебо духоўнай прыроды (не мож шь развіваць як чловець без асігурань, бавіска, абразовань...). Онёможлівйовань витворйовань асновных патрэбах б і не было праведнае і значьло б і загрожовань правах.

Даедні людскі права падрозумюю же неабходнае зашчыць чловека од дачога цо го загрожь. Так праведнае же б і чловець не буць малтрэтовані, мучьні, экспloatовані... Тіж так праведнае же б і буць зашчыцьні од гладу, худобства, хороті, загадзвань штредку... Тота файта права заснована на зашчыцьці, на чловековай ШЛЄБОДІ ОД дыскрымінацыі, насільства, гнобенья і вяхасновйовань.

Другі людскі права падрозумюю же чловекови трьба оможлівіць же б і даць робьць, же б і скончоваць тоти актывносьці хторі му оможлівюю же б і жыць і развіваць шь як людське сущьство. Прето чловекови неабходнае абразовань, право шь б і выбьрала і по власных прешвеченьох практыковаць рэлігью, развіваць шь у складзь зоз културу свось фамеліі і мяняць културу, же б і думала і выражывала свьо думань, інфармавала шь... Тота файта права заснована на чловековай ШЛЄБОДІ же б і робьць.

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні упознає школярох зоз способом роботи у тим предмету и увесці их до проблематики правох и одвичательносцох.

ЗАДАТКИ:

- уводзене школярох до групней роботи;
- обачованє медзисобней повязаносци правох, обовязкох и правилех;
- упознаванє зоз елементами демократского одлучованя (зоз гласаньом).

Материял:

- по 1 папер А3 формату лебо по 3 папери А4 формату за каждую групу;
- 1 постер папер лебо папер А3 формату.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Перши крочай:

Хаснуюци даєдно бависко (лебо єдноставне пречишльованє од 1 до 5) формовац 3, 6 лебо 9 групи у оддзеленю, так же би каждая група (не вещей як 5 члени) мала знак **А, Б** лебо **В**. Каждая група треба же би вибрала єдного звитодавца.

Дискусия:

- Як сце вибрали свойого звитодавца? (каждая група даєа кратки опис поступку)

Други крочай:

Групи доставаю єден папер подзелени на три часци. На горней тречини папера треба най школяре напишу тото цо думаю же **права** каждого поєдинца (уключуюци и наставніка) у їх оддзеленю. Потолкуйце най начишлюю права (тото цо би каждые требал мац лебо могол робиц) а не жаданя и вимоги. Треба признациц кажды предлог и означиц го зоз числом.

Дискусия:

- Як сце окончели задаток?
- Чи сце шицки участвовали?
- Чи сце ше догваряли коло предкладанїох, дискутовали...?
- Чи шицки предкладаня назначени?

Тречи крочай:

Учасніки тераз своєю лістини зоз предкладанями правох у учальні даваю шлідуюцей групи: група А групи Б, група Б групи В, а група В групи А. Каждая група треба же би розпатрела лістину правох хтору достала и же би нашла и назначела (на другой часци паперу) под истима порядковима числами обовязкох хтори стоя у вязи зоз тима правами: „Цо мушине виполніц, поробиц, як ше маме справовац же би тоти права були почитовани?„ (Наприклад: „Кажде ма право буц вислухани – длужни зме єдни других слухац,,)

⁴ По: Gollob, R., Lehmann, H., Krapf, P. - Postupci za učenje o demokratskom pravu gradjanstva, Savet Evrope, Projekat za Bosnu i Hercegovinu, Strasbur, 2000.

Штварти крочай:

Групи знова до кругу чераю папери зоз предкладанями правох и обовязкох и треба же би добре преучели шицки предкладаня хтори достали. На основі розпатраня материялу хтори достали, групи ше догваряю и треба же би формуловали найвецей 5 правила справованя у їх учальні, хтори шлїдза зоз датих правох и обовязкох и же би их написали зоз велькими буквами на трецей часци паперу.

Правила треба же би були ясни и прецизни и же би описовали жадане справованє. Наприклад: „право же би бул вислухани, обовязка же бизме вислухали єдни других – правило: НЄ ПРИПОВЕДАЙ ПОКЛЯ ДРУГИ БЕШЕДУЮ,,

Пияти крочай:

Анализа правилох– Тераз групи приквача свойо лїстини на мур/таблу, а звитодавци групох толкую лїстини правилох хтори їх група составела. После каждого викладаня наставнік стимулує дискусію о предложених правилох: чи дате правило уж предложене лебо формулация лепша од предходней, лебо даєдно правило уж облапене у даєдним хторе скорей винєшене. Конечна лїстина (хтора може буц окреме написана на табли лебо на даяки други способ означена на виложених лїстинох – наприклад, подцагнута) резултат тей дискусії и догваряня медзи групами/учасніками.

Шести крочай:

Гласанє за правила – Кажди школяр ма „4 бони,, за гласанє хтори може дац тому/тим правилом хтори вон дума же би требали буц заступени у їх учальні. Штири правила хтори достаню найвецей гласи поставаю ПРАВИЛА У УЧАЛЬНІ.

Школяре их можу написац зоз велькими буквами и приквачиц на дзвери лебо на даєдно друге видне место у учальні лебо ше догвариц же би тот постер хасновали лєм на годзинох того предмету.

Надпомнуце наставнікови: Цала активносц може буц поставена так же би ше права, обовязки и правила одношели лєм на години гражданского воспитаня. У обидвох случайох школяром треба на шлїдуючих годзинох надпоминац же би ше притримовали правилох хтори вони сами прилапели и зачувац шицки материяли за вежбу: „Права и правила у учальні,, на хторей вони знова розпатраю, понеже ше упознали зоз Конвенцію о правах дзеца, дополнюю и прерабяю права, обовязки и правила у учальні.

ЦИЛЬ:

Ціль тей роботні же би школяром помогла розумиц потребу законского регулованя правох и обовязкох.

ЗАДАТКИ:

- упознаванє зоз суцносцу догварки як согласносци дзекох;
- здобуванє увиду до потребох законского регулованя правох и обовязкох;
- здобуванє основних знаньох о Конвенції о правох дзецка.

Материял за роботу:

- папери и клайбаси за каждого школяра;
- єден приклад зоз лістини „Елементи догварки,, за каждую групу.

Прилоги:

- „Конвенция о правох дзецка – основни інформації,, за каждого школяра;
 - „Догварки и закони – основни інформації,, за наставнікох.
-

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:**Перши крочай:**

Учасніки подзелєни до менших групох. Каждая група достава єден приклад зоз лістини „Елементи догварки,,. Група ма задаток осторожно пречитац приклад (опис ситуації) и на основи задатих елементох составиц догварку зоз хтору ше будзе регуловац/ушорйовац одредзену ситуацію. Кед треба, наставнік може детальнейше прекоментаровац поєдинєчни елементи догварки.

Други крочай:

Представніки групох читаю тексти догваркох хтори ведно написали и шлєбодно дискутую. По потреби, наставнік може унапрямовац дискусию зоз питаннями: „Цо така догварка значи Мариї (Данислови лебо каждому дзецку зоз другого прикладу)?,, „Як ше опредзелєли за одредзени рїшєня?,, и подобне.

Надпомнуце:

Понеже число групох векше од числа задатих прикладох, важне надпомнуц школяром най обраца повагу чи за исту ситуацію понукнути розлични рїшєня.

Треци крочай:

По законченю шлєбодней дискусії, наставнік унапрямує розгварку зоз шлїдуюцима питаннями:

- Цо значи обовязац ше?
- Цо то ДОГВАРКА? Хто може подписац догварку?

(Одвит за водителя: согласносц дзекох медзи подписніками догварки; важи за тих хтори усоглашєли свою дзеку коло одредзєних правох и обовязкох.)

- Чи держави медзисобно можу подписовац догварки:

(Одвит за водителя: гей. Вони можу буц билатерални лебо мултилатерални. Зоз нїма мож регуловац поєдинєчни догварково одношенє медзи державами подписніками. Наприклад, обласц незаконїтого преруцованя дзецох прейг державних гранїцох.)

– Цо то ЗАКОН?

(Одвит за водителя: правни акт зоз хторим ше дефинує одредзєни правила справованя; група правних нормох.)

- Хто приноши закон?
- (Одвит за водителя: держава, односно парламент на предкладанє влади.)
- Хтори обласци мож регуловац зоз законом?
- Як би ше поєдинци требали одношиц гу закону?

Штварти крочай:

Надовязуюци ше на закончуюцу дискусію наставнік упознава школярох зоз основними информациями вязанима за Конвенцію о правах дзецка. На початку важне наглашиц же Конвенция о правах дзецка медзинародна догварка бо ше зоз ню исто так регулує даєдни права и обовязки. Кед єдна держава приступи гу такей догварки (т.є. кед ю ратифікує) вона ше обовязує же будзе почитовац обовязки хтори зоз нїх виходза (же будзе применювац Конвенцію) и на тот способ медзинародна догварка достава моц закона.

Хаснуюци текст зоз уводу того Водителя накратко илуструє процес наставаня Конвенції, масовносц и швидкосц зоз яку жеми швета приступели гу тей догварки; цо вона облапя (єдинствени и всеоблапяюци стандарди у обласци правах дзецка, односно даяку файту „упутствох,,), и на концу наглашує статус СР Югославії (жем подписніца тей догварки цо значи же ма обовязку применювац ю). У зависносци од ступня заинтересованосци школярох наставнік оцнює як детально будзе толковац поєдинєчни обласци.

На концу шицки школяре доставаю прикладнік лістини „Конвенция о правах дзецка – основни информации,,.

Надпомнуце:

Зоз закончуюцу синтезу ше кладзе акцент на Конвенцію як медзинародну догварку и обовязки хтори виходза зоз догваркового одношеня. Сам историйат и вяза зоз людскима правами буду детальнейше обробени у шлїдуюцей роботні.

Предкладанє за дальшу роботу:

Школяре у менших групах правя власни документ (постер) хтори предвидзує як ше треба справовац гу дзецом и младим. На початку шлїдуюцей годзини постери ше кладзе на даяке видліве место у учальні.

Материял за роботу:
Лїстина: ЕЛЕМЕНТИ ДОГВАРКИ

1. приклад

Даниел не ма бициглу, а лето. Мария ма бициглу, але ю под час розпусту не будзе хасновац прето же пойдзе до баби хтора жие у горох. Пристава пожичиц Даниелови бициглу, але сце заключиц догварку о пожички.

У догварки треба же би були шлїдуюци елементи:

- ХТО ю заключує (мена особох),
- ЦО предмет догварки (прецо ше догварку подписує),
- ВРЕДНОСЦ догварки (можливосц надолпненя),
- ТЕРМИН догварки (кеди ше подписує, покля тирва),
- повага гу предмету (одношенє стараня, чуванє предмета),
- цо у случаю же обовязки не буду сполнени (претаргнуце, надолпненє).

2. приклад

Пецero товарише и товаришки жадаю нове дружтвене бависко (Монопол, Ризико лебо дацо подобне). Медзитим, бависко драге и вони одлучую же подзеля трошки, т.е же заедніцки купя бависко и после го ведно буду хасновац. Жадаю о тим заключиц догварку у хторей треба же би були шлїдуюци елементи:

- ХТО ю заключує (мена особох),
- ЦО предмет догварки (прецо ше догварку подписує),
- ВРЕДНОСЦ догварки (сума, розподзельованє)
- ТЕРМИН догварки (кеди ше подписує, покля тирва),
- повага гу предмету (одношенє стараня, чуванє предмета),
- цо у случаю же обовязки не буду сполнени (претаргнуце, надолпненє).

Прилог:

КОНВЕНЦИЯ О ПРАВОХ ДЗЕЦКА – основни информации

Же би регуливали медзильудски одношения, людзе прилапую документи чийо применёванё обезпечуё защиту поёдинцох и группох и почитованё их правох. Основни людски права облапени зоз Универзалну декларацию о людских правох, хтору прилапела Генерална скупштина Зёдинёних нацийох. Тот документ подроэумюё и права дзецка. З часом ше указало же потреби дзецка, як специфичного людского сущёства, вимагаю окремну повагу, же дзеци маю право на окремни права. Прето Зёдинёни нации принёсли нови документи хтори ше занёмаю зоз правами дзецка.

Историят наставаня Конвенции о правах дзецка:

- 1948. року прилапена Универзална декларация о людских правох,
- 1959. року прилапена Декларация о правах дзецка,
- 1989. року прилапена Конвенция о правах дзецка,
- 1990. року Конвенция ступела на моц, понеже ю подписали 20 жеми (уключуяци и СФРЮ),
- 1999. року гу Конвенции приступела 191 од 193 жемох швета.

Статус СР Югославии

- 1990. року СФРЮ ратификовала Конвенцию,
- 1992. року СР Югославия превжала шипки обовязки СФРЮ по основни медзинародних догваркох,
- 1994. року СРЮ поднесла Комитету за права дзецка Инициялни звит о применёваню Конвенции о правах дзецка за период од 1990-1993.,
- 1996. року Влада СРЮ прилапела Национални план акции за дзеци за период до 2000. року (и далёй),
- 1998. року Влада СРЮ прилапела Перши порядни звит о применёваню Конвенции, алё го ише не доручела Комитету за права дзецка.

ДЕКЛАРАЦИЯ таки документ хтори у форми вияви апелуё на людзох, будзи их свидомосц и представя моралну обовязку же би ше ёй члени почитовало. Вона, медзитим, не ма правне действо, не ма моц закона.

КОНВЕНЦИЯ файта закону хтори правно обовязуё того хто приступи гу ньому.

Конвенция о правах дзецка документ хтори принёсла организация Зёдинёних нацийох и хтори прецизуё хтори права би дзеци требали мац. Держави хтори ратификую Конвенцию, зоз тим прилапую обовязку применёвац ю, односно у тих державох тот медзинародни правни акт достава моц закона.

Прилог (за наставніка):

ДОГВАРКИ И ЗАКОНИ – основни інформації

ДОГВАРКА – каждая согласносц дзекох двох лебо вещей особох зоз хтору ше посцигує даяке правне дійство. Правне дійство ше може состояц лебо у засновйованю даякого правного одношеня лебо у вименки даякого постоянного, лебо у його утаргованю. Зависно од того хтору файту одношеньох ушорюю, догварки можу буц: фамелийноправни, нашлїдноправни, медзинародноправни, итд. Розлични вирази, як пакт, конвенция, догварка, єднанка, спорозуменє, и подобне, насампредз ше хасную у медзинародним праву, а спорозуменє у ширшим значеню уключує каждую согласносц дзекох.

Догварка настава на тот способ же єден бок дава понукнуце другому боку, а тот понукнуце прилапує. Понукнуце и прилапйованє значи, два роботи хтори твора догварку. За даєдни догварки важна и форма як важни и конститутивни елемент.

Дакеди за полноважносц догварки потребна согласносц компетентного державного органа (предходна лебо додатна, дополнююца).

Догварково боки можу сами шлєбодно одредзовац условия догварки и шлєбодно одлучовац чи сцу и зоз ким заключиц догварку. Лєм винїмково законодавец забранує даєдни догварки зоз императивними предписанями. Облигацийни догварки, у нашим праву можу полноважно заключовац полнолїтни физични особи, т.є. діловно способни особи. Догварку о роботи и догварку о ділу можу заключиц и особи хтори напълнели 15 роки живота (вони можу самостойно розполагац зоз заробком).

Догварки можу буц:

1. єднобочни и двобочни; 2. терховни (зоз надополнєньом) и добротворни; 3. индивидуални и колективни; 4. прелиминарни и главни; 5. єдноставни и мишани; и так далєй.

ЗАКОН – правне правило, вообщє; писани акт зоз найвисшу правну моцу хтори видаваю законодавни органи по окремним поступку. То закон у формалним смислу, значи, шицки акти хтори приноши законодавни орган у форми одредзеной за приношенє закона, без огляду на їх змист. Закон у материялним смислу лєм тот правни акт хтори облапя общи норми, значи, кажди общи акт, без огляду яку ма форму.

У векшини правних порядкох устав найвисши правни акт, а за нїм приходза закони.

Законодавни поступок почина зоз подношеньом предлогах законох хтори пририхтую фаховци и влада. Предлог закона ше подробно препатра у єдним одборе законодавного цела, а потим у пленуме, же би ше на концу приступело гу одлучованю зоз гласаньом. После того ше закони обявює у службених новиных, а после одредзеного часу (8 дні) ступаю на моц.

Роботня: МЕДЗИНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ О ЗАЩИТИ ПРАВОВ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре здобули увид до историйту наставаня, природы и змисту медзинародних документох хтори ше одноша на людски и права дзеца.

ЗАДАТКИ:

- упознаване зоз природу людских правов;
- упознаване зоз розвойом людских правов през историю;
- упознаване зоз найважнейшими документами зоз обласци людских правов;
- здобуване увиду до одношеня людских правов и правов дзеца;
- упознаване зоз основними информациями о Конвенції о правов дзеца.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Хаснуюци текст зоз уводу того Водителя (Людски права и права дзеца), наставнік упознава школярох зоз найважнейшими информациями. При тим барз важне же би непрерывно стимуловал школярох же би ше и сами уключовали поставяюци питаня, даваюци коментари лебо виношацї дасдни свойо спознаня.

Роботня: ПРАВА И ВРЕДНОСЦИ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре похопели вязу медзи вредносцами и правами и же би упознали тотї вредносци хтори у сфери людских правов универзално прилапени.

ЗАДАТКИ:

- замерковйоване индивидуалних розликох у вредносних опредзелєньох;
- розликоване идеалних од стварних вредносцох (хтори повязани зоз одредзенима справованями);
- замерковйоване повязаносци правов и вредносцох;
- препознаване универзално прилапених вредносцох у контексту людских правов.

Материял:

- Папер зоз списком 20 вредносцох лебо група карточкох зоз виписанима вредносцами за каждого школяра

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Перши крочай:

Школяре шедза по парох. Кажди школяр достава список/карточки 20 вредносцох (кед наставнік за того не ма можливосци, може и пречитац цали список, а школяре най записую и означа зоз числами од 1 до 20).

Робяци кажде за себе, вони треба най роздзеля до трох категорийох: до першей категорії – А, треба най положа тотї вредносци хтори им найважнейши: до другой категорії – Б – тотї хтори ше им видзи же за нїх не таки важни и до трецей категорії, В – кладу тотї вредносци хтори им не важни лебо су справм нїх индиферентни (школяре того можу зробиц зоз роздзельованьом карточкох лебо кладзеньом ознакох А, Б лебо В гу каждой вредносци).

Други крочай:

Черанка по парох: школяре поровнаю свойо категорії и потим анализую и обгрунтовую єден другому першу категорию (найважнейши вредносци):

- Прецо сом вибрал/а тоти вредносци як найважнейши?
- Цо я конкретно робим же бим их витворел/а?
- Цо представя препреченє за їх витворйованє?

Дискусия (цала класа):

- Чи тоти вредносци хтори сце вибрали як найважнейши за вас „Идеални,, лебо „стварни,, вредносци – тоти хторих ше наисце притримуєце, хтори условую вашо справованє?

Треци крочай:

Пари ше збиваю, так же тераз творя групи у хторих єст по 4 лебо 6 членох. Групи ше врацаю на початну лістину од 20 вредносци, и треба же би видвоєли тоти вредносци хтори стоя у основи людских правох.

Штварти крочай:

Цала класа ведно з наставніком пробує дойсц до консензусу (складаня) коло „лістини универзално прилапених вредносцох,, у сфери людских правох.

Надпомнуце наставнікови:

Вредносц ше дефинує як цошка „цо вредзи гледац, цошка цо заслужує же би ше го бранєло,,. **Людски права засновани на вредносци людского достоїнства.** Як „универзално прилапени вредносци хтори у основи людских правох,, школяре виroyтно поведза, наприклад: єднакосц, здравє, почитованє другого, одвичательносц,... У дискусії важне наглашиц же не постої раз занавше запровадзена лістина „универзалних вредносцох,, же людзе у розгваркох посцигую согласносц о заєдніцких вредносцох же медзинародни догварки, яки конвенції и декларації о правах чловека и правах дзеца, представяю резултат таких процесох. Наставнік на концу наявює же ше школяре на шлідуючих годзинох подробнєйше упознаю зоз групу вредносцох хтори источашнє и людски права/права дзеца.

ФАЙТИ ПРАВОХ И ОДНОШЕННЯ МЕДЗИ ПРАВАМИ

Роботня: ФАЙТИ ПРАВОХ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре упознали змист Конвенції о правах дзеца.

ЗАДАТКИ:

- упознаване зоз структуру Конвенції о правах дзеца;
- упознаване поєдинечних членох Конвенції о правах дзеца;
- замерковйоване повязаносци поєдинечних правох през активносц класификації.

Материял за роботу:

- комплет „Карточкох правох,, за каждую групу;
- ножнічки, ліпкаче, фломастери и пакпапер за каждую групу (кед за тото єст можлівосци).

Прилоги:

- прикладнік Конвенції о правах дзеца за наставніка;
- копия неурядового резимеа главних одредбох Конвенції о правах дзеца за каждого школяра и/лебо прикладнік Брошури о правах дзеца.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Наставнік провадзи кратши увод у хторим школяре указую прикладнік Конвенції о правах дзеца, описує цо вона облапя (Увод, члени хтори виказую права дзеца, члени хтори ше одноша на прилапйоване, применёване и провадзене применёваня Конвенції, операючи ше на текст зоз уводу того Водителя) и наводзи же ше през шлідуюци активносци упознаю зоз правами хтори Конвенция гарантує шицким дзецом.

Други крочай:

Школяре шедза по групах и каждая група достава єден комплет „Карточкох правох,,. Подзеля карточки медзи собу и każde наглас пречита свойо карточки так же би шицки члени чули змист шицких карточкох.

Надпомнуце:

Кед єст можлівосци обезпечиц ножнічки, ліпкаче, фломастери и пакпапер, най каждая група виштригує карточки же би у 4. крочаю могли правиц постер. У противним, наставнік напредок пририхта тельо виштригнути комплети карточкох правох кельо єст менши групи.

Треци крочай:

Школяре teraz маю зєдинїц (положиц на єдно место на пак-паперу) тоти карточки (правох) за хтори думаю же маю дацо заєднїцке, же спадаю до єдней групи.

Надпомнуце:

Док ше одвива тотa часц активносци, школяром ше пове же можу премесцац карточки зоз єдней до другой групи, меняц лебо додавац нови групи. Наставнїк их стимулує най дискутую, най ше догваряю, організую и реорганізую групи подобних правох и наглашує же не постої єден точни одвит, але шицки одвити точни, и же даєдни карточки можу остац не розпорєдзени.

Штварти крочай:

Кед законча розпорєдзованє, школяре треба же би залїпели карточки на пак-папер (постер) по групах и же би меновали каждую групу. („Роздумайце як бисце наволали каждую зоз тих груп. Рушце од того цо карточки/права маю заєднїцке у истей групи, цо их повязує, по чим су подобни.,,)

Надпомнуце:

Кед нет можливосци зоз лїпенєм карточкох направиц постер, школяре на празним паперу виписую назви груп и членох хтори там припадаю.

Пияти крочай:

Роботня ше закончує лєм зоз викладаньом постера (класификацию) без коментарованя и дискусїї. Групи доставаю задаток за шлїдуюцу роботу пририхтац малу презентацию своїх класификацийох.

Кажди школяр достава прикладнїк копїї неформалних концизних членох зоз Конвенції.

Надпомнуце:

Кед школяре не маю досц часу же би на тей години закончили свойо постери (класификації), доставаю (домашні) задаток же би робели у своїх групах, закончили задаток и пририхтали презентацию за шлїдуюцу роботу.

**Материял за роботу:
КАРТОЧКИ ПРАВОВ**

<p>Член 2. Шицки права ше применює на шицки дзеци и шицки дзеци буду защицени од шицких формох дискриминациї</p>	<p>Член 5. Держава муши почитовац права и одвичательносци родичох же би дзецку обезпечели старанє и воспитанє у складзе зоз його розвойнима можливосцями.</p>
<p>Член 6. Кажде дзецко ма право на живот и держава ма обовязку обезпечиц його обстоянє и розвой.</p>	<p>Член 7. Кажде дзецко ма право мац мено и державянство, право знац хто його родичи и право на їх старанє.</p>
<p>Член 8. Держава ма обовязку щипиц и, кед неохобне, помогнуц дзецку врациц идентитет. Тото ше одноши на мено, державянство и фамелийни вязи.</p>	<p>Член 9. Дзецко ма право жиц зоз своїма родичами, окрема у случаю же за дзецко будзе найлепше кед ше го оддвої од родичох. Дзецко ма право отримовац контакт зоз обидвоїма родичами кед же є од єдного або од обидвоїх оддвоєне.</p>
<p>Член 10. Дзеци и родичи маю право напущиц гоч хтору жем, уключуюци и власну, як и врациц ше до ней пре зєдиньованє фамелиї и отримованє вязи родитель-дзецко.</p>	<p>Член 11. Держава ма обовязку застановиц и помогнуц у ришованю случайох однімания лебо невращения дзецох зоз иножемства, без огляду чи то робя родичи лебо дахто други.</p>
<p>Член 12. Дзеци маю право на шлебодне виражованє свойого думаня и право же би ше їх думаню пошвецело длужну повагу у шицких питаньох хтори вязани за нїх.</p>	<p>Член 13. Дзеци маю право на шлебоду виражованя хтора облапя шлебоду же би гледали, доставали и давали информации и идеї шицких файтох, без огляду на гранїци.</p>
<p>Член 14. Дзеци маю право на шлебоду думаня, совисци и вирисповеданя, зоз одвитующим унапрямованьом з боку родичох.</p>	<p>Член 15. Дзеци маю право на шлебоду здружованя и шлебоду мирного зазберованя.</p>
<p>Член 16. Дзеци маю право на защиту од мишаня до їх приватносци, фамелиї, дому лебо особне дописованє, як и на защиту од нападаня на їх чесц и угляд.</p>	<p>Член 17. Дзеци маю право на приступ гу информацией зоз националних и медзинародних жридох. Держава будзе стимуловац медий же би ширели информации хтори хасновити за дзеци, а же би поднімала мири защиты од чкодлівих материялох и информациейох.</p>

<p>Член 18.</p> <p>Родичи маю засідницю одвичательносц за воститованє дзеца и держава им помага у тим. Держава дава одвитууюцу помоц родичом у окончованю длужносцох воститованя и обезпечує розвой институцийох, обектох и службох хтори ше стараю о дзецох.</p>	<p>Член 19.</p> <p>Держава защици дзеци од шицких формох занєдзбованя и малтретованя з боку родичох лебо других особох и запровадзи одредзени програми превенції и даваня помоци жертвом.</p>
<p>Член 20.</p> <p>Дзеци без фамелії маю право на окремну зашиту и на одвитууюце старанє у другой фамелії, зоз прилапйованьом їх културного походзєня.</p>	<p>Член 21.</p> <p>У державох хтори припознаваю/ дошлебодзую усвойованє, воно будзе виведзєне у найлєпшим интересу дзеца, под надпатрунком компетентних фаховцох и зоз мирами заштити за дзецко.</p>
<p>Член 22.</p> <p>Дзеци вибеженци, лебо тоти хтори гледаю статус вибеженцох, маю право на окремну зашиту.</p>	<p>Член 23.</p> <p>Инвалидни и ментално заостати дзеци маю право на специялне допатранє, воститованє и образованє, хторе им помогне жиц полни и достойнствени живот зоз найвисшим можлївим ступньом самостойносци и социялней интеграції.</p>
<p>Член 24.</p> <p>Шицки дзеци маю право на найвисши можлїви стандарт здравя и здравствєней заштити и рєхабилитаций.</p>	<p>Член 25.</p> <p>Дзеци о хторих ше держава постарала, обезпечела зашиту лебо лїченє їх менталного лебо физичного здравя, маю право на порядни контроли того лїченя и шицких других условийох важних за їх старанє.</p>
<p>Член 26.</p> <p>Шицки дзеци маю право на социялну зашиту, уключуюци социялне осигуранє.</p>	<p>Член 27.</p> <p>Шицки дзеци маю право на животни стандарт примерани гу їх физичному, менталному, духовному, моралному и социялному розвою. Родичи маю примарну одвичательносц за даванє адекватного животного стандарту дзецом, а держава ма обовязку у тим им помогнуц.</p>
<p>Член 28.</p> <p>Дзеци маю право на образованє. Держава обезпечує безплатне и обовязне основне образованє, стимулує розлични форми штреднього образования доступни шицким и оможлївує шицким здобуванє високого образования на основи способносцох. Дисциплину у школи ше запровадзує у складзе зоз дзецинским правами и людским достойнством. Держави стимулюю медзинародне сотруднїцтво у питаньох образования.</p>	<p>Член 29.</p> <p>Образованє треба же би було унапрямене на розвой особи дзеца, розвой обдареносци и физичних способносцох. Дзеци треба же би були пририхтани за активне участвованє у дружтвеним живоце и треба же би научели почитовац свою и култури других народохи групох.</p>

<p>Член 30.</p> <p>Дзеци припаднікі меншынских груп маю право на власну культуру, язык и религию.</p>	<p>Член 31.</p> <p>Дзеци маю право на одпочивок и рекреацию, право на бависко и участвоване у культурних и уметніцких активносцох.</p>
<p>Член 32.</p> <p>Дзеци маю право на защиту од економскей експлоатации и работи хтора чкодзи їх здравю лебо им завадза у розвою и образованию.</p>	<p>Член 33.</p> <p>Дзеци маю прраво на защиту од хаснованя дрогах и хаснованя у їх продукції и обтоку.</p>
<p>Член 34.</p> <p>Дзеци маю право на защиту од сексуального вихасновйованя и малтретованя, уключуюци проституцию и порнографию.</p>	<p>Член 35.</p> <p>Держава ма обовязку зопрец насилне одводзенє, предаванє лебо тарговину з дзецми.</p>
<p>Член 37.</p> <p>Ані єдно дзецко не шме буц виложене мученю, немилосердному поступку лебо кари, незаконітому гарештованю и одніманю шлебоди. Смертельну кару и доживотне рабство не мож вирекац дзецом младшим од 18 рокох живота. Дзецко у гарешту ма право на правну и другу помоц и контакт зоз фамелию.</p>	<p>Член 38.</p> <p>Дзеци младши од 18 рокох не можу непоштрєдно участвовац у оружийних зраженьох, ані буц регрутовани до войска. Дзеци потрафени зоз оружийними зраженнями маю право на окремене старанє и защиту.</p>
<p>Член 39.</p> <p>Дзеци хтори були виложени оружийним зраженьом, гнобеню, занєдзбованю, злохаснованю лебо експлоатации, маю право на физичне и психичне окрипенє и социалну реинтеграцию.</p>	<p>Член 40.</p> <p>Дзеци у зраженю зоз законом маю право же би ше з нїма поступало на способ яки стимулує чувства достоинства и вредносци и хтори ма циль помогнуц им же би превжали конструктивну улогу у дружтве.</p>

Прилог:
КОНВЕНЦИЯ О ПРАВОХ ДЗЕЦКА
Нсурядови резиме главних одредбох
ПРЕАМБУЛА

Преамбула здогадує на основни принципи Зєдинєних нацийох и окреми одредби одредзєних, релевантних догваркох и декларацийох о людских правах. Вона потвєрдзує же дзецом, прє їх чувствительносц, потребна окремна брига и защита и окреме наглашує примарну улогу фамелиї у допатраню и защиты дзецка. У нєй ше исто так реафирмує: необходимосц правней и другей защиты дзецка прєд и послє народзєня, важносц почитованя културних вредносцох заєднїци зоз хторей дзецко походзи и витална улога мєдзинародного сотрудинїцтва у защиты правах дзецка.

(1) Дефиниция дзецка

Дзецко то особа младша од 18 рокох, кєд ше зоз законом одредзєней держави полнолїтство нє здобува скорей.

(2) Недискриминация

Шицки права ше применює на шицки дзеци без дискриминациї. Держави маю обовязку шициц дзеци од шицких формох дискриминациї и поднїмац позитивни акциї у цилю промоциї їх правах.

(3) Найлєпши интереси дзецка

Шицки поступки хтори ше дотикаю дзецка будзе ше поднїмац у складзе зоз їх найлєпшими интересами. Держави обеспєча одвитуую старосц о дзецку у случаю кєд родичи лєбо старателє тото нє робя.

(4) Витворйованє правах

Держави муша зробиц шицко цо можу же би ше права прєдвидзєни зоз тоту Конвенцию витворєли.

(5) Права и обовязки родичох у одношеню на розвойни можлївосци дзецка

Держави муша почитовац права и одвичательносц родичох, односно прєширеней фамелиї, унапрямовац и совитовац дзецко у вязи зоз його правами, у складзе зоз їх розвойними можлївосцами.

(6) Обстоянє и розвой

Каждє дзецко ма неопудзуюцє право на живот, а держава ма обовязку обеспєчиц його обстоянє и розвой.

(7) Мєно и державянство

Дзецко ма право на мєно од народзєня. Дзецко ма право на здобуванє державянства и, кєд можлївє, право же би знало хто його родичи и же би го вони чували.

(8) Очуванє идентитету

Держава ма обовязку шициц и кєд потребнє, обеспєчиц знова запровадзованє шицких значних аспектох дзецкого идентитету. Тото уключує мєно, державянство и фамелийни вязи.

(9) Оддвойованє од родичох

Дзецко ма право жиц зоз своїма родичами, окрем у случаю кєд ше у одвитууючим поступку оцєнї же оддвойованє од родичох у найлєпшим интересу дзецка. Дзецко ма право отримовац контакт зоз обидвоїма родичами кєд є оддвоєнє од єдного од нїх лєбо од обидвоїх родичох.

(10) Зєдиньованє фамелії

Дзеци и їх родичи маю право напущиц гоч хтору жем и войсц до своєї жеми зоз цильом злучованя фамелії лебо отримованя одношеньох медзи дзецми и родичами.

(11) Незаконїте преруцованє и невращанє дзецох

Держава ма обовязку зопрец киднапованє и затримованє дзецох у иножемстве, гоч тото роби родитель лебо дахто други и у таких случаях держава ма поднят одвитууюци мири.

(12) Виражованє думаня

Дзецко ма право на шлебодне виражованє власного думаня и право же би ше його думанє вжало до огляду у шицких стварох и поступках хтори ше непоштрєдно одноша на нього.

(13) Шлебода виражованя

Дзецко ма право шлебно виражовац своєю погляди, гледац, доставац и сообшовац информации и идеї шицких файтох и на рижни способи, без огляду на граніци.

(14) Шлебода думаня, совисци и вироповеданя

Держава будзе почитовац право дзецка на шлебоду думаня, совисци и вироповеданя и право и обовязку родичох же би го у тим унапрямовали.

(15) Шлебода здружованя

Дзецко ма право на шлебоду здружованя и шлебоду мирного зазберованя.

(16) Защита приватносци

Дзеци маю право на защиту од мишаня до їх приватносци, дому, фамелії и особного дописованя и право на защиту своєї чесци и угляду.

(17) Приступ гу одвитууючим информацией

Держава обезпечи же би дзеци мали приступ гу информацией и материялом зоз розличних жридох. Держава будзе стимуловац средства явного информованя же би ширели информации од дружтвеного и культурного хасну за дзеци и поднімац мири же би дзеци захицела од чкодлівих информациейох и материялох.

(18) Одвичательносц родичох

Обидвойо родичи маю заєдніцку одвичательносц за воспитованє дзецка. Держава помогне родичом у витворйованю одвичательносци за воспитованє дзецох и обезпечи розвой установох, капацитетох и службох за защиту и старанє о дзецох.

(19) Защита од малтретованя и занєдзбованя

Держава захици дзеци од шицких формох малтретованя покля ше о них стараю родичи лебо други особи и запровадзи одвитууюци програми превенції и помощи жертвом малтретованя.

(20) Защита дзецох без родичох

Держава обовязна обезпечиц окремну защиту дзецом хтори остави без родительского стараня и осигурац змесценє таким дзецом до одвитууючих алтернативних фамелийох лебо установох. У стараню о дзецох без родительского стараня длужна повага будзе пошвєцена дзецковому культурному походзеню.

(21) Усвойованє

У жємох хтори припознаваю и дошлебодзую усвойованє воно будзе вивєдзєне у складзе зоз найлєпшим интересом дзецка и то лєм зоз согласносцу компетєнтних власцох и зоз мирами защиты дзецка.

(22) Дзеці вибеженцы

Дзецко вибеженец лебо дзецко хторе гледа статус вибеженца ма право на окрему заштиту. Держава ма обовязку сотрудзовац зоз одвитууюцима організацыяма хтори даваю таку заштиту и помоц.

(23) Инвалидни и дзеці заостати у розвою

Ментално лебо физично неспособне дзецко ма право на окреме допатране, образование и оспособйоване за роботу, цо му обезпечи подполни и достоїнствени живот и посциговане за нього найвисшого ступня самостойносци и социялней интеграції.

(24) Здраве и здравствена заштита

Дзецко ма право на найвисши можліви стандарт здравя и здравственой заштити. Держави пошвеци окрему увагу примарней здравственой заштити и превенції, здравственому просвищованю и зменшованю смертельносци дзецох хтори цицаю и дзецох. У тим смислу держави ше уключа до медзинародного сотрудніцтва и буду ше намагац же би ані єдному дзецку не була однята можлівосц ефикасней здравственой заштити.

(25) Периодичне проверйоване поступку

Дзецко о хторим держава превжала старосц, заштиту лебо лічене, ма право на периодичне проверйоване поступку и условийох.

(26) Социялна заштита

Дзецко ма право на социялну заштиту уключаючи социялне осигуране.

(27) Животни стандарт

Кажде дзецко ма право на животни стандарт хтори одвитує його физичному, менталному, духовному, моралному и социяльному розвою. Родичи маю примарну одвичательносц обезпечиц дзецку адекватни животни стандарт. Обовязка держави помогнуц и осигурац же би родичи тоту свою одвичательносц виполньовали. Тота обовязка держави муши уключиц материялну помоц родичом и дзецом.

(28) Образование

Дзецко ма право на образование. Держава обовязна осигурац бесплатне и обовязне основне образование, стимуловац розлични форми штреднього образования доступни шицким и оможлівиц приступ гу висшому образованию у складзе зоз способносцами дзецка. Школска дисципліна ше будзе запровадзовац у складзе зоз правами дзецка и зоз почитованьом їх достоїнства. Держава ше уключи до медзинародного сотрудніцтва у цилю витворйованя того права.

(29) Цилі образования

Циль образования розвой дзецковой особи, талантох и менталних и физичних способносцох по їх конечни можлівосци. Образование будзе пририхтовац дзецко за активни живот у шлебодним дружтве и пестовац при нїм почитоване родичох, їх културного походзеня, языка и вредносцох як и почитоване културного походзеня и вредносцох других.

(30) Дзецко припаднік меншини

Дзеці припадніки етнічних меншинох и старобивательох маю право пестовац власну културу, свою виру и хасновац свой язык.

(31) Шлебодни час, рекреация и културни активносци

Дзецко ма право на одпочивок, бависко, шлебодни час и участвовање у културних и уметніцких активносцох.

(32) Дзєцинска робота

Дзєцко ма право на защиту од роботи хтора загрожує його здравє, образованє лебо розвой. Держава предпише минималну старосц за ступанє до роботного одношеня и регулованє условийо роботи.

(33) Злохйаснованє дрогах

Дзєци маю право на защиту од хаснованя наркотикох и психотропских дрогах. Держава ма обовязку зопрець хаснованє дзєцох у продукції и предаваню дрогах.

(34) Сексуалне вихасновйованє

Держава защици дзєци од сексуалного вихасновйованя и малтретованя, уключуючи проституцію и порнографию.

(35) Одніманє и тарговина з дзєцми

Держава обовязна подняц шицки одвитууюци мири же би зопарла одніманє, предаванє и тарговину з дзєцми.

(36) Други форми вихасновйованя

Дзєци маю право на защиту од шицких формах вихасновйованя, чкодлівих за його добробут, попри тих начишлених у членох 32, 33 и 34.

(37) Гнобенє и одніманє шлєбоди

Ані єдно дзєцко не шме буць виложене мученю, немилосердному поступку лебо караню ані незаконїтому гарештованю и одніманю шлєбоди. Ані смертельна кара ані доживотни гарешт без можлівосци ошлєбодзованя не будзе вирекнути за потупеня хтори направи особа младша од 18 рокох. Каждє дзєцко хторому однята шлєбода, оддвоєне од одроснутих, окрема кед ше не дума же то у найлєпшим интересу дзєцка; ма право на правну и другу помоць и право отримоваць контакт зоз свою фамелию.

(38) Оружийни зраженя

Учашніки у догварки поднімаю шицки практично виводлїви мири же би дзєци младши од 18 рокох не участвовали непоштредно у оружийних зраженьох. Дзєци младши од 18 рокох не можу буць регрутовани до оружийних зраженьох. Держава осигура защиту и старанє о дзєцох потрафених зоз оружийними зраженнями, так як предвидзене зоз медзинародним правом.

(39) Окрипенє

Держава ма обовязку обезпечиць одвитууюцє физичне и психичне окрипенє и социялну реинтеграцію дзєцох хтори жертви оружийних зраженьох, мученьох, занєдзбованьох, вихасновйованьох лебо малтретованьох.

(40) Малолїтнїцкє правосудство

Дзєцко хторе у зраженю зоз законом ма право на поступок хтори стимулує його достоїнство и чувство власней вредносци, хтори дзба о його возросту и хтори водзи гу його социялней реинтеграції. Дзєцко ма право на правну и другу помоць у цилю своєї одбрани. Судски поступок и змесценє у карєбней институції будзе заобидзене вше кед то будзе можлїве.

(41) Почитованє найвисших стандардох

Кед стандарди дзєцинских правох важащих националних и медзинародних законох висши од гевтих хтори тота Конвенция предвидзує, будзе ше применюваць висши стандарди.

(42) Упознаванє зоз Конвенцию

Підписніки маю обов'язку зоз правами облапенима у тей Конвенції упознац як одроснутих так и дзеци.

Применьованє и ступанє на моц

Одредби членох 43 и 54 предвидзую:

(I) Установенє Комитету за права дзецка, составеного зоз 10 експертох, хтори буду розпатрац звити членох Конвенції, после 2, односно кажди 5 роки по ратификації Конвенції. Конвенция ступа на моц наkadзи ю перши 20 держави ратификую.

(II) Держави обов'язни свойо звити направиц же би були доступни найширшей явности у своїх жемах.

(III) Комитет за права дзецка може предложит же би ше окончело окремини студії о питаньох дзединских правох и може свойо преценьованя звитох поднесц на увид каждому підписнікови у Генералней скупштини ЗН.

(IV) Пре „стимулованє ефикасного применьованя Конвенції и унапредзованє мединародного сотрудничтва,, специализовани агенції ЗН, як: УНЕСКО, УНИЦЕФ, Шветога здравствена организация, маю право присуствовац на схаdzкох Комитету за права дзецка. Тоти організації, як и други компетентни цела, уключуюци невладоово організації зоз консультативним статусом при Зєдинених нацийох, можу дац драгоцини інформації лебо совити у цилю оптималного применьованя Конвенції.

Роботня: ОДНОШЕННЯ МЕДЗИ ПРАВАМИ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре сцигли до преглібеншей анализи и розуменя медзисобней повязаносци и недзелівосци правох.

ЗАДАТКИ:

- замерковйоване повязаносци медзи правами;
- замерковйоване недзелівосци правох;
- упознаванe зоз основними принципами Конвенції о правох дзецка.

Прилоги:

- „Файти правох,, за каждого школяра;
- „Основни принципи,, за каждого школяра.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Надовязуюци ше на закончуюцу активносц зоз предходней роботні, наставнік поволує єдну по єдну групу же би указала свой постер (класификацию) и же би накратко представела свою класификацию.

Други крочай:

Наставнік наглашує же не постоя „точни,,, „Лепши,, лебо „слабши,, класификації и же им тотa активносц похасновала за лепше упознаванe зоз правами хтори им Конвенция гарантує. Наставнік може навесц и даєдни звичайни класификації (опать текст зоз Уводи того Водителя), а як приклад єдней спомедзи нїх каждому школярови дава прилог „Файти правох,,.

Треци крочай:

Наставнік тераз поволує школярох най пренайду вязи медзи поєдинєчними правами, гоч су подзелени у розличних групах. Наставнік вибера єдно право (наприклад, право на образование) и гледа же би школяре означели шицки тоти права (най повяжу карточки рисуєци на постеру/класификації) хтори би требали буц витворени же би дзецко могло уживац наведзене право, односно чийо потупйоване може завадзац витворйованю датого права (наприклад, право лічиц ше кед су хори, право на свой язык, право на животни стандарт, право на защиту од дискриминації...).

Школяре можу поєдинєчно виходиц и на постеру/класификації рисовац вязи медзи правами лебо давац предкладаня на основи хторих наставнік повязує права. Каждe предкладанє ше обгрунтує (наставнік ше пита „прецо тоти права повязани,, и вимага най даю приклади) и дискутує (други дзеци можу винесц свойо складане лебо нескладане).

Штварти крочай:

Наставнік резимує роботню зоз шлїдуюцу констатацию: „Гоч часто дзеліме до групх права по подобносци до поєдинєчних групх/категорийох (же бизме их легчейше запаметали и же би ше легчейше робело зоз правами), шицки права

важні і у сутності пов'язані. І попри того, постійно чотири права хтось ще про своє значення дивляться на рівень основних принципів.

Ані одне інше право з Конвенції не може у повністю використовуватися крім тих чотирьох прав, які створені, а це:

- право на участь (участво) (участво),
- право на життя, існування і розвиток,
- право на здійснення найкращого інтересу дитини,
- право на недискримінацію.

На кінці кожного розділу додається додаток до „Основних принципів”.

Пропозиція для подальшої роботи:

Школярі проводять інтерв'ю з дітьми і молодими людьми з оточення на тему: „Яке право зокрема важливе?”. Дитина, яка інтерв'юється, попередньо повинна бути інформована про права, які їй належать, а потім їй пропонується вибрати одне з найважливіших (або чотири з найважливіших). Індивідуальні інтерв'ю можна проводити за допомогою записної книжки або реферату.

Додаток:

ФАЙТИ ПРАВ

ПРАВА НА ІСТИННІСТЬ включають: право на життя і право на задоволення основних, існуючих потреб (наприклад, право на життєвий стандарт).

ПРАВА НА РОЗВИТОК включають ті речі, які потрібні для нормального і повного розвитку людських потенціалів дитини (наприклад, право на освіту).

ЗАЩИТА ПРАВ полягає в тому, щоб діти були захищені від людських форм дискримінації, зловживань, знущань і насильства (наприклад, захист від катувань і нещасливих випадків).

ПАРТИЦИПАТИВНІ ПРАВА гарантують дитині можливість бути активним учасником у своєму житті і розвитку і жити з дітьми і жінками з віком бути включеними до прийняття рішень, які стосуються чотирьох принципів, які пов'язані з ними (наприклад, право на вільне вираження власної думки).

Додаток:

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

НАЙКРАЩИЙ

ІНТЕРЕС
ДИТИНИ

ЖИТТЯ
ІСНУВАННЯ
І РОЗВИТОК

ПАРТИЦИПАЦІЯ

НЕДИСКРИМІНАЦІЯ

Роботня: ЗРАЖЕНЄ ПРАВОХ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре здобули увид же витворйованє розличних правох може буц жридло зраженьох.

ЗАДАТКИ:

- здобуванє увиду же постоя ситуаций кед ше права розличних особох зражую, як и ситуаций у хторих у зраженю два права єдней особи;
- оспособйованє за розуменє причинох и розвиванє порихтаносци гледац конструктивни рiшення.

Материял за роботу:

- по єдна копия початого стрипу за каждую групу;
- комплет карточкох правох за каждую групу;
- „Рiшованє зраженьох у 4. крочайох„ за каждую групу.

Прилог:

- „Зраженє правох„ за каждого школяра.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Школяре подзелени до групох. Каждая група достава по єден почати стрип хтори приказує зраженє правох. Маю задаток аналізувац ситуацию зоз стрипу и одредзиц о зраженю хторих правох слово. Же би одредзели права у зраженю, помагаю им комплети карточкох правох.

Други крочай:

Школяре ше здогадую спознаньох хтори уж маю о рiшованю зраженьох и доставаю задаток, робяци у групох, закончиц стрип пробуюци рiшиц приказане зраженє. У тим им помага лiстина „Рiшованє зраженьох у 4 крочайох„.

Треци крочай:

Представник каждой групи виклада закончени стрип и толкує другим зраженє хторих правох замерковал. Други коментарую приказану ситуацию, дополнюю одвит о тим хтори шицко права у зраженю и коментарую способ рiшованя зраження. Настава вистава рiшених стрипох.

Штварти крочай:

Наставник поволує на розгварку о искуствох школярох зоз ситуациями зраженьох правох же би их наведол на розуменє же ше зраження правох двох особох лебо вещей правох єдней особи часто стрета, же чежко витвориц шицки права, але же у таких ситуациях треба гледац конструктивни рiшення и руководзиц ше зоз общима принципами Конвенції (найлепши интерес дзецка, живот, обстояне и розвой, партиципация, недискриминация):

- Здогаднице ше ситуаций кед сце зоз даским, одроснутим лебо парняком, були у ситуаций же вашо права були загрожени. О хторих правох було слово? Чи

було можливе ришиц зраженє так же би права обидвох особох були випочитовани?

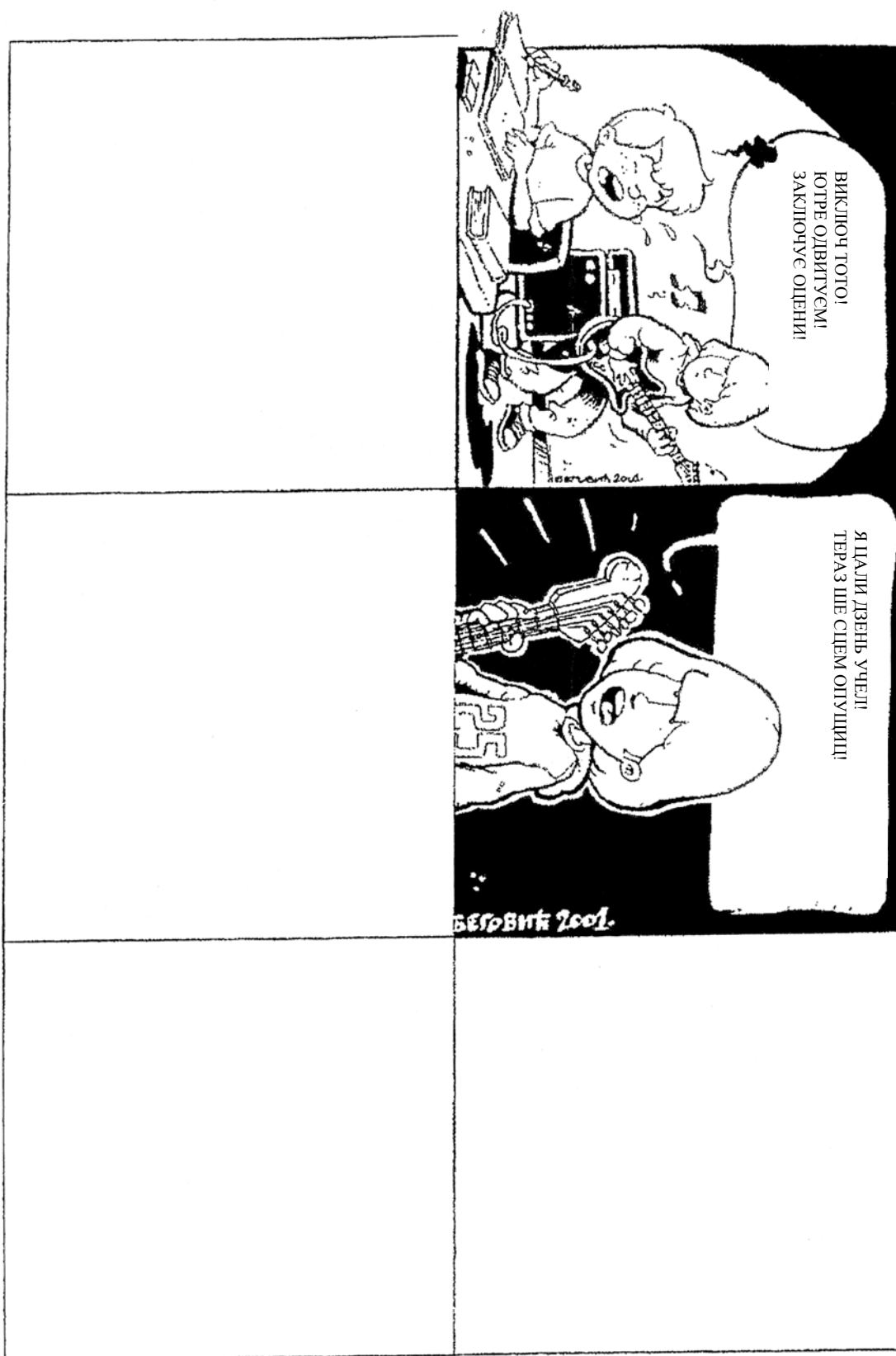
- Чи сце дакеди були у ситуациї у хторей два лебо вецей права єдней особи (вас лебо дакого коло вас) були у зраженю? Зоз чим ше можемо руководзиц у таких ситуацийох?

На концу кажди школяр достава прикладнік прилогу „Зраженє правох,,.

Предлог за дальшу роботу:

Писанє приповедки, правенє илустрації лебо стрипу хтори бешедує о ситуациї зоз їх живота дакого кого познаю кед їх розлични права и обовязки були у зраженю.

(стрип – слики)

Материял за роботу: **РИШОВАНЄ ЗРАЖЕНЬОХ У 4 КРОЧАЙОХ**

Перши крочай:

Роздумайце добре цо особи у зраженю
наисце жадаю и хтори їх права.
Положце ше на место єдней,
а потим другой особи.

Други крочай:

Як ше вам teraz видзи, у чим проблем?
Цо наисце причина зраження?

Треци крочай:

Тераз кед знаце проблем, поспробуйце
видумац цо вещей розлични рішення.

Штварти крочай:

Анализуйце рішення и виберце тото
хторе обезпечує найвисши ступень почитованя правох
учаснікох у зраженю.

Прилог:

ЗРАЖЕНЄ ПРАВОХ

Людзе маю медзисобно розлични жаданя, прешвеченя и идеї, прилапую розлични вредносци... Прето незаобиходно вибиваю зраження. Постоля розлични файти зраженьох, зависно од того хто до зраження уключени (зраження медзи поєдинцями, у рамикох групох, медзи групами, медзи нациями...), важносци за поєдинцох и групи, причинох наставаня зраженьох...

Дакеди вещей особи лебо групи жадаю исти обект, материял, сировини, лебо даєдну другу ствар материялней природи... Теди ше зявюю зраження коло стварох. Єдна спомедзи файтох зраженьох тоти хтори наставаю кед повредзени лебо не вжати до огляду дачийо чувства. Зраження коло чувствох окреме можу повредзиц (окреме младих) бо подрозумюю незадовольованє потреби за почитованьом, повагу, любову... Розлични вереня и вредносци хтори маю поєдинци лебо групи можу буц причина зраженьох коло идейох. Типични тоти хтори виходза зоз културних, релігійних лебо політичних розликох.

Єдна спомедзи файтох зраженьох то **зраження правох**. Вони ше зявюю кед права єдней особи у зраженю зоз правами другой, лебо кед розлични людзе розлично толкую исте право. Ситуації у хторих мож замерковац таке одношенє правох барз части и незаобиходни и прето су важни за витворйованє правох. Же би ше их ришовало на хасен почитованя правох, мушиме мац на розуме общи принципи за ришованє конфликтох.

Кед ришуєме зраження:

- анализуєме обставини у хторих настали зраження,
- одкрыйме прави причини зраженьох,
- не одкладайме проблем, але го тирвацо ришуйме,
- преверме чи ришенє реалне,
- преверме чи зоз ришеньом задовольни обидва боки,
- не очекуйме же нам проблем риши дахто други, але гледайме ришенє зоз тим зоз ким зме у зраженю.

У такой ситуациї окрем общих обставиных и причинох зраженьох треба замерковац и о хторих правах слово и при ришованю зраженьох ше руководзиц зоз общима началами Конвенції ЗН о правах дзецка (найлепши интерес, живот, обстояне и розвой, партиципация, недискриминация). На подобни способ будземе ришовац конфликтни ситуациї у хторих ше зявюю зраження вещей правох єдней особи (нас самих лебо особи зоз хтору зме у контакту) кед задовольованє єдного права на даяки способ завадза онеможлївює задовольованє другого.

ЦИЛЬ

Циль тей роботні синтеза по тераз здобутих знаньох през преглібйоване розуменя одношеньох людских и дзецинских правох, односно розуменя значеня нормох и предписаньох у унапредзеню и зашити людских/дзецинских правох.

ЗАДАТКИ:

- обачоване вязох медзи людскима и дзецинскима правами;
- обачоване значеня нормох и предписаньох у унапредзованю и зашити людских/дзецинских правох;
- стимуловане розуменя механїзмох за заштиту и унапредзоване людских/дзецинских правох.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Сценарий тей роботні не одредзени напредок. Одлуку о виборе активносцох наставнік може принеся на основі власного прецененьованя о тим хтори зоз змістох би за тоту конкретну групу школярох бул хасновитши, односно наставнік ше може и самим школяром питац хтори зоз понукнутих активносцох би их баржей интересовали.

Єдна зоз активносцох кладзе акцент на преглібйоване розуменя одношеньох людских и дзецинских правох, а друга фокусована на замерковйоване значеня нормох и предписаньох у зашити и унапредзеню людских/дзецинских правох.

Перша предложена активносц

Школяре подзелени до менших групох и зоз шкатули/калапа вицагую по єдну карточку правох (єден комплет карточкох наставнік равномерно подзелі меншим групом) и дискутую о тим чи тото право специфично вязане лєм за дзеци, односно, чи ше тото право одноши и на одроснутих. (Наприклад, право на образование: чи и одроснути маю право на образование, прецо, як ше воно витворює, итд.)

После дискусії у менших групох звитодавци виноша заключеня. Дискусию у велькей групі треба водзиц гу освидомйованю потреби за видвойованьом окремих правох дзеца:

- Чи шицки права дзеца источашне и людски права?
- Прецо би требало окреме видвоїц права дзеца? Прецо принєшена така одлука?

Надпомнуце:

Зоз закончуюцу синтезу ше знова наглашує же дзецински права людски права. Зоз становиска людских правох дзецко було захищене у рамикох постоящих системах права и пракси. Медзитим, указало ше же то не досц, та формована идея о видвойованю окремих правох дзеца. Тота идея стара коло сто роки, медзитим, шицки прилапени норми и предписаня одражовали похопйоване о дзецку як слабым, крегким и неузретим людским существу хторому потребна окремна заштита

и допатранє, цо лєм одроснути можу обезпечиц на таки способ яки ше им видзи же найлєпши. Аж после другой шветовой войны пременєне становиско хторе резултує зоз Конвенцию о правах дзецка. Єй змист одражує похопйованя по хторих дзецко нє лєм обєкт зашити алє и ношитєль правох. т.є. вимогах. Дзецко як людске сущєство ма право на єднакосц, а тото право насампредз може витвориц активно участвує у живоце. Дзецко ухodzi до центру збуваньох хтори ше одноша на ньго, виражуючи своєо думанє у складзе зоз своїма розвойнима можлївосцами. (Виводи зоз уводного тексту „Людски права и права дзецка,,).

Друга предложена активносц

Школяре подзелєни до менших групох и приповєдаю о тим:

- як медзинародни документи, норми и предписаня зоз хторима ше регулує людски и дзецински права можу уплївовац на зашити и унапредзєне истих,
- цо потребне же би ше шицко облапєне у нормох/предписаньох витворєло у стварним живоце?

Звитодавци зоз менших групох виноша заключєня хтори вицагли зоз дискусиї. У зависносци од того цо винєшенє як заключєнє, наставнїк може стимуловац дискусию у велькей групі зоз шлїдуюцима питаннями:

- Чи потребне же би закони єдней держави були ускладзєни зоз медзинародними документами?
- Чи закони достаточни? Цо ище потребне окрем законох же би ше унапредзєло стан у живоце/пракси?
- Як нам таки документи можу помогнуц? Чи зоз тим же знаме хтори права загарантовани, и ми можеме допринєсц їх витворйованю? Як?

Надпомнуцє:

Сущносц закончуюєй дискусиї вязана за факт же закони/предписаня/догварки/медзинародни документи нєобходна основа за ушорйованє одношеньох у єдним дружтвє, алє же їх примєньованє вимага вельо вєцєй. Одвичательносц за примєньованє законох ше дзелї на розлични групи у дружтвє о чим будзє вєцєй слова у шлїдуючим блоку роботньох.

ЗАДАТКИ ЗА ВЕЖБАНЄ – Познаванє Конвенциї и заступєносц у прєси

Школяре доставаю задаток по шлїдуюцу годзину ше поопитовац познатим особом (родзини, приятєлє, други школяре) о тим як познаю Конвенцию о правах дзецка и виглєдую чи и на яки способ тематика правох заступєна у дньовей и младежскей прєси. Шлїдуюцу годзину ше пошвєцує приказу и анализи їх резултатох зоз чим ше источашнє закончує блок „Файти правох и одношєня мєдзи правами,,.

Роботня: ОДВИЧАТЕЛЬНОСЦ ОДРОСНУТИХ І ІІ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре обачели постоянє и способ розпоредзованя одвичательносцох за почитованє правох медзи розличними категориями одроснутих.

ЗАДАТКИ:

- обачованє постояня одвичательносци шицких одроснутих за почитованє правох дзецох и младих;
- упознаванє розличних типох одвичательносци одроснутих;
- розуменє повязаносци одвичательносцох за почитованє правох дзеца и улоги хтору одроснути маю (специфичносци одвичательносцох родичох, наставнікох, занятых у медийох, занятых у державних органах...);
- розуменє способу розпоредзованя одвичательносцох медзи розличними категориями одроснутих.

Материял за роботу:

- Карточки „Одвичательносцох наставніка,, (за єдну половку груп);
- Карточки „Одвичательносци родичох,, (за другу половку груп).

Прилог:

- „Хто одвичательни,, за каждую групу.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Надпомнуче:

Опис активносцох, т.є. предвидзени крочай за тоті два роботні приказани як єдинствена цалосц. Наставнік сам преценює, у зависносци од динамики роботи груп, зоз хторим крочайом ше закончує перша, односно, почина друга година.

Перши крочай:

Роби ше по груп. Половка груп достава по єдну карточку „Одвичательносци наставніка,, а друга половка по єдну карточку „одвичательносци родичох,,. Школяре маю задаток у рамикох менших груп пречитац зоз карточки право, поприповедац о одвичательносцох родичох лебо наставніка (зависно од карточки хтору достали) вязаних за тото право и дополніц карточку (начишлюючи голем три одвичательносци типични за право зоз карточки.

Надпомнуче:

Можливе шицким групом дац карточки зоз истим правом, але розличну групу одроснутих о чией одвичательносци роздумую, лебо подзеліц школярох на парне и непарне число груп так же би за każde право даєдна група начишльовала одвичательносци родичох, а друга одвичательносци наставніка.

Други крочай:

Представніки груп сообщую свойо одвити, а наставнік их призначує на табли.

Трети крочай:

През дискусію ше анализує и дополнює групни одвити, поровнує одвичательносц родичох и наставніка и намага ше же би школяре розумели же за każde право постої и одвичательносц родичох и одвичательносц наставніка, же одвичательносц родичох виходзи зоз їх биологийней улоги и моралних причинох, а одвичательносц наставніка окрем зоз моралних виходзи и зоз професийних причинох. У водзеню дискусії наставнік може поставяц питаня:

- Чи ше други можу здогаднуц ище даєдней одвичательносци тей групи (родичох лебо наставніка) вязаних за спомнуте право?
- Цо заєдніцке за одвичательносц родичох и наставніка? Чи єст даяки розлики? Прецо родичи одвичательни? А прецо наставніки? Чи одвичательносц наставніка походзи зоз ище даяких причинох окрем моралних?

Штварти крочай:

Дискусія ше преширює на розпатранє одвичательносцох одроснутих вообщє, зоз намаганьом же би школяре розумели же одвичательносц розпореджена на розлични групи одроснутих и же од шицких мож очековац и вимагац одвичательносц за почитованє дзецинских правох як и же держава (односно насампредз учасніки законодавней, вивершней и судскей власци) директно одвитує як подписнік Конвенції ЗН о правах дзеца.

- Хто ище одвичательни за почитованє тих правох окрем родичох и наставніка? Хто ище обовязни обезпечиц почитованє и защиту других правох дзеца? Прецо?
- Яку улогу маю заняти у медийох за почитованє правох дзеца? Яку улогу маю заняти у судстве, полиції, здравстве... Яку одвичательносц маю представніки политичних партийох?
- Яку улогу маю члени влади? Зоз чого виходзи їх одвичательносц?

Пияти крочай:

На основи анализи одвитох хтори школяре дали у предходних крочайох и (кед треба) прикладах хтори начишлює наставнік, заключує ше о типичних типах одвичательносцох одроснутих: информованосц и образованє, защита и почитованє правох. Питанє за дискусію:

- Хтори типични одвичательносци одроснутих?

Надпомнуце:

У резимованю наставнікови помага лістина „Одвичательносци дзецох и одроснутих,, (хтору школяре доставаю як прилог аж на шлїдуюцей годзини). Исто так, наставнік хаснує и текст зоз уводу приручніка (Людски права и права дзеца – Обовязки держави).

Предлог за дальшу роботу:

Каждая група достава прилог „Хто одвичательни,, и групни домашні задаток же би заєдніцки виполнели лістину начишлююци шицких за хторих думают же су окреме одвичательни за każde зоз начишлєних правох и побешедує о способе визначованя

тей одвичательносци. На шлідующей годзини тоти лістини можу буц причина за початок розгварки о тим чи дахто спомнул и дзеци як одвичательних за даєдно спомедзи правох.

Прилог:

Карточки: ОДВИЧАТЕЛЬНОСЦИ НАСТАВНІКА

Дзеци маю право на зашиту од хаснованя дроги и хаснованя у їх продукції и предаваню.

Одвичательносци наставніка у вязи зоз тим правом:

—
—
—

Дзеци маю право на шлебоду думаня, совисци и виросповіданя зоз одвитующим унапрямованьом з боку родичох.

Одвичательносци наставніка у вязи зоз тим правом:

—
—
—

Дзеци маю право на зашиту од мишаня до їх приватносци, фамелиї, дому и особного дописованя, як и на зашиту од нападаня на їх чесц и угляд.

Одвичательносци наставніка у вязи зоз тим правом:

—
—
—

Дзеци маю право на зашиту од сексуального вихасновйованя и злохаснованя, уключуюци проституцію и порнографію.

Одвичательносци наставніка у вязи зоз тим правом:

—
—
—

Материял за дальшу роботу:

ХТО ОДВИЧАТЕЛЬНИ?

ДЗЕЦИНСКИ ПРАВА

ХТО ОДВИЧАТЕЛЬНИ

Дзеци маю право на одпочивок и рекреацию, право на бависко и участвованє у културних и уметніцких активносцох.

Дзеци маю право на шлебоду здружованя и шлебоду мирного зазберованя.

Дзеци маю право на зашиту од

мишаня до їх приватносци, фамелії,
дому и особного дописованя, як и на
защиту од нападаня на їх чесц и
угляд.

Дзеци маю право на шлебоду
думаня, совисци и вироповеданя,
зоз одвитующим унапрямованьом
з боку родичох.

Дзеци маю право на образование.

Дзеци маю право на защиту од
занєдзбованя, малтретованя и шицких
формох малтретованя и експлоатациї.

Роботня: ОДВИЧАТЕЛЬНОСЦ ДЗЕЦОХ И МЛАДИХ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре розумели вязи медзи правами и одвичательносцами и розвивали свідомосц о власней одвичательносци и витворйованю особних и цудзих правох.

ЗАДАТКИ:

- розуменє вязох медзи правами и одвичательносцами и розуменє одвичательносци як почитованя правох;
- розвиванє свідомосци о особней одвичательносци за витворйованє своїх и почитованє правох других;
- упознаванє розличних типох одвичательносци дзецох и младих;
- стимулованє справованя у складзе зоз розуменьом особней одвичательносци.

Материял за роботу:

- Карточки правох (за каждого школяра по една зоз членом 12, 16, 17, 28, 31 лебо 33;) у каждой групи кажды школяр ма еднаку карточку);
- празни папери за каждого школяра.

Прилог:

- „Одвичательносци дзецох и одроснутих,, за каждого школяра.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Перши крочай:

Кажды школяр достава по одну карточку правох (наприклад, карточки зоз членами: 12, 16, 17, 28, 31, 33), але так же би у рамикох єдней групи шицки достали єднаке право на карточки. Робяци индивидуално, każde ма задаток осторожно пречитац свою карточку, роздумац о своїх обовязках у вязи зоз правом на тей карточки и на окреми папер написац: Я мам право... (кратки опис права зоз карточки), а моя одвичательносц у вязи з тим же бим:...(и най вец напишу 1 до 3 своєю одвичательносци).

Други крочай:

У рамикох менших групах школяре сообщую, поровную и приповедаю о своїх индивидуалних одвитох. Потим правя заєдніцку лістину „Одвичательносци дзецох и младих,, у вязи зоз датим правом хтора облапя їх типични одвити и тоти коло хторих ше догварели.

Треци крочай:

Представніки групх читаю право о хторим роздумовали и одвичательносци дзецох и младих хтори записали. Наставнік пише на табу приклади одвичательносци дзецох и младих.

Штварти крочай:

През дискусію ше школяром помага же би розумели необхідносц вязи медзи правами и одвичательносцами, и одвичательносц як почитованє правох, а не як заслужованє здобуц право. Исто так треба же би замерковали типи одвичательносци дзецох и младих: информованосц и образованє, защита, почитованє правох.

Питаня хтори можу буц поставени у дискусії:

- Чи було чежко здогаднуц ше своїх одвичательносцох?
- Прецо млади маю одвичательносц?
- Чи може постояц стан почитованя правох кед зме не одвичательни?
- Цо було чежше одредзиц – свою одвичательносц чи одвичательносц одроснутих (зоз прешлей години)? Хтори типи одвичательносци сце начишлели?
- О чим вас вецей учели – о правох чи о одвичательносцох? Чому ше у фамелії, у школи, у дзєцинских групах дава вецей поваги: вашим правом чи обовязком/одвичательносцом?

На концу кажди школяр достава прилог „Одвичательносц дзецох и одроснутих,,.

Предлог за дальшу роботу:

Писанє приповідки о ситуації у хторей вони були несправедни гу другой особи – потупели право даєдней другой особи (товариша, брата, шестри,...).

ЗАДАТКИ ЗА ВЕЖБАНЄ: Права и правила у учальні ІІ

Школяре доставаю задаток по шлїдуюцу годину роздумац знова о „Правилах у учальні,, хтори ведно дефиновали у блоку „Основни поняца,, але teraz беруци до огляду нови знаня и увиди хтори у медзичаше здобули. Шлїдуюцу годину ше заєдніцки пошвецує повтореному розпатраню, дополньованьом и евентуалним прерабяньом „правилех у учальні,, зоз чим ше закончує блок „Права и одвичательносци,,.

Прилог:

**ОДВИЧАТЕЛЬНОСТИ ДЗЕЦОХ И ОДРОСНУТИХ
У ВИТВОРЙОВАНЮ ДЗЕЦИНСКИХ ПРАВОВ**

ТИПИЧНИ

ОДВИЧАТЕЛЬНОСТИ

ДЗЕЦИ

ОДРОСНУТИ

**ИНФОРМОВАНОСЦ
И ОБРАЗОВАНЄ**

Информовац себе, други
дзеци и одроснутих о
правах хтори маме; учиц
о правах

Информовац ше и
образовац за права
хтори дзеци маю;
информовац и
образовац дзеци и
других одроснутих о
дзецинских правах

ЗАЩИТА

Замерковйовац ситуациі у
хторих ше потупює права
дзецох и бориц ше за свойо
права и права других у
складзе зоз можлівосцами

Замерковйовац ситуациі
у хторих ше потупює
права дзецох; бориц ше за
дзецински права и твориц
предусловие за почитоване
дзецинских правах.

ПОЧИТОВАНЄ

Почитовац права других
дзецох, почитовац права
одроснутих.

Справовац ше у складзе
зоз Конвенцию
(не потупйовац дзецински
права

**ЗАМЕРКОВЙОВАНЄ
ВЯЗОХ МЕДЗИ
ПРАВАМИ И
ОДВИЧАТЕЛЬНОСТЦАМИ**

Учиц ше одвичательно
справовац

Буц одвичательни и учиц
дзеци же би були
одвичательни

ПОТУПЙОВАНЄ И ЗАЩИТА ПРАВОВ

Роботня: ПОТУПЙОВАНЄ ПРАВОВ ДЗЕЦКА

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре научели препознавац и розвивац чувствительносц за ситуації потупйованя правох дзеца.

ЗАДАТКИ:

- оспособйованє за препознаванє ситуацийох у хторих ше потупює права и анализу животних ситуацийох зоз аспекту стану дзединских правох;
- здобуванє знаня о розличних формах занедзбованя, малтретованя и експлоатациї;
- розвиванє чувствительносци за ситуації дзецох чийо права загрожени.

Материял за роботу:

- по єден прикладнік приповідки за каждую групу („Зоранова приповідка,, за єдну половку групох и „Марчова приповідка,, за другу половку);
- комплет карточкох правох за каждую групу.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Школяре подзелени до малих групох. Каждая група достава єден прикладнік приповідки (єдна половка групи достава „Зоранову приповідку,, а друга половка „Марчову приповідку,,. Школяре маю осторожно пречитац приповідку, поприповедац о ней, видвоїц и записац шицки права дзеца зоз приповідки хтори загрожени.

Други крочай:

Представніки групох перше наглас пречитаю змист приповідки, а потим и резултати групней роботи (лістину загрожених правох). Потим шлідзи анализа групних одвитох.

- Хтори права загрожени у тих приповідкох? Хто их потупел?
- Прецо ше дзепоедни особи зоз тих приповідкох так справовали?
- Як ше чувствовали учасніки подїйох зоз приповідки?

Треци крочай:

През розгварку ше школяром помага же би препознали и други подобни ситуації потупйованя правох дзеца, же би ше здогадли прикладу потупйованя правох дзеца зоз даєдного власного лебо искуства дакого зоз їх штредку. Намага ше же би школяре розумели же потупйованє дзединских правох присутне, а же зме того часто ані не свидоми. Же бизме вообщє могли препознац таки ситуації, насампредз мушиме познац дзедински права. То предпоставка шицких дальших акцийох за їх защиту и витворйованє. Питаня за дискусию:

- На хтори шицко способи можу буц потупйовани дзецински права? Хто може потупйовац права?
- Чи знаце даєдни ситуації малтретованя, занєдзбованя и експлоатації дзецох?
- Хтори приклади потупйованя дзецинских правох зоз свойого штредку знаце?

Материял за роботу:

ЗОРАНОВА ПРИПОВЕДКА

Мам 8 роки и тераз жиєм лєм зоз мацеру и оцом. Моя шестра ше одала и пошла з дому, гоч не закончала школу. Я думам же сцекла. Тераз сом ище баржей сам.

Кед не ма роботи и кед є нервозни, оцєц ше опиє и лєм кричи по обисцу и бие: и мацер и мнє. Найлєпше ми кед на своїм камиону пойдзе на длугшу драгу.

Дакеди ме так побие же мац дошлебодзи най не идзем до школи, кед вон не дома. Але, кед є дома, гутори же не мож „гевєровац,, и теди мушим пойсц до школи. Раз кед ми цале лїцо було белаве и око дакус заварте, товарише ше ми питали: „Цо ши таки?, а я им гварел же сом ше збил зоз дзверми и потлукол ше. Вецей ше ми нїч не питаю, але сом раз чул же гуторели за мнє „Тот збити,, и не волаю ме бавиц фодбал после школи. Можебуц прето же сом вецей раз одбил кед сом бул вистати и кед ме болєли ноги.

Мац непрерывно роби у противних змєнах од моєй школи и вєц я мушим ходзиц куповац єдзєнє за фриштик и сам пригривац полудзєнок и сам єсц.

Вона ме дакеди цєши и приповєда же ше розидзе и же вєц будзєме сами и мирни, алє я знам же ше не розиду, бо ше вше помиря.

И вєц ше зомну вадзи же сом слаби школяр. Алє я не можем слухац на годзини, непрерывно думам цо будзе кед ше вращим дому и чи вон там.

Непрерывно сом жалосни и боїм ше. Не знам як виприповєдац шицко и хто ми може помогнуц.

Материял за роботу:

МАРЧОВА ПРИПОВЕДКА

Мєно ми Марча. Мам седемнац роки и тераз брат и я жиєме у Бєоградзе зоз бабу и дїдом. Скорєй змє були щєслїви зоз мацеру и оцом и жили змє у єдним малим городу у Босни. Вєц спадла бомба и вони погинули, а брат и я ше мушєли прєсєлїц ту.

Ми худобни, бо жиєме лем зоз дїдовей пензії, а бачи, хтори исто так ту бива, свою плацу найчастейше потроши на алкоголь. Прето я кажди мешац мушим ходзиц и стац у шоре чекаюци гуманитарну помоц. Вец ме наганяю най тото цо нам не потребне предавам на драже, недалеко од пияцу. Вецей раз ме полицайци одогнали и грожели же ме загарештую.

Баба стара и хора, та ей я мушим помагац вариц и сама пораїц обисце, райбац и пейглац. Прето сом непреривно вистата. Тераз брат почал ходзиц до школи и я го кажде рано мушим водзиц, бо дїдо гвари же йому досц кед го дочекує и же, на концу конца, брат моя обовязка.

Скорей сом була найлепши школяр у школи. Ту сом ше сцела уписац до гимназії, але баба и дїдо гварели же ме вони не можу школовац та сом ше мушела уписац до медицинскей школи. Тото ме вообщє не интересує и не знам як будзем робиц тоту роботу кед не можем поднесц крєв и патриц як дахто хори церпи. Не знам як сом годна помогнуц дакому хорому.

Вони вше приповедаю лем о свойому синові, мойому оцові, а скоро нїгда о моєй мацери. Раз сом чула як приповедаю же би вон ище бул живи и же би им помагал у старосци лем „кед би ше не оженєл зоз ню и не пошол до Босни,.. Видзи ше ми же мою мацєр нїгда не любєли и не прилапєли ю. А анї мнє. За мнє не маю красни слова, а гу братови ше цалком иншак одноша.

Тераз ше случєло цошка цо горше од шицкого. Єдней ноци бачи пришол дому пияни, вошол до нашей хижи, шєднул на мою посцєль и почал ме гласкац. Була сом будна, скочєла сом и питала ше му цо роби. Вон гварєл же ме „сцєл закриц,, але тото би му не верєло анї малє дзєцко.

Чувствуєм ше барз страшно. Не знам цо робиц и не мам ше зоз ким порадзиц.

Роботня: ЗАЩИТА ПРАВОВ ДЗЕЦКА

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре научели находзиц способи дійствованя у случайох кед права дзеца загрожени.

ЗАДАТКИ:

- информованє о институцийох и поєдинцох од хторих можу гледац помоц кед им загрожени права;
- розвиванє порихтаносци же би у случаю потупйованя правох гледали помоц;
- спатранє власних можлівосцох у зашити правох дзеца.

Материял за роботу:

- по єдна копия лістини „Круцим ше у кругу„ за каждую групу.

Прилог:

- „Гу кому най ше обрацим„ за каждого школяра.
-

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Школяре подзелєни до малих групох. Каждая група достава по єдну вариянту лістини „Круцим ше у кругу„ и маю задаток роздумац о положєню и чувствох дзеца зоз прилогу и предложиц гу кому ше може обрациц за помоц дзецо описане на лістини.

Други крочай:

Сообщованє и анализа одвитох. Представнік каждой групи на кратко представи ситуацію зоз прилогу, а потим предложени рїшеня хтори школяре нашли.

Треци крочай:

Наставнік у форми мини преподаваня резимує приклади потупйованя правох зоз хторима ше стретли на тей лебо на предходней годзини, начишлює приклади других правох зоз тей групи (право на зашиту од хаснованя дрогах, зашиту од одніманя, предаваня и тарговини з дзецми...) и толкує же дзеци маю право на зашиту од шицких формох физичного лебо ментального насилства, повредзованя лебо малтретованя, запущованя лебо недзбалого поступаня, малтретованя лебо експлоатаций. Исто так ше сообщує же шицки дзеци маю право на здравствену лебо социялну зашиту, социялне осигуранє, а окреме групи дзецох (дзеци вибеженци, ментално заостати и инвалидни дзеци, дзеци у зраженю зоз законом...) и право на окремени статус и зашиту.

Штварти крочай:

Наставнік поволує дзеци же би преценєли стан тих правох у своїм околїску и можлівосци же би ше таки стан злєпшало. Дискусию ше водзи так же би дзеци розумели же витворйованє тих правох значи дійствованє у двох напрамох:

обезпечованє условийох же би загрозованя не було и помоц дзецом чийо права загрожені. Питаня за дискусію:

- Хтори спомедзи тих правох окреме загрожені у нашим штредку?
- Потолкуйце!
- Чи ситуація єднака у вельких городох и у валалох?
- Цо мож поробиц же би ше ситуацію защитних правох злєпшало?
- Цо ви особне можеце поробиц?

Пияти крочай:

Школяре доставаю прикладнік прилогу „Гу кому ше можем обрациц„. Наставнік лєм накратко начишлює установи до хторих ше дзецко може обрациц кед є малтретоване лебо занедзбане. Исто так гутори же би на лістини могли буц педагогично-психологичні служби школи лебо даєдней локалней заєдніци, кед вона постої.

Предлог за дальшу роботу:

Рушаючи од змісту прилогу „Гу кому ше можем обрациц„, школяре можу глядац и други інформації о институційох и поєдинцох од хторих дзеци можу глядац помоц кед загрожені їх права. Заєднічки правя информатор/брошуру хтору у форми постера кладу на видліве место у школи.

Материял за роботу:

КРУЦИМ ШЕ У КРУГУ

Хтошка за кого сом думал же ми є приятель, повредзел ме. Не сигурни сом цо треба же бим зробел.		
Знемирили сом бо сом комушик верел, а вон ме напуцел.		Нагнівани сом бо сом повредзени, а не можем ше вимсциц.
Чуствуєм же сом виновати, бо думам же можебуц була моя гришка.		
Не сигурни сом як ше чувствуєм. Як кед бим ше обрацал у кругу.		
Цо най зробим? Гу кому най ше обрачим за помоц?		

Материял за роботу:

КРУЦИМ ШЕ У КРУГУ

Якишик типи ме непреривно провадза, однімаю одо мнє пенєжи и грожа ми же ме побию кед не мам.		
Знемирили сом и боїм ше.		Чуствуєм ше нагнівани и повредзени.
Збунени сом, бо думам же можебуц я виновати.		
Не сигурни сом як ше чувствуєм. Як кед бим ше круцел у кругу.		
Цо най зробим. Гу кому най ше обрачим за помоц?		

Материял за роботу:

КРУЦИМ ШЕ У КРУГУ

Мойо родичи ше розиходза.		
Знемирени сом и боїм ше.		Чувствуем ше нагнївана и повреджена
Збунєна сом, бо думам же можебуц я дацо виновата.		
Не сигурна сом як ше чувствуем. Як кед бим ше круцела у кругу.		
Цо най зробим? Ѓу кому най ше обрацим за помоц?		

Материял за роботу:

КРУЦИМ ШЕ У КРУГУ

Дакус сом тлустейша и не любим физичне. Наставник ме наганя най робим шицки вежби и вола ме „нєлапшна„		
Знемирена сом и боїм ше же ше покалічим.		Чувствуем ше нагнївана и повреджена.
Збунєна сом и чувствуем ше виновата.		
Не сигурна сом як ше чувствуем. Як кед бим ше круцела у кругу.		
Цо най зробим? Ѓу кому най ше обрацим за помоц?		

Прилог:

ГУ КОМУ НАЙ ШЕ ОБРАЦИМ

Установи гу хторим ше дзецко може обрациц кед є занедзбане лебо малтретоване:

1. **ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНУ РОБОТУ** – то державни установи хтори маю овласценє и обовязку защицовац дзеци хторим загрожене даєдно право. Исто так, вони маю право надпатрунку над сполньованьом родительских длужносцох. Кажда општина ма центр за социјалну роботу у хторим робя социјални роботніки, психологи, правніки и педагоги. До Центру ше може обрациц лем дзецко, але и школски психолог (педагог, наставнік...) кед ше му дзецко обраци за помоц. За помоц ше до Центру може обрациц и родитель дзецка кед дзецко жертва насилства.
2. **СОВИТОВАЛІЩЕ ЗА МАЛЖЕНСТВО И ФАМЕЛИЮ** – постоя при даєдних центрох за социјалну роботу як и при Институту за менталне здравє (у Београдзе). Дзецко ше може директно обрациц до совитоваліщох при центрох за социјалну роботу за совитодавну помоц. Предносц роботи совитоваліща у тим же дзецко може погледац помоц без порушования даякого поступку и без упуту, а анонимносц загарантована. У совитоваліщох углавним робя окреме обучени психологи. Числа телефонох совитоваліщох ше находза медзи важнима телефонами у дзепоедних дньових новинох.
3. **РОЗВОЙНИ СОВИТОВАЛІЩА** – постоя при домох здравя у дзепоедних општинах у жеми. Вони, тиж так, даваю совитодавни услуги и помоц дзецом хтори жертви занедзбования и малтретования.
4. Дзепоедни **НСВЛАДОВО ОРГАНІЗАЦІЇ** маю служби за помоц жертвом занедзбования и малтретования. Найпознатша и найстарша служба „СОС„ телефон против насилства у фамелиї,, чийо число телефона мож найсц у дзепоедних дньових новинох.
5. „Инцест траума центр,, организация хтора дава специфични совитодавни услуги у складзе зоз свою назву.

ПЛАНОВАНЄ И ВИВОДЗЕНЄ АКЦІЙОХ НА ХАСЕН ПРАВОХ

Роботня: СПАТРАНЄ ПРЕМЕНКОХ ⁵

ЦИЛЬ:

Циль тей активносци же би ше школярох наведло на роздумованє о власним уплїве на збуваня у будучносци.

ЗАДАТКИ:

- замерковйованє же можлїви розлични будучносци;
- спатранє улогох людского дійствованя у одредзованю збуваньох у будучносци;
- розуменє власних можлївосцох за творенє пременкох и уплїву на будучносц;
- освидомйованє и розвиванє порихтаносци же би ше превжало власну одвичательносц и же би ше ангажовало у ришованю проблемох дзецох и младих.

Материял за роботу:

- папер и клайбас за каждого школяра.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Перши крочай:

Школяре робя индивидуално. Кажди школяр рисує горизонталну линию до половки папера. Наставнік им толкує най задумаю же тотa линия представя особну часову линию їх потерашнього живота, так же ей лїви кoнeц – хвилька їх народзeннє, а ей прави кoнeц – тeрaшньoсц, oднoснo хвилькa у xтoрeй шe нaхoдзa. Вoнe трeбa жe би рoздумaли o нaйвaжнєйшeх пoдїйoх у їх пoтeрaшнїм живoцe и жe би пpизнaчeли нa лeнeю, нa oдвитуyюцe мeстo мeдзe хвилькy нaрoдзeннє и хвилькy тeрaшньoсци, пo рядoшлїдy пo xтoрим шe oдвивaли. Тoтe пoдїї мoжy бyц рoзлични и шкoлярe мoжy вибpaц дaскeльo тoтe xтoри жaдaю и зa xтoри дyмaю жe сy вaжнe зa їх пoтeрaшнї рoзвoй и живoт. Жe би тoлкoвaнє бyлo яснєйшe, нaстaвнїк пpeдстaвля свoю чaсoвy лeнeю.

Други крочай:

Шкoлярe тeрaз пpeдлужyю пoчaтy чaсoвy лeнeю, aлє тaк нaй пpeдстaвля жe шe вoнa рoзкoнaрyє. Нaстaвнїк дeмoнстpyє тoтo рисyюцe свoю чaсoвy лeнeю тaк жe вoнa вeпaтpa як хoризoнтaлнo пoстaвeнa бyквa ипcилoн. Пoтeм нaстaвнїк тoлкyє жe нaрисoвaнe кpaки пpeдстaвляю и дaлєй їх чaсoвy лeнeю, aлє у бyдyчнoсци. Тoтe двa кpaки пpeдстaвляю двa рoзлични мoжлїви бyдyчнoсци. Шкoлярe трeбa жe би oзнaчeли нa дoлнї кpaк чaсoвeй лeнeї дaєдни мoжлїви пoдїї зa xтoри пpeдпoстaвляю жe би шe им мoгли слyчeц у вeрoятнєй бyдyчнoсци, a нa гoрнї кpaк пoдїї xтoри би шe слyчeли у бyдyчнoсци xтoрy би тpимaли як идeaлнy, яку жaдaю.

⁵ Идeя зa тoтy рoбoтню пoхoдзи зoз aктивнoсцoх Oсoбнєй чaсoвeй лeнeї (Фaунтин, С., Oбpaзoвaнє зa рoзвoй, Бeогpaд, УНИЦЕФ), aлє є тy пpeрoбeнa и пpилaгoдзeнa гy пpoгpaмe гpaждaнскe вoспитaнє 1.

Треци крочай:

Кажди школяр найдзе пару и представи ей свою часову линию лебо того зоз ней цо би ей сцел указац, окреме толкуюци можлїви подїї у будучносци.

Штварти крочай:

Школяре формуу менши групи. У групах кажде представя розлику медзи своєю вироятну и идеалну слику будучносци. Потим приповедаю о причинах пре хтори ше тоти два можлїви будучносци розликую.

Пияти крочай:

Дискусия на уровню цалей групи:

- Кому ше видзи же ше його идеална будучносц наисце витвори? Прецо?
- Цо би ше требало случиц же би ше витворели вашо идеални будучносци? Од чого шицко завиши хтора зоз линийох будучносци ше наисце витвори? Яка у тим наша улога?
- Цо бизме могли подняц най звекшае вироятносц же би слика нашей идеалней будучносци постала стварносц?

Шести крочай:

Задаток за конєц: Кажди школяр ма 5 минути же би у форми дньовнїцких призначкох написал свойо хвильково роздумованя о власних активносцох зоз хторима будзе доприносиц витворйованю идеалней слики своєї будучносци лебо направел „догварку сам зоз собу„ у хторей ше обовязує же поднєє даяки активносци хтори водза гу витворйованю идеалней слики його будучносци.

Роботня: ПАРТИЦИПАЦИЯ У ШКОЛИ І ІІ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би ше школярох наведло на роздумоване о участвованю дзецох и младих у крейрованю школского живота.

ЗАДАТКИ:

- здобуване знаня о тим цо значи партиципация у школским живоце и работи;
- освидомйоване власного одношеня гу партиципации дзецох у школи;
- роздумоване о власней порихтаносци активно участвовац (и дзеліц одвичательносц) у школским живоце;
- розвиване порихтаносци и schopносци власни знаня, schopносци, можлівосци и намири брац до огляду при приношеню одлукох о власних активносцох.

Материял за роботу:

- лістина „У чим би школяре требали участвовац при одлучованю„ за каждого школяра по єден прикладнік;
- вельки папер за постер (альтернатива – писане на табли).

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Школяром же пове най даскельо минути кажде за себе роздума о тим цо би, по його думаню, школяре требали робиц у школи, у чим би и на яки способ требали участвовац (можу ше здогаднуц типох партиципации на основи материялох хтори маю од скорей).

Тоти свойо роздумованя школяре можу вичерац у менших групах (кед наставнік оцєні же би було хасновите).

Други крочай:

Кажди школяр достава лістину „У чим би школяре требали участвовац при одлучованю„ и наставнік им толкує значєне дзєпоєдних категорийох зоз лістини, дава приклади за каждую спомєдзи нїх. Школяре маю задаток пополніц лістину наводзаци конкретни ситуації зоз школского живота о хторих би школяре требали винєсц свойо думанє и участвовац у одлучованю.

Треци крочай:

Школяре хтори сцу, сообщую свойо одвити, а наставнік их виписує правяци заєдніцки постер „У чим би школяре требали участвовац при одлучованю„.

Штварти крочай:

Заєдніцка анализа одвитох водзєна зоз питаннями:

- У хторих ситуацийох, спрам ваших одвитох, школяре найбаржей требали участвовац у одлучованю?
- На хтори типи партиципации сцє думали?
- Чи вашо предкладаня витворліви у школи? Цо може представяц почежкосц у витворйованю дзєцинскей партиципации у школи?

- Кельо витворйоване дзецинскей партиципациі завиши од самих школярох? Чи шицки школяре можу подеднак участвовац у шицких ситуацийох школского живота?
- Од хторих факторох завиши конкретно ангажоване каждого поєдинца у регулюваню школского живота (вонкашні околносци, предходни искуства, способносци, мотивация, шлєбодни час школярох)?

Пияти крочай (початок другой годзини):

Школяре маю задаток же би ше każde окреме врацел на свою лістину и роздумал у хторих зоз змистох и формах партиципацийох хтори предвидзел як жадани би бул порихтани особне участвовац и превжац часц одвичательносци на ню. Тоти одвити означує на своєй лістини.

Надпомнуце:

Важне школяром оможлівиц же би тот крочай зробели помали и осторожно, роздумуюци о своїх стварних можлівосцох и порихтаносци ангажовац ше, як и о причинах за того. Прето им треба повесц же би лістину розпатрели помали и поступне ишли од єдней до другой ситуації хтору предвидзели и на мире роздумали о своєй стварней порихтаносци участвовац у реализації каждодньових активносцох у своєй школи маюци на розуме цалу предходну дискусію.

Шести крочай:

Школяре хтори сцу, коментарую своєю одвити. Поволує ше их най поровнаю тоти одвити зоз гевтима хтори дали на предходней годзини. Приповеда ше о причинах за вибор одредзеных активносцох и способах партиципациі на хтори думали у поєдинєчних одвитах.

Водзаци розгварку о порихтаносци школярох на участвовање у конкретних активносцох у школи, наставнік може хасновац даєдни спомедзи шлідуючих питаньох:

- У хторих активносцох бисце особне участвовали?
- На хтори способ партиципациі сце думали? У хторих активносцох бисце участвовали ведно зоз наставніками? Хто би ище участвовац у тим? О хторих активносцох бисце одлучовали сами? Прецо?
- Чи сце наисце порихтани о тим явно винєсц своєю думанє/превжац одвичательносц за одлучованє у тим досягу)?
- Хтори активносци сце предвидзели як тоти у хторих би школяре требали участвовац, а ви особне не порихтани ангажовац ше у нїх? Потолкуйце ваше одвити! Хтори причини за того? Хто би, по вашим думаню требал участвовац у тих активносцох?

Материял за роботу:

У ЧИМ БИ ШКОЛЯРЕ ТРЕБАЛИ УЧАСТВОВАЦ ПРИ ОДЛУЧОВАНІЮ?

Начишлї ситуації зоз школского живота у хторих би школяре (по твоїм думаню) требали винесц свойо думанє, же би ше їх думанє прилапело, односно, у чим би требали участвовац у одлучованю?

ПОРЯДНА НАСТАВА:

ДОПОЛНЮЮЦА И ДОДАТНА НАСТАВА:

ШКОЛСКИ СЕКЦІЇ:

ШКОЛЯРСКИ ЗДРУЖЕНЯ И ОРГАНІЗАЦІЇ:

УПРАВЛЯНЄ ЗОЗ ШКОЛУ:

ПРОСТОРНА И ЧАСОВА ОРГАНІЗАЦІЯ:

Роботня: ВИБОР ПРОБЛЕМОХ І – Стан дзецинских правох у моєй школи и околїску

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школяре научели анализовац стан дзецинских правох у своїм штредку.

ЗАДАТКИ:

- розвиванє способносцох за анализованє стану дзецинских правох;
- розвиванє чувствительносци за стани дзецинских правох.

Материял за роботу:

- комплет карточкох правох за каждую групу;
- папер за каждую групу;
- єден хамер папер и фломастери (за виробок заєдніцкого постера).

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Перши крочай:

Школяре подзелени до групох. Маю задаток у рамикох групи поприповедац о проблемох дзецох у їх школи (лебо проблемох дзецох у їх штредкох хтори повязани зоз школу) и кажди зоз спомнутих проблемох записац на заєднічки папер. Треба же би ше здогадли цо векшого числа проблемох и шицки позаписовали. Так наставаю групни лістини „Проблеми дзецох и младих,,.

Други крочай:

Групи доставаю комплет „Карточкох правох,, и маю задаток за кажды идентификовани проблем зоз своєї лістини найсц одвитующе право лебо групу правох и написац число лебо назву члена коло проблему. Наставнік надпомина же даєден проблем будзе повязани зоз єдним, а даєден зоз вецей правами.

Треци крочай:

Робяци у групи, школяре правя ранг лістину загроженосци правох. Вибераю 5 идентификовани проблеми/загрожени права и додзелюю число 1 найзагроженим, а число 5 найменей загрозеним спомедзи пейцох вибраних правох. Ранги уписую коло проблемох на своєї лістини.

Штварти крочай (лебо задаток за дальшу роботу):

На основи ранг-лістини каждой групи, школяре правя заєдніцку лістину-постер „Стан дзєцинских правох у нашей школи и околїску,, до хторей уписую права коло чийей загроженосци постої согласносц медзи групнима одвитами. Наставнік им наглашує же би тоти лістини зачували, бо на нїх предлужа робиц на идуцей годзини. Кед задаток остане за дальшу роботу, зависно од числа школярох, можливе школяром предложити же би тот заєдніцки постер направели представніки шицких групох, а же би го други препатрели пред початком шлїдующей годзини.

Роботня: ВИБОР ПРОБЛЕМОХ II

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би школярох стимуловала на подніманє конкретних акційох на хасен дзецинских правох у їх школи и штредку и оспособела их за вибор проблемох на хтори можу дійствовац.

ЗАДАТКИ:

- розвиванє активного становиска и порихтаносци за ангажованє у акційох на хасен дзецинских правох;
- упознаванє зоз критериями реалносци у виборе проблемох за акцію;
- розвиванє способносцох преценьованя власних можлівосцох дійствованя на хасен дзецинских правох.

Материял за роботу:

- групни лістини „Проблемох дзецох и младих,, и заєднічка лістина „Стан дзецинских правох у нашей школи и околїску,, настали на предходней години;
- по 2 вельки папери (хамер лебо пак-папер) за каждую групу.

Прилог:

- „Корені проблемох,, за наставніка.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Перши крочай:

Школяре ше зоз препатраньом заєдніцкого постеру „Стан дзецинских правох у нашей школи и околїску,, здогадую як на предходней години одредзели стан правох. Приповедаю о причинах и пошлїдках потупйованя правох и способе борби против того, зоз цильом же би обачели же дзеци и млади можу уплївовац на стан даєдних правох. Питаня хтори можу буц поставени у дискусії:

- Хтори права дзецох найзагроженши у нашей школи?
- Яки пошлїдки того може спричинїц?
- Прецо стан правох таки?
- Чи потупйованє правох мож зопрец?
- Хто шицко може меняц стан дзецинских правох у школи?
- Чи школяре можу уплївовац на стан правох?

Други крочай:

Школяре подзелени до групох як на предходней години и опрез нїх їх групни лістини „Проблеми дзецох и младих,,. Маю задаток вибрац єден спомедзи проблемох хтори типични и значни за нїх и їх школу. (Можліве же би члени групох додали и нови проблеми на лістину). Наставнік наглашує же проблем треба же би ше дотикал невитворйованя (недостаточного почитованя), односно потупйованя даєдного права лебо вецей правох школярох и же би виходзел зоз стварного живота у їх школи (кед проблем повязани зоз школу) лебо околїском.

Трети крок:

Наставник сообщує же ще тепер буду займатися з одним поступком хтось їм допоможе ясно визначити свій проблем, односно добре вибрати проблем хтось початна основа за планування акцій на хасен дзевинських правох. Потім їм у формі міні-преподавання на прикладі потягує поступок „корені проблемох,,.

Школярі у кожній групі треба же би записали проблем хтось вибрали на горній частині великого папера. Під того призначую шпильки фактори хтось директно лебь индиректно уплівають на тот проблем (то можу буць причини проблемох, даць ць отримує постійний стан лебь оньоможливість же би ще го пременєло). Потім ще тоті фактори зов лініями пов'язує зов проблемом: вони представляю „корені,, датового проблема. Після того ще розпатра кожний поєдиничний фактор і гляда ще фактори хтось уплівають на нього і представляю його „корені,,. Процес ще може предлужити покуль ще не вичерпа шпильки корені.

Штварті крок:

Кед пренайду корені проблемох хтось на початку вибрали, роблячи у групі, школярі ище раз розпатраю і одлучую чи і далей думаю займатися ще зов тим проблемом лебь даєдним спомедзи факторох хтось представляю даєдний корень того початного проблему.

Наставник їм тькує же при виборі проблема за акцію не треба най ще руководза лєм зов його важносць але зов преценьованьом кельо реалне же би на проблем уплівовали. Кед початний проблем пребарз чужки і школярі не маю досць можливосць дійствоваць на нього, лепше най виберу і займаю ще зов даєдних спомедзи „кореньох,, хтось і сам представя проблем (потупийованє правох) і на хтось можу уплівоваць.

Надпомнуче:

Кед не можу закончить анализу кореня і вибор проблема на годзині, школярі того робя як групний домашній задаток. Треба же би за початок шлідующей годзині кожда група мала вибрати проблем за хтось будзе плановаць акцію.

Прилог (за наставника):

„КОРЕНІ ПРОБЛЕМОХ,,

Проблем: Великі школярки напушую штредню будовательну школу, єдину штредню школу у городзе, ище у першій лебь другій класі. (член 28)

Найвекше число школяркох напушую школу прето же ще одаваю.

Тоти школярки найчастейше маю слаби успіх і вироотно би лєм повторювали класі.

Школярки ще уписали до тей школи прето же то єдина фахова школа у городзе. 1

Родичи школяркох
думаю же за дзивки
найлепше най ше
одаю и най не робя.

Даєдни наставніци у школи
ше не трудза вельо коло
дзивкох, бо думаю же тот
фах не за дзивки.

Даєдни школярки
гудоря же ше сцели
уписац до
медицинскей школи
лебо до гимназії у
сушедним городзе, але
им родичи не
дошлебодзели же би
путовали до школи.

Родичи не знаю за
Конвенцию и єднаке
право дзивчатох на
образованє. 3

Векшина наставнікох
и школярох у школи
не позна Конвенцию
о правах дзецка. 4

Школярки ше углавним
не складаю зоз тим
становиском своїх
родичох, але не знаю цо
би могли зробиц.

Заокружени „коренї“, проблема, би могли буц причина за акції. Наприклад, отверанє других штредніх школох у городзе (1) лебо образованє родичох и мяняне їх становискох (2), але то пребарз вельки проблеми и нереални акції. „Корень“, число 4, наприклад, може, за початок, буц основа за реалну акцію школярох (образованє за дзєцински права наставнікох, але и школярох). Таку акцію реално плановац, вивесц и провадзиц ей ефекти, а мож ше наздавац же би могла уплївовац на пременку становискох (а зоз тим вироятно принесц и даєдни дальши, конкретнейши акції у функції ришованя початного проблему).

Роботня: ЯК РИШИЦ ПРОБЛЕМ І ІІ

ЦИЛЬ:

Циль тих роботньох же би ше школярох порушало на роздумоване о способох на хтори мож организовац и поднімац акції, як и же би ше упознали зоз розличнима файтами акційох на хасен зашити и витворйованя правох дзеца.

ЗАДАТКИ:

- розвиване активного становиска и порихтаносци за ангажоване у акційох на хасен дзецинских правох,
- розвиване способносцох преценьованя власних можлівосцох дійствованя у ришованю проблемох (на хасен дзецинских правох),
- упознаванe зоз розличнима способами индивидуального и групного дійствованя на хасен дзецинских правох.

Материял за роботу:

- „Файти акційох на хасен дзецинских правох„, за каждого школяра.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

ЯК РИШИЦ ПРОБЛЕМ І

Перши крочай:

Групи по шоре сообщую конечно избрани проблем як резултат предходней роботні. Наставнік стимулує дискусію водзену зоз питаннями:

- Прецо сце ше одлучели праве за тот проблем? Чи пресудни бул сам проблем чи преценьоване можлівосци упліву на його ришоване: Як цекло одлучоване у групи?
- Чи думаце же можеце уплівовац на його розришоване? Чи тото можеце поробиц сами?
- Цо бисце любели видзиц як резултат акції унапряменей на ришоване проблема хтори сце выбрали?

Други крочай:

Школяре доставаю инструкцію же би тераз видумали цо вецей идеї и описали цали процес (акцію) ришованя избраного проблема. Школяре треба же би окреме обрацели увагу и наглашели цо шицко би дзеци могли зробиц, кед ше организуо и здружа.

Надпомнуще:

Наставнік стимулує школярох же би призначели своєю идеї хтори можу допринесц ришованю проблема хтори выбрали. У тей фази роботи не треба же би роздумовали о тим хтора активносц би була успішнейша ані приношели конечну одлуку о тим. Тиж так, наставнік ше намага не давац ніяки иншаки напрямки лебо сугестії. На шицки евентуални питання одвитує же їх задаток самостойно понукнуц цо рижнороднейши предлоги за акцію ришованя проблема. Кед же ше у даєдних

групах з'являються ідеї, хтось незалежно від інших представляє акції (розличні драми) у вирішенні проблеми, наставник стимулює школярів, щоб кожен з тих акцій призначив.

Третій крок:

Школярі приготують короткі і зрозумілі звіти про свої пропозиції для вирішення обраної проблеми. Кожен звіт повинен представляти конкретні активності, хтось школярі запропонували як конкретний час їх акції. Кожному з окремих груп було виділено ідеї/напрямки, представити їх рівноправно без селекції.

Звіти будуть представлені на початку наступної години.

Нагадуємо:

Кожному наставнику слід було зазначити, щоб школярі витратили час за 2 кроки і не перетворювали їх на вільну продукцію ідей і дискусію у групах, правдиві звіти можуть бути домашніми завданнями.

ЯК ВІВІТИ ПРОБЛЕМУ

Перший крок:

Представники груп по черзі повідомляють свої пропозиції для вирішення проблеми. Водитель записує на дошці основні важливі висловлені кроки запропонованого рішення.

Другий крок:

Водитель стимулює дискусію про висловлені пропозиції, унапрямаючи її з наступними питаннями:

- Хто порушує вирішення проблеми?
- Хто активно бере участь у вирішенні проблеми?
- Чи діти найкраще можуть зробити те, що запропоновано?
- Чи би діти могли ще щось зробити?
- Чи запропоновані рішення у цілому реалістичні і виконавчі?
- Чи би ще з запропонованими способами змінився стан дитячих прав?

Третій крок:

Кожному школяру видається листинка „Видати акції на захист дитячих прав”, обережно її прочитати, а потім групи мають завдання видати хтось акцій, що знайдено у їх пропозиції для вирішення проблеми.

Четвертий крок:

Групи не повинні звітувати, але водитель нагадує, що акції (або проекти) планують і виводять, щоб ще один проблем вирішив (гоч би це було недостатньо поважати або ігнорувати давати або видати права). Після цього з наступними питаннями порушує дискусію про акції акцій з листинки.

- Хтось спомігав запропонованим типам акцій дітям/молоді можуть самі вивести?
- Де їм потрібна допомога дорослих?
- Де вони можуть допомогти дорослим?

Надпомнуче:

Групи чуваю своєю предлоги за ришованє проблема, бо им буду потребни за роботу Планованє акційох.

Пияти крочай:

Роботня ше закончує зоз уводзеньом поняца ОМБУДСМАНА – заступніка лебо служби заступаня правох дзеца на уровню Парламента – союзного, республичного лебо городского. Тиж так, треба повесц же даєдни городоначалніки у нас ище на початку дзеведзешатих рокох подписали Декларацию зоз хтору ше обовязали же буду зашитніки дзецинских правох и же тоту функцию може мац и даєден наставнік у школи.

Материял за роботу:**„ФАЙТИ АКЦІЙОХ НА ХАСЕН ДЗЕЦИНСКИХ ПРАВОХ,,**

Акції лебо проєкти ше планує и виводзи же би ше ришело даєден проблем. Проблем може буц недостаточне почитованє лебо потупйованє даєдного права (лебо вещей правох) хтори гарантує Конвенция о правох дзеца и то права єдного дзеца лебо групи дзецох. Можеме розликовац шлїдуюци типи акційох лебо проєктох:

1. АКЦІЇ ЗНІМАНЯ/ВИПИТОВАНЯ И УТВЕРДЗОВАНЯ ВИТВОРЕНОСЦИ ПРАВОХ

Таки акції и проєкти часто виводза вигледовацки и невладово організації хтори ше занімаю зоз дзецми и зашиту правох дзеца. Зніманє стану дзецинских правох обовязна зробиц и влада жеми хтора прилапела Конвенцию и то теди кед подноши звит Комитету за права дзеца.

2. АКЦІЇ ИНФОРМОВАНЯ И ОБРАЗОВАНЯ ЗА ПРАВА ДЗЕЦКА

То широка група акційох. До ней мож учишліц и таки акції як цо: дац прикладнік Конвенції родичом же би ше упознали зоз правами дзеца, лебо направиц спот лебо ТВ емисию хтора бешедує о правох дзеца, але и комплетни образовни програми як тоти хтори ми teraz правиме. Тоти акції мож організовац самостойно, лебо як часц акційох за витворйованє правох.

3. АКЦІЇ ЛОБИРОВАНЯ

„Лобировац,, значи уплївовац, правиц прицисок на заступнікох, насампредз на посланікох у парламенту, же би гласали за даєден законски предлог лебо же би винесли пред парламент даєден предлог за хтори група людзох, хтори лобирує, заинтересована. Ми ту хаснуєме слово лобированє за шицки случаї кед ше уплївує лебо жада уплївовац на тих хтори маю моц одлучовац на хасен витворйованя дзецинских правох, наприклад: на городоначалніка, на директора школи лебо на ширшу явносц, хтора вец будзе дійствовац и на тих хтори одлучую. Акції лобирования звичайно и информативни, але ше у ніх частейше информує о даєдних драстичних случаях потупйованя правох, же би ше посцигло жадани ефект.

Приклади лобирования: писанє петиційох зоз поволованьом на Конвенцию, явне виношенє и обґрунтованє даєдного проблема у вязи зоз правами дзеца лебо предлога за ришенє того проблема.

4. АКЦІЇ ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ И ЗАЩИТУ ПРАВОВ

То акції хтори доприноша пременком стану правох. Вони можу буц глобални, як цо виробок и прилапйованє Конвенції, лебо на уровню держави, як цо приношенє законох хтори обовязую на почитованє правох дзецох (односно, предвидзую законски кари за потупйованє правох). За витворйованє дзєцинских правох исто так важни и конкретни, практични, локални акції, хтори ришую проблеми загрозованя правох лебо обезпечую же би ше даєдни права дзецох витворели. Приклади таких локальних акційох то: оможлївиц дзецку хторе у инвалидским кочику же би провадзело порядну наставу, створиц дзецом безпечни простор за бависко и рекреацию и подобне.

Роботня: ВИРОБОК ПЛАНУ АКЦІЙ І ІІ

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би ше школярох стимуловало на поднімане конкретних акційох на хасен дзецинских правох и уведло их до технікох ефикасного планованя.

ЗАДАТКИ:

- здобуванє знаня о технікох ефикасного планованя акційох;
- розвиванє схопносцох планованя акційох;
- стимулованє иницијативносци у порушованю и водзеню акційох.

Материял за роботу:

- 2–3 векши папери и ножнічки за каждую групу,
- группни предлоги за ришоване проблема (зоз предходней роботні),
- „Планованє акційох„ за каждого школяра.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ

Надпомнуче:

Опис активносцох, т.е. предвидзени крочай за тоті два роботні, приказани як єдинствена цалосц. Наставнік сам оцнює, у зависносци од динамики роботи групох зоз хторим крочайом закончи першу, односно почина другу годину.

Перши крочай:

Школяре розпоредзени до истих групох як и у предходней роботні. Наставнік сообщує же ше под час тей и шлїдуюцей роботні буду занімац зоз поступком хтори им помогне же би вибрани проблем и предложени поступок зоз хторим го жадаю ришиц тєраз виражели през детальни, конкретни и реални план акції.

Наставнік у форми минипреподаваня (операючи ше на лістину „Планованє акційох„) наглашує же ясно дефиновани проблем треба же би опрез себе мал исто так дефиновани циль, цо значи же вон муши буц (водитель пише на таблю основни елементи и дава ширши толкованя хтори наведзени у заградох):

- специфични (конкретни и непоштрєдно вязани за проблем и його ришованє),
- мерлїви (дефиновани так же оможлївює меранє ефектох успишносци плану акції),
- досяжни (реални, витворлїви маюци у оглядзе не лем вонкашні обставини але и можлївосци самей групи хтора водзи одредзену акцію),
- часово огранічени (ясно часово дефиновани).

Други крочай:

Наставнік поволує групи же би тєраз на долней часци папера/постера написали вибрани проблем – ПОЧАТНИ СТАН, а на горней часци ЦИЛЬ хтори жадаю посцигнуц зоз своєю акцію.

Надпомнуще:

Наставнік здогадує школярох же при формулюваню цілю своєї акції треба же би водзели рахунку о горе начишлених елементах. Значи, док гледаю формуляцію свойого цілю, треба же би пред тим розпатрели чи вон одвитує поставленим вимогом. Сам ціль треба же би бул виказани ясно и кратко, а не же би у себе дословно (описно) облапал одвити на поставлени питання.

Треци крочай:

Наставнік толкує же на успишносц у даяким дійствованю, окрема добре дефинованого проблему и цілю, значно упліває и планованє. Кажды добри ПЛАН АКЦІЇ треба же би бул КОНКРЕТНИ и РЕАЛНО виводліви. Єден зоз способох же би ше го направело то же би ше одвितовало на даєдни важни питання (кажды школяр достава лістину „Планованє акційох„; наставнік школяром обраца повагу на точку 4. ПЛАН АКЦІЇ.).

Надпомнуще:

Кед ше му видзи же треба, наставнік наглас чита и коментарує начишлени питання. Кед дума же не потребне, вец може такой каждому школярови дац прилог и замодліц их най кажде за себе перше пречита точку 4, же би потим прешли на активносци зоз 4. крочая.

Штварти крочай:

Школяре робя у своїх групах. Наставнік стимулує школярох най предлоги за ришованє проблема хтори направили у роботні Як ришиц проблем тераз осторожно анализую беруци до огляду начишлени питання на хтори треба обрациц повагу.

Пияти крочай:

Школяре доставаю инструкцію же би пририхтали финалну презентацію (за остатню роботню Приказ групних роботах) своїх планох акції и же би за того хасновали постер направили на початку тей роботні. Постер треба же би преглядно илюстровал драгу од проблема по реализацию ціля. Провадзаца усна презентація би не требала тирвац длуżej як 5 до 10 минути.

Надпомнуще:

Предложени час презентації завиши од числа групох. Треба водзиц рахунку же би после представених групних планох акції остало досц часу за закончуюцу дискусію.

Материял за роботу:**ПЛАНОВАНЄ АКЦІЇ**

Акції на хасен дзєцинских правох плануєме и виводзимо же бизме ришели даєден проблем у вязи зоз станом правох. Проблем звичайно ситуація, постояци „стан стварох„, зоз хторим зме незадовольни и хтори сцеме пременїц.

Звичайно єст вещей способи на хтори можеме попробовац пременіц постояци стан, вещей можлїви дійствованя лебо акції.

Же бизме були успішни у даяким дійствованю, помага нам планованє хторе ше состої зоз шлїдуючих крочайох:

1. ВИБОР И ДЕФИНОВАНЄ ПРОБЛЕМА

- Проблем треба же би виходзел зоз стварного живота штредку зоз хторого походза тоти хтори планує и виводза акцію;
- Проблем треба же би ше одношел на потупйованє лебо неможлївосц витворйованя дзєцинских правох;
- Проблем треба ясно дефиновац, цо подроумює: опис постояцого стану, начишльованє конкретних правох на хтори ше проблем одноши и одкриванє и роуменє причинох такого стану.

2. ДЕФИНОВАНЄ ЦИЛЮ

Ясно дефиновани проблем треба же би опрез себе мал исто так дефиновани циль, цо значи же вон муши буц:

- специфични (конкретни и непоштредно вязани за проблем и його ришованє),
- мерлїви (дефиновани так же би оможлївйовал меранє ефектох успішносци плану акції),
- досяжни (реални, витворлїви, маюци у оглядзе не лєм вонкашнї обставини, але и можлївосци самей групи хтора водзи одредзену акцію),
- часово огранічени (ясно часово дефиновани).

3. ВИБОР АКЦІЇ

Добри вибор акції хтори треба же би водзел гу витворйованю цилью предпоставя:

- реалне преценьованє власних можлївосцох,
- реалне преценьованє почєжкосцох и одупераньох хтори стоя на драги єй витворйованя, як и
- преценьованє доступносци шицкого цо потребне за виводзенє акції.

4. ПЛАН АКЦІЇ

На успішносц у дійствованю значно уплївує и способ на хтори зме виплановали свою акцію. Кажди добри план акції треба же би облапал:

- попис шицких необхідних активносцох вязаних за плановану акцію,
- ясно дефиновани часово термини, як и
- конкретне розподзельованє роботох.

Же би ше направело добри план акції, хасновите роздумац о шлїдуючих питаньох:

- ЯК сцигнеме гу цилью?
- Начишлїц конкретни крочаї/активносци хтори поднеєме.
- КЕДИ ше будзе одвивац тота акция?
- Тирванє, початок и конєц планованих активносцох.
- Часови розпорядок поєдинєчних активносцох.
- ХТО того пороби?

- Чи можемо сами?
- Чи нам потрібна дачия помоц? Кед гей – яку помоц очекуєме? Хтори то особи? Як будземе з нїма контактовац? Як их заінтересуєме за нашу акцию?
- Як будземе у рамикох нашей групи розподзельовац улоги (задлуженя)?
- Чи нам за виводзенє того проєкта буду потрібни даяки окремини СХОПНОСЦИ?
- Хто нам помогне же бизме их звладали?
- Кого треба ПОИНФОРМОВАЦ о своїм проєкту?
- Чи нам будзе потрібна дачия дозвола? Як ю обезпечиме?
- Чи нам будзе потрібни ПРОСТОР за виводзенє активносцох?
- Яки простор? Як го обезпечиме?
- Чи виводзенє нашей акції вимага одредзени СРЕДСТВА?
- Цо нам потрібне (пенєжи, материяли, опрема, услуги)?
- Як их обезпечиме? Гу кому ше обрациме?
- Як будземе МЕРАЦ УСПИШНОСЦ нашего проєкта?
- Цо буду указателї успишносци?
- Як будземе чувац ПОДАТКИ о реалізації акції?
- Чи будземе правиц призначки? Хтори податки будземе зберац и чувац?
- Як напишеме закончуюци звит?
- Чи очекуєме даяки ПОЧЕЖКОСЦИ у реалізації нашего плану?
- Хтори можлїви препреченя на хтори бизме могли наисц? Як их можемо зопрец?

Роботня: АНАЛІЗА МОЖЛІВИХ ЕФЕКТОХ АКЦІЇ

ЦІЛЬ:

Ціль тей роботні оможлівиц школяром же би спатрели розлични можліви ефекти їх акції на розличних поєдинцох и групи людзох.

ЗАДАТКИ:

- Замерковйованє розличних поєдинцох и групох людзох на хторих їх активносц може уплївовац (поштредно и непоштредно);
- Спатране розличних файтох можлївих пошлїдкох їх акції (позитивних и негативних);
- Доставање нового увиду до планованей акції.

Материял за роботу:

- Прикладнік дияграму уплїву за каждую групу;
- Школярски плани акційох направени на предходних годзинох.

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

Наставнік уводзи школярох до активносцох толкуюци им же на тей годзини буду мац нагоду спатриц свойо плани зоз єдного нового угла. Наставнік толкує же каждая акция може уплївовац на рижних поєдинцох и групи людзох на розлични способи и же не добре кед ше тото забудзе, бо ше вец може случиц же наша акция ма и ефекти хтори бизме анї сами не жадали лебо може створиц одуперанє при даєдних групох людзох хторе може барз завадзац при витворйованю цилю нашей акції. Тото толкує на прикладзе даєдней акції (хтору школяре не плановали).

Перши крочай:

Школяре подзелени до групох так як плановали акції. Каждая група ма задаток направиц список тих поєдинцох и групох людзох на хторих ше директно лебо индиректно будзе одношиц їх акция.

Наставнік толкує як ше прави дияграм – стебло уплїву и дзелї школяром приклад дияграму уплїву. Наглашує же пошлїдки можу буц вигодни и невигодни и начишлює приклади за тото. Толкує як каждый пошлїдок ма улогу причини даєдного нового пошлїдку и же прето дияграм уплїву здабе на древо хторе ше розконарює.

Други крочай:

Школяре вибераю спомедзи шицких начишлених категорийох хтори можу буц „потрафени„ зоз їх акцию тоти найважнейши (4 до 5) и у групох правя дияграм уплїву планованей акції на нїх. Важне же би добре роздумали о проблему и помали розпатрели и предискутовали о шицких вигодних, невигодних и неутралних пошлїдкох планованей акції, а аж потим же би и нарисовали дияграм уплїву подобни тому хтори достали як приклад.

Наставнік обиходзи групи и помага им же би наисце предвидзели людзох на хторих акция будзе мац уплїву и можлїви пошлїдки їх акції.

Тречи крочай:

Школяре teraz опрез себе маю плани акційох и дияграми уплївох. Маюци у оглядзе пошлїдки хтори би їх акция могла мац, врацаю ше на плани и превипитую их, приноша одлуки чи би у нїх требало дацо меняц лебо же аж и догваряю же би одступели од того и направели даяки нови план.

На концу години наставнік ше догваря зоз школярами о тим цо ше будзе робиц на шлїдуюцих двох годинах, односно же би школяре на нїх требали принеся плани акційох хтори наисце маю намиру вивеся и же би ше пририхтали за їх презентацию.

Материял за роботу:

Приклад стебла (дияграму) уплїву ⁶

Зраженя медзи дзеци и вихо- вателами	Унапредзую сотрудніцтво и квалитет живота у доме	Успишно доприноша организації живота у доме	Оставаю пасивни, незадовольни	Заобиходза реализацию проекта	Одшмелное дзецински иницијативи и заєдніцке одлучоване
Траца нагоду унапредзиц свою роботу	Прилапою нови знаня и схопности	Дознаваю вельо о своїх правах и схопностях заєдніцкого одлучованя	Траца можлівосц за нови спознаня	Нагваря воспитачох най ше не уклуча	Стимулуе дзеци и воспитачох
Одбиваю активну учасц	Потримую проект	Потримую проект	Не участвую у проекту	Противя ше проекту	Потримуе проект
ВОСПИТАЧЕ		ДЗЕЦИ			ДИРЕКТОР

Проект „Дзевинска партиципация у доме за дзеци без родительского старания,,

⁶ Приклад превжати зоз Приручнїка за водительох роботных зоз обласци правох дзеца „Як гу мархви,, Југославянски центр за права дзеца, Београд 1999.

Роботня: ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ПЛАНОВ АКЦИЙОХ

(2 ГОДЗИНИ)

ЦИЛЬ:

Циль тей роботні же би ше школярох стимуловало на витворйоване конкретних акційох на хасен дзецинских правох на основи реално преценених можлівосцох и капациетох за дійствоване, як и же би вибрали акцію хтору наисце буду виводзиц.

ЗАДАТКИ:

- освидомйоване власних капациетох за дійствоване на хасен дзецинских правох;
- стимуловане схопносцох заступаня власних идейох;
- критичне превипитоване планов акційох;
- догваряне о виводзеню акційох и дальшим способе роботи у рамках предмета.

Материял за роботу:

- группни постери зоз розробенима планами акційох (як резултат активносцох зоз предходней годзини).
-

ОПИС АКТИВНОСЦОХ:

На основи числа пририхтаних планов, наставнік и школяре ше догваряю о чаше хтори каждая група ма за представяне свойого плану и о тим як буду далей робиц. Наставнік толкуе же гоч яки даєден план добри, вироятно же вецей людзе можу мац ище даяки идеї и же проблем можу видзиц на розлични способи. Прето потребне, покла єдна група представя план, же би други призначовали свойо питаня, коментари и евентуални идеї за меняне, як и же би роздумовали о каждым плане и можлівосцох його стварней реализації у їх школи и штредку.

Перши крочай:

Наставнік поволуе представнікох группох же би свойо постери положили на мур – школску таблу и на таки способ направели малу виставу. После того, єдна по єдна група представя свой план акції.

После каждого представяня плану приповеда ше о нїм. Наставнік ше намага обезпечиц атмосферу у хторей ше плани стварно превипита, але так же би зауваги були аргументовани, конкретни и хасновити за дополньоване плану, наприклад, же би место оценох (добри лебо не добри) понукали можлїви ришення, идеї.

Школяром ше надпомина же би при анализи акційох хасновали шицки материяли о планованю акційох хтори достали на предходних годзинох и зоз питанями ше их унапрямуе най превипитаю свойо плани: їх реалносц, цо шицко за нїх потребне, цо чия конкретна улога, цо би могол буц проблем и завадзане, и так далей.

На **другей годині** би требало охабиц надосц часу же би ше школяре догварели о тим хтори акції наисце буду виводзиц. То можу буц шицки виплановани акції лебо єдна лебо два спомедзи нїх, але так же би ше уключели шицки школяре и же би им на концу години була ясна їх улога у тей роботі.

Кед ше опредзеля же буду виводзиц вещей акції, добре би було кед би даєдни спомедзи нїх були акції у школи, а даєдни у локалним штредку.

На тей години ше догваря и о тим як ше акції далей будзе виводзиц. Добре би було кед термин за годину ГВ 2 остане термин за консультації зоз наставніком, провадзене цеку акційох и черанку искуствох медзи школярами.

На слїдуючих штирох годинах наставнік консультант ше намага помогнуц же би ше евентуални проблеми спатрело зоз нового угла и же би ше им нашло ришенє, же би дал даяку конкретну помоц (у забезпечованю материялу, витворйованю комуникації зоз даским звонка школи и подобне). Не неохобне же би шицки школяре и наставнік були у терминох за наиходзаци 4 години, але тото завиши од файти акції и їх догварки.